

Eesti NSV
Kultuuriministeeriumi
ja loominguliste
liitude häälekandja

11 • 1982

SIRP ja VASAR

MALEV TOOME FOTOD

TRÜ UUS TEADUSRAAMATUKOGU ON LUGEJATE PÄRALT

Raamatukogu direktor Laine Peep tutvustab külalistele vastavatud hoonet.

Õpperaamatukogu lugemissaal.

Ülikooli rektori prof. Arnold Koobi avasõnad raamatukogu konverentsisaalis, mille seina katab Mall Tombergi gobelään.

Esimese raamatu laenab prof. Paul Ariste.

Raamatukogu sisevaade.

3,7 MILJONIT RAAMATUT, 1100 LUGEJAKOHTA SAALIDES, 3,3 HA HOONEPINDA, 500 TÖÖTAJAT, 12 000 LUGEJAPILETIT VÄLJA ANTUD... KELLELE? KELLEL ON ÕIGUS SAADA UUE RAAMATUKOGU LUGEJAKS? SEE HUVITAB ARVATAVASTI PALJUSID INIMESI EESTIMAAL.

TRÜ TEADUSRAAMATUKOGU LUGEJAKS VOIB SAADA IGAÜKS, KUI TA ESITAB REGISTRATUURIS ÜLIÕPILASPILETI VÕI TÖÖTÕENDI NING TAL ON KAASAS OMA FOTO LUGEJAPILETI TARVIS. NEILT, KES ÜLIKOOLIS EI TÖÖTA, NÕUTAKSE ASUTUSE GARANTIIRAJA.

INIMENE, KES SOOVIB RAAMATUKOGU VAID KORRAKS KASUTADA, SAAB ÜHEKORDSE LOA, MILLE TA LAHKUDES KONTROLL-LAUDA TAGASTAB.

3.

Kriitikat nimetatakse teinekord kirjanduse eneseteadvuseks. Ent täitmaks seda osa, peab ta ise olema maailma-vaateliselt ja sotsiaalselt küps, olema leppimatu iga sorti võraste vaadete ja mõjudega.

NLKP Keskkomitee kriitikaotsus andis tugeva tõuke kirjandusajaloo ja -teooria tähtsate metodoloogiliste probleemide analüüsimiseks. On ilmunud kümneid tõsiselt monograafiaid, pühendatud üksikutele probleemidele, žanridele, kirjanikele.

Teil on hea meel julgete loominguliste otsingute üle selliste silmapaistvate teadlaste loomingus, nagu M. Hrapšenko ja D. Lihhatšov, kes on edukalt edasi arendanud marksistlik-leninlikku kirjandusteooriat. On ilmunud fundamentaalsed tööd, mis käsitlevad NSV Liidu rahvaste kirjanduse ajalugu, kogu paljurahvuselist nõukogude kirjandust. Lõpule on jõudmas töö «Maailmakirjanduse ajaloo».

Meenutades «Pravda», «Kommunisti» ja «Literaturnaja Gazeta» mitmeid artikleid, võime konstateerida, et mineviku ja nüüdisaja faktide klassivälise, antihistoristliku tõlgendamise katsed pole jäänud vastulöögi. NSV Liidu kirjanike VII kongressil, enne ja pärast kongressi avaldatud materjalides on kriitiliselt vaadeldud noid maailmavaatelse ähmasuse ilminguid, millele oma ettekandes juhtis tähelepanu L. Brežnev. Kirjanike kongress tegi kokkuvõtteid tehtud tööst ja nõudis kriitikalt veelgi järjekindlamat võitlust kunsti selge ideelise suunitluse eest.

Jõusse jääb NLKP Keskkomitee 1972. aasta otsuses formuleeritud seisukoht: «Mõnede ajalehtede ja ajakirjade toimetused ei ilmuta alati nõudlikkust kriitiliste artiklite ideelise ja teoreetilise taseme suhtes.» See nõudlikkus peab olema kõikidele trüki- ja ajakirjanduse seaduseks. Oma kirjutise ideelisele tasemele peab mõtlema iga autor.

Sellesamas otsuses öeldakse, et «kriitika ei ole ikka veel küllalt aktiivne ja järjekindel sotsialistliku realismi kunsti revolutsiooniliste, humanistlike ideaalide kinnistamises».

Seda pole vaja teha mitte üksnes poleemiliste replikidega, kuigi ka need on tarvilikud ja tähtsad, vaid esmajoonel marksistlik-leninliku esteetika teoreetiliste probleemide sihikindlate aruteludega, põhjapanevate uurimistöödega.

Kirjanduslikud diskussioonid on kasulikud vaid sel juhul, kui neid peetakse marksistlik-leninlikult positsioonidelt. Õigesti teevad need toimetused, kes diskussiooni kindlakäeliselt organiseerivad ja sihteadlikult läbi viivad, laskmata sel muutuda arvamuselise kaoseks, tühjaks näaklemiseks, paljastavaks otsustavalt vigu ja eelarvamusi ning viivad käsitletava probleemi arutelu uuele tasemele. Ja vastupidi, tulutud on vaidlused, mis ikka ja jälle nullpunktist algavad, milles ei võeta arvesse saavutatut kui kollektiivse tööotsimise tulemust.

Meil on terav puudus kirjanduskriitilise ja kirjandusteooriliku töö metodoloogia uuringutest. Hea alguse tegi omal ajal A. Bušmin mitme raamatu ja artikliga, ent tema töö jätkajaid niisama kõrget tasemel pole miskipärast näha. See-eest paljundatakse esseistika nime all subjektiivseid arvamusi mitte millestki, neid püütakse kirjutada võimalikult «ilusamini» ja «originaalsemalt», kandmata seejuures hoolt ei mõttetäpsuse ega terminoloogia selguse eest.

V. OZEROV

LEIUD, PROBLEEMID, ÜLESANDED

NLKP KESKKOMITEE OTSUSE «KIRJANDUS- JA KUNSTIKRIITIKAST» 10. AASTAPÄEVAKS

Kas on tarvis mõnda, et kirjanduskriitiliste tööde kirevas hulgas on seaduspärane koht ka esseel? Ent maailmavaateline amorfsus, seisukohtade ähmasus on niisama perspektiivne kui teinegi äärmus — üldtuntud tõdede igav korrutamine ilma kunstispetsiifika sügava mõistmisega.

Kõneldes metodoloogiaküsimustest tuleb rääkida ka lubamatutest «ajalooparandustest», mis tehtud vastavalt kirjanduslikule moele. Nende harrastajad spekulatsioonid iseäranis nõukogude kirjanduse mõnede arenguetappide uurimisel tehtava väga vajaliku tööga.

Laiendades uuesti tõlgitavate teoste ringi, kriitikud teinekord ei juhindu klassipositsioonist ja historismi-printsipist, vaikiavad maha puudused kirjanike loomingus. Juba mitmendat korda meenutan mõtet, mida kunagi on väljendanud K. Fedin. Ta oli veendunud, et uurija silme ees peab olema omalaadne ja terviklik «kirjanduslik kaart». Juba tundma kõiki kirjandusnähtusi, ent kindlalt määratlema igaühe kohta kaardil; ühe koht on keskel, teised — kaugel perifeerias, ja sinna pole midagi parata. Näidata kätte igaühe tegelik koht on kriitika kutsumus ja kohustus. Jutt selle ümber kerkis seoses järjekordse loomingulise konverentsiga. K. Fedin toetas tulisele selle teemal: «Kaasaegne nõukogude kirjandus ja Gorki kunstilised kogemused.»

Loomulik on avalikkuses mitmeid kordi väljendatud soov, et mitmekülgsemalt propageeritaks kunstnikke, kes rajasid nõukogude kirjanduse arengu peatee. Seda soovi saab ellu viia ja seda peab tegema erinevates vormides ning mitut moodi. Nii näiteks ei pea juubelitähtpäevi märkides jagama vaid tähtpäevade ülistussõnu, vaid tooma sügavamalt välja kirjaniku osa sotsialistliku kultuuri kujunemisel, tema isikliku panuse iseloomulikuks jooned. Seda on ka tehtud. Märkides D. Furmanovi 90. sünniaastapäeva, analüüsis kriitika kodumaa kaitsmise teemat meie kirjanduses; seoses A. Fadejevi 80. sünniaastapäevaga keskenduti tema teoste heroilisele paatoolele (mõistagi ei mindud seejuures mõnda ka tema loomingust teistest tahkudest). Peagi tähistame V. Majakovski 90. sünniaastapäeva, A. Tolstoi ning D. Bednoi 100. sünniaastapäeva jn.

Mõistagi ei taandu küsimus juubelite tähistamisele. On tarvis põhjalikult uurida nõukogude klassika kõiki rikkusi ja teha seda metodoloogiliselt õigetelt positsioonidelt, ideoloogilistes küsimustes lubamatute järeleandmisteta moele, ajaloo poolt paika pandud faktide ja hinnangute kergetaoliste ümberhindamisteta.

Esmajärgulisi kirjandusajaloolisi küsimusi, mis tähelepanu suhtumist nõuavad, on palju. Ent neid kõiki saab õigesti lahata vaid sellise probleemide probleemi nagu kunsti parteilisus ja rahvalikkus põhjaliku läbitöötamise korral. On ilmunud artikleid, raamatuid, kollektiivsed kogumikud, mis kaasaegselt vaatepunktist analüüsivad selle

probleemi ajalugu, tema iseloomulikke iseärasusi praegustingimustes. Ent mis kõige tähtsam: teravalt annab tunda vajadus kapitaalsete uurimuste järele sotsialistlikust realismist kui nõukogude kirjanduse loomingumeetodist.

Kordan seda, mida juba paljud on rääkinud: sotsialistliku realismi meetodi teooria vajab uusi ideid. Arvan, et neid võivad esitada niisuguste tööde autorid, kus sügavate teaduslike üldistuste baasil on konkreetselt avatud esteetilise arengu seismised seaduspärad nõukogude ühiskonnas uutes sotsiaalses tingimustes, vastastikustes suhetes teiste sotsialismimaade kunstikogemustega, maailmakirjanduse progressiivsete tendentside ja ilmingutega. Hästi on öelnud T. Ajtmatov: «Tõepoolest, sotsialistlikul realismil on seaduslik õigus olla kõige selle pärija, mis enne teda olnud. Ent veelgi tähtsam on tema enese panus kirjanduse arengusse, see, mida ta omaenese kogemusega saavutanud on.» Kes teised kui kriitikud ja kirjandusteooriad peavad välja tooma selle kogemuse süvasisu?

Selleks on tarvis (ja seda mitte teoreetiliselt, vaid praktiliselt) tunnetada nõukogude kirjandust esteetilise ühtsusega, mis on kujunenud erinevate rahvuskirjanduste saavutuste põimimise teel. Selleks on tarvis uurida praeguste kunstiliste otsingute mitmekesisust, tõsta esile kõike toetust väärivat ja anda selge hinnang puudustele. Ent sellestki on veel vähe. Kirjanduslik mõte liigub edasi, kui suudab tabada kirjandusprotsessi arenguperspektiivi, tõusta ideelise ja esteetilise mõlemise uuele tasandile, mis annab võimaluse avarateks teoreetilise iseloomuga üldistusteks, erksateks tähelepanekuteks sotsialistliku realismi poeetika, tema vormielementide kohta.

4.

Meie töö sotsiaalne, ideoloogiline suunitus on lahutamatu ideelis-kunstiliste kriteeriumide teaduslikust taglastamisest. Seda meenutab NLKP Keskkomitee otsus «Kirjandus- ja kunstikriitikast»:

«Kirjandus- ja kunstikriitika ülesandeks on soodustada kunstniku ideelise silmaringi laienemist ja meisterlikkuse tõusu. Marksistlik-leninliku esteetika traditsioone edasi arendades peab nõukogude kirjandus- ja kunstikriitika ühendama ideeliste hinnangute täpsust ja sotsiaalse analüüsi sügavust esteetilise nõudlikkusega, hoolitseva suhtumisega talendisse, viljakatesse loomingulistesse otsingutesse.»

Parteilised juhtnöörid on selged ja järjekindlad. Üleliidulisel ideoloogiatöötajate nõupidamisel 1979. aastal ütles M. Suslov: «Partei on alati vaadanud meie kirjandus- ja kunstiteoste ideelisust ja kunstilisust tihedas seoses, nende väärtuste hindamise ühtse kriteeriumina.»

Kongressieelses diskussioonis ja kongressijärgsetel kuudel tõstis kriitika ikka ja jälle üles küsimuse, kuivõrd kriitika sellest kriteeriumist kinni peab, kas seda kunstiteoste analüüsimisel piisava nõudlikkuse ning järjepidevu-

sega järgitakse. Tunnistati, et meil on nüüd rohkem töid, kus sotsiaalne ja esteetiline analüüs esinevad koos; see aitab kaasa iga üksiku teose paremale mõistmisele ning käsitlemisele üldise kirjandusliku arengu kontekstis.

Kriitika pole läinud mõnda enamikust tähelepanu väärivatest teostest, mis tähistavad uue tõusulaine tekkimist kunsti. Nende hulgas on seliste autorite romaanid ja jutustused, nagu G. Markov, O. Gontšar, T. Ajtmatov, J. Bondarev, V. Rasputin, N. Dumbadze, A. Tšakovski, M. Aleksejev, J. Baltušis, V. Astafjev, A. Ananjev, V. Bökav, J. Kross jt.

Ent kas selle operatiivsusega kaasneb ka teine omadus — oskus anda professionaalselt hinnangut, mis NLKP XXVI kongressil tehti kirjanduskriitike ning kunstiteadlaste ülesandeks? Tuleb tunnistada, et professionaalsest sügavusest ja täpsusest jääb kriitikal sageli puudu. Tema saavutused oleksid tunduvalt kaalukamad ning kirjanikelegi märgatavamad, kui me õpiksime kirjandusteoseid nõudlikumalt, tähelepanelikumalt ning mitmekülgsemalt analüüsima, veenvalt selgitama, mis on autoril õnnestunud, kuhu on kätetud võimalused tema ande täielikumaks avanemiseks, kuidas ja missugustest puudustest tuleb tal vabaneda. Kui aga autor leiab artiklist süvenenud analüüsi asemel viiepallilise koolisüsteemi alusel pandud kategoorilise hinde, on ta ainult ärritatud ja ei midagi muud. Sulgudes märgin vaid niipalju, et selle täiesti mõistetava tundega ei tohi segamini ajada teist tunnet — mõne kirjaniku soovimatust tunnistada tema aadressil tehtud kriitikat.

Muuseas, kirjanikel pole praegu tarvis kriitilisi märkusi eriti karta. Sellega seoses peatagem retsensseerimispraktikal.

Kui teistes kirjanduskriitilise töö lõikudes on ka kõige rangemal lähenemisel märgata ilmselgeid edusamme ja muutust paremuse poole, siis ei saa seda kuidagi öelda retsensentide töö kohta. On möödunud kümme aastat, ent niisama aktuaalselt kõlavad vastavad seisukohad NLKP Keskkomitee 1972. aasta otsusest:

«Olulisi puudusi esineb retsensseerimises. Avaldatavad retsensioonid on sageli ühekülgsed, sisaldavad põhjendamatuid komplimente, piirduvad teose sisu põgusa ümberjutustamisega, andmata ettekujutust selle reaalsest tähtsusest ja väärtusest. Paljud raamatud, lavastused, filmid, kunstinäitused, muusikateosed ja kontserdiprogrammid ei pääse üldse kriitika vaatevälja.»

Praegune kirjandusväljaannete lugeja kordab neidsamu etteheiteid: paljud teosed, mis vajaksid ühiskondliku tähelepanu tõmbamist endale, pole leidnud ajakirjanduses kajastamist, endist moodi piirduvad retsensioonid tihti teose ilmetu ümberjutustamisega, mille lõpus põgus märkus, et hoolimata üksikutest puudustest on teost huvitav lugeda. Ajalehed ja ajakirjad avaldavad üliharva kirjutisi, milles oleks ideeliste

puudustega, hallidele ja andetutele teostele antud negatiivne, hukkamõistev hinnang. Kunagine termin «kriitikaväline» pole võib-olla väga täpne, kuid neegeldab tegelikku pilti: toimetused annavad väga vastumeelselt ruumi nimekate kirjanike kritiseerimiseks ja ka soovijaid seda teha on näppudel üles lugeda.

Süüdlaseks on ikka nii arglik arvustaja kui ka oma kolleegide või sõprade vastu leebe toimetaja. Niisugune tandem aga ei vasta aja nõudmistele.

Tervitustoostid objektiivse analüüsi asemel pole vajalikud ei lugejale (desorienteerivad neid), ei kirjanikele (tõkestavad nende loomingulist kasvu) ega kirjandusele (tõmbavad alla praegusi kriteeriume, sellega koos aga ka kunstikvaliteeti).

Metodoloogiline selgus, ideeline ja esteetiline nõudlikkus, arvustamisemeisterlikkus, kõlbeline printsiipiaalsus oma erialaste kohustuste täitmisel on kirjanduskriitilise töö tahud, mis üksteisega tihedalt seotud. Nendele on tarvis lisada veel üks nõudmine — vaidlustes ideoloogiliste vastastega peavad meie kriitikud olema ründaval positsioonil.

5.

See ründav positsioon iseloomustab nende nõukogude kriitikute paremaid töid, kes kirjutavad kodu- ja välismaa kirjandusest, eritiübilistest esteetilisest kontseptsioonidest.

Autoriteedi on võitnud autorid, kes oma töödes ründavad kõiki meie kirjanduspraktikale ja -teooriale võraste. Iseloomulik on, et need kriitikud on õppinud polemiseerima kaasaegselt. Nad lähenevad diferentseeritult välismaistele kunstinähtustele, säilitades seejuures oma kindla positsiooni. Kirjanduskriitiliste õnnestumiste hulka kuuluvad B. Sutškovi, J. Knipovi, A. Beljajevi, N. Fedorenko raamatud ja artiklid. Selliste autorite nimede loetelu võiks jätkata...

Mõistagi ei tohi arvata, nagu oleksid kõik ülesanded lahendatud.

Käib äge vaidlus inimkonnas saatus, reaalsete ühiskondlike ning kõlbeliste väärtuste ümber, mida maailmale annab sotsialism ja mis pole «külma sõja» pooldejale maitse järgi. Nõukogude kriitikute kohus on tuua kogu maailma rahvasteni sotsialismi üllas, õilistav tõde, mida meie parimad kirjandus- ja kunstiteosed kehastavad. Selleks on meil olemas määratu veenmisjõuga materjal — sõnameistrite teosed. Toetudes sellele materjalile on tarvis käsitleda publitsistliku kirjandusega ning teaduslikult põhjendatult küsimusi, mis erutavad kõiki hea tahte inimesi kogu maailmas. Kriitikud peavad selles suhtes joonduma nende kirjanike järgi, kes on oma esinemistes orgaaniliselt ühendanud kirjliku, temperamentse jutujame nüüdistegelikkuse põlevatest probleemidest mõtisklustega kirjanduse kohast ja osast tänases maailmas.

Keegi ei nõua, et iga kriitik peaks tingimata olema publitsist. Kuid meie eriala ise on selline, et ei luba seista kõrval sajnandi tormidest, võitlusest inimeste vabaduse ja õnneideaalide eest, progressi eest. Järelikult tuleb oma vahenditega aktiivselt osaleda elulises võitluses, mis kindlustab kogu kultuuri eksistentsi — võitluses kultuuri vaenlastega, võitluses nende suurte väimsete väärtuste eest, mida sotsialism on kätte võidelnud.

Võitlus niisuguste väärtuste eest on nõukogude literaadi üllas kutsumus, ükskõik missugusesse «erialatsehi» ta ka ei kuuluks.

Lühendatult ajakirjast «Voprosš Literaturę»

DEKORATIIV- KUNST

Ebatavaliselt mitmepalgelised on ülesanded, mille lahendamiseks tegelevad dekoratiiv- ja tarbekunstimeistrid. Nemat vastutavad tootmise ja ühiskondlike ruumide kunstikvaliteedi eest, kogu meid olmes ümbritseva esemeise keskkonna eest. Dekoratiiv- ja tarbekunst on sõna otseses mõttes tunginud nõukogude inimeste kõikidesse elusfääridesse. See on kutsutud kujundama miljoniliste rahvahulkade maitset, looma esteetiliselt täisväärtuslikku keskkonda, mis määratleks isiksuse loomepotentsiaali. Kokkuvõttes võib öelda, et sotsialistlik elulaad, tõesed esiplaanilise harmooniliselt arenenud isiksuse mõiste, peab kohustusliku tingimuseks silmas ka ümbritseva maailma harmooniat. «Ei ole tarvis selgitada, kui tähtis on, et kõik meid ümbritsev kannaks endas ilu ja hea maitse pitserit.» Need sõnad seltsimees L. Brežnevi ettekandest NLKP XXVI kongressil määravad kindlaks selle vastutuse määra, mille partei kunstnike ette seab.

Praegu tehakse meie maal ettevalmistusi NSV Liidu kunstnike järjekordseks, kuuendaks kongressiks. Toimuvad liiduvabariikide kongressid. Ja igaühel arutatakse pinga huvi dekoratiiv- ja tarbekunsti arenguprobleeme.

Tänapäeval ei või dekoratiivkunst enam piirduda üksikute esemete projekteerimisega, kui kaunid need iseenest ka poleks. Kui kunstnik ei kujuta endale ette, kus hakkab rippuma tema kootud gobelään, kuhu paigutatakse tema loodud portselanvaas, mida hakkab valgustama uus lühter, siis ei saa mingist esemete ansamblist, mingist komplekslähendamisest interjööri kujundamisele tutugi olla. Ent isegi siis, kui autorile tehakse ülesandeks tervikliku ansambli lahendamine ja ta töötab oma individuaalprogrammi järgi, ei saa alati olla kindel tema projekti täisväärtuslikkus kunstilises kvaliteedis, niivõrd keerulised, mitmepalgelised ja ulatuslikud on tema ees seisvad ülesanded. Need on jõukohased vaid igakülgsest haritud spetsialistide — tekstiili- ja metallikunstnike, keraamikute ja klaasikunstnike — kujunduskunstnike ja disainerite — ühest ja samast ideest haaratud kollektiivile. Jutt on kompleksse projekteerimise süsteemi loomisest, mis eeldab kunstilise mõtlemise muutmist. Kunsti sotsiaalsete funktsioonide palju sügavamat mõistmist.

Kui NSV Liidu Kunstifondi süsteemi dekoratiiv- ja tarbekunstnikud teevad tööd tavaliiselt unikaalsete või väikeseriaatodega, siis tuhandeid kunstnikud tekstiili-, kerge-

klaasi- ja portselanitööstuse ettevõtetes on miljonitesse küündivate tiraažidega esemete autorid. On mõistetav, kui võrd vastutust rikkas ja austust vääriv on see töö, mille viljad satuvad igasse kodusse, täidavad kaupluselette, mis veetakse suveniiridena üle kogu maailma laiali. Aga vastutatakse täiel määral masstoodangu kvaliteedi eest, ei pea kunstnikul olema mitte väiksemad õigused kui inseneril või tehnooloogil, kellega ta külg külje kõrval töötab.

Kuid kaugeltki mitte alati ei ole kunstniku sõna ühe või teise eseme väärtuste määramisel otsustav. Asja otsustavad majandusmehed võivad — mahajäänud tehnoloogia tõttu või soovimatusest vaheata sisseaset või ostjate uute nõudmistest mittemõistmisest — kunstniku pakutud etalonit lihtsustada, vaesendada, halvemaks muuta. Oma autoriõiguse kindlat kaitset ettevõtte kunstnikul sageli ei ole ega hakkagi olema enne, kui ta saab tootmises vajalikku volitused. Tarbekaupu, argielu kaunistavate tooteid väljastavate ettevõtete juhtide kohus on igati toetada kunstniku autoriteeti. NSV Liidu Kunstnike Liidu poolt koostöös NSV Liidu Kunstide Akadeemia ja teiste organisatsioonidega väljatöötatud üleliidulise «Ettevõtte kunstniku ja peakunstniku põhimääruse» projekti kinnitamine võiks paljuski kiirendada nende probleemide lahendamist.

Muidugi ei suuda ükski määrus lahendada dekoratiivkunsti elulisi arenguprobleeme, kui tootv tööstus ei paranda otsustavalt nende asjade kvaliteeti, mis on kutsutud õilistama meie olmet, muutma seda kaunimaks ja mugavamaks, aitamata arhitektuuri ja disaini abil luua tehniliselt tänapäevast ja esteetiliselt täisväärtuslikku keskkonda. Seni ei vasta aga väga paljud tooted ei oma utilitaarsele ega kaunistavale funktsioonile. Ei tohiks unustada ka majanduslikku kahju — neid kaupu, mis tarbetu lastina seisavad ladudes või kaupluselettel. Samal ajal pole tarvis sotsioloogilisi uurimusi, mõistmaks, et nõutavaid tooteid on veel ebapiisavalt.

Nõukogude dekoratiiv- ja tarbekunsti edusammud on märgatavad, kuid seda kõrgemad on meie nõudmised sellele, mida loob tehasekunstnik, mida projekteerivad interjööri spetsialistid, disainerid. Ilu meie ümber on meie vaimne rikkus, ta toob meie ellu tervistavat toonust, aitab inimesel töötada ja puhata. Just seepärast on dekoratiivkunsti arenguprobleemid nii aktuaalsed ja sotsiaalselt tähtsad.

«Sovetskaja Kultura» juhtkiri 12. veebruaril 1982. a.)

LÜHIDALT

Tänavu suvel tähistab Bulgaaria avalikkus Georgi Dimitrovi 100. sünniaastapäeva (18. juuni). Sel puhul annab D. Blagoev nim. trükkikombinaat välja tema teoste kogumiku, mis sisaldab töid aastast 1902–1912. Mõnedki esmatrükkid. Asja lõpetati esimeste köidete trükkimine, mis on nüüd jõudnud ka lugejateni.

Üle kolme ja poole tuhande plakatit 48 riigist oli laekunud rahvusvahelisele konkursile «Plakat võitluses rahu, tulgeoleku ja koostöö nimel». Züri otsuse järgi said I auhinna O. Maslakov (NSV Liit: «Rahuprogramm tegevikkuses») ja R. Soch (Poola RV): «Rahu» — kõrgi ja igapäevase mure». II ja III auhinna ning ergutuspreemia väärtsid 20

tööd (NSV Liidust, Vietnamist, Mongooliast, Saksa DV-st, Soomest, Ungarist, Bulgaariast, Kuubast, Mehhikost jm.). Lisaks ettevõtete-organisatsioonide auhindadele.

Ulan-Batoris kohtusid jaanuari lõpul kaheksateistkümnendat korda sotsialismimaade kirjanike liitude ühid. Esindatud olid Bulgaaria, Ungari, Vietnam, Saksa DV, Kuuba, Mongoolia, Poola, Rumeenia, Tšehhoslovakkia ja NSV Liit. Seekordsele istungile arutati kriitika osatähtsust kirjandusteoste ideelise ja kunstilise taseme tõstmisel. Lepiti kokku korraldada aasta lõpul kirjanike rahvusvaheline kohtumine devils all «Rahu on meikera lootus».

Juubeliaastal Tartu Riikliku Ülikooli teaduslikku potentsiaali vaagides hindas teadusprorektori asetäitja, füüsika-matemaatikakandidaat TONU KOLLO, kelle poole toimetuse esindaja pöördus, selle aukartustäratavaks: 118 teaduste doktorit — professorit ja 449 kandidaati — dotsenti. Niisugust hulka teadusliku kraadiga töötajaid pole üheski teises Eestimaas teadusasutuses. Seega tuleb ülikoolis näha kogu meie vabariigi teadusliku maine olulist määrajat, olgu küll, et meie teadust tervikuna kordineerib Eesti NSV Teaduste Akadeemia.

Ülikoolil, mis on ju nii uurimis- kui ka õppeasutus, on sellega tähtis osa teaduse edasiarendajana. Sellest olekski põhjust kõnelda nüüd, kus me oleme jõudnud ülikooli 350. sünnipäeva aastasse; nimetada mõnd olulisemat uurimissuunda, mis on andnud põhjust arvutada Tartu tulemusi laias maailmas; mõnd olulisemat nime, kellele seda suunda ehk olemas ei oleks, kellele poleks koolikondi, teaduse edasiviivat sõna.

Teadus on internatsionaalne nähtus ja teadust, mis poleks tehtud maailmatasemel, öieti ei olegi olemas, ei saa olemas olla. Samale seadusele alluvad nn. rahvuslikud teadusedki, kus rahvuslikkus on ju vaid olemasolutingimus, meetodid aga peavad paratamatult vastama maailmatasemele.

Nagu on avar ülikoolis õpitavate erialade valik, nii on talle iseloomulik ka teaduslike suundade rohkus. Mõlemad on arvuliselt võrdselt — 26. Sisuliselt need päriselt ei kattu, kuid suures osas küll. Mis on siis olulisemad teadussuunad ja nimeid tänases Tartu Riiklikus Ülikoolis? Peaaegu pooled doktoreist-professoreist on Arstiteaduskonnast, meie suurimast teaduskonnast. Nii arvukalt nii kõrge kvalifikatsiooniga teaduslikku kaadrit pole paljudes kõrgkoolides ühtekokku. Teaduskonna süda on kahtlemata Üld- ja Molekulaarbioloogia Instituut, mis on baasiks paljudele teaduskonna kateedritele nii uurimistöö, kaadriga varustamise kui aparatuuri osas. ÜMPI on noor asutus, töös kolmandat aastat, kuid rahvusvahelist ühisteguvust arendab instituut elavalt. Näiteks on neurokirurgidel prof. E. Raudami juhtimisel ning gastroenteroloogidel professorite V. Salupere ja K. Villakoga eesotsas koostööleping Helsingi ja Oulu ülikooliga. Selle instituudi koosseisu kuulub ka ülikooli edukamaid, dots. A. Linnu juhtimisel töötav molekulaarbioloogia laboratoorium. Hiljuti hinnati Artur Linna ja tema kolleegide saavutusi Nõukogude Eesti preemia vääriliselt.

Väljaspool meie vabariigi piire teatakse ka prof. A. Lenzneri mikrobioloogiaalaseid töid, mis on samuti seotud ühe ÜMPI laboratooriumiga. Prof. Lenzner on uurinud kosmoselaevade mikroklimate, mikroobide käitumist eritingimustes, ka töde rakenduslik tähtsus on suur.

Lõppenud aastal tähistas oma sajandajuuubelit psühhiaatria kateeder, juhatajaks NSVL Arstiteaduse Akadeemia korrespondentliikme, professor, meditsiinidoktor, Eesti NSV teeneline arst Jüri Saar, kes, olles valitud Rahvusvahelise Kõrgema Närvitalituse Assotsiatsiooni asepresidendiks, ühendab oma isikust Tartu psühhiaatriate saavutusi eriala maailmatasemega.

Bioloogia-Geograafiateaduskonnas on ikka olnud mainekas geoloogide töö eesotsas kateedrijuhataja prof. A. Rõõmusoksa. Uuritakse peamiselt Eesti ala, samal ajal aga kulgevad mineraloogia kabinetis analüüsid kogu Nõukogude Liidu ala andmeid arvestades.

Bioloogidel on kõige kuul-

ÜLIKOOI TEADUS JUUBELI- AASTAL

samad keskkonnakaitse uurimused. Nimeid on rahvahariduslikest materjalidest kindlasti laiemalegi lugejaskonnale tuttavad: professorid H. Trass ja V. Masing, esimene kui bjoindikatsioonimeetodi looja ning samblikeuuri ja teine suurepärase sooduspetsialist. On tehtud suuri töid NSV Liidu soode hindamisel ja kaitseks. Prof. Masing on üks üleliidulise preemia pälvinud monograafia autoreist. Geograafid jätkavad edukalt prof. S. Nõmmiku juhendatavat territoriaalse planeerimise kompleksset uurimist.

Ajaloolastel on pikka aega väga hinnatavaid tulemusi skandinavistika alalt. Juba aastaid antakse Tartus välja skandinavistika kogumikku. Rahvusvaheline koostöö, mida tehakse Balti Instituudi teadlastega, seondub eelkõige professorite H. Ligi ja H. Piiri nimega.

Filoloogidel on kõige silmapaistvamaid saavutusi fennougristika ja slavistika vallas. Fennougristikas on TRÜ meie maa üks juhtivamaid uurimiskeskusi, mis pole uudis kellelegi, nagu ka see, et meie ülikooli ainus akadeemik on soome-ugri keeleteaduse professor, Eesti NSV teeneline teadlane Paul Ariste, kes ühtlasi juhatab ka kateedrit. Prof. Ariste on rajanud Nõukogude Eesti fennougristika koolkonna TRÜ-s. Tema toimimisel ilmub alates 1965. a. üleliiduline ajakiri «Nõukogude Fennougristika».

Kõrgel tasemel on samuti eesti keele uurimine, tunnusteks kas või fakt, et eelmisel aastal hinnati kateedrijuhataja prof. H. Rätsepa monograafia «Eesti lihtlause tüübid» Nõukogude Eesti preemia vääriliselt.

Rahvusvaheliselt arvestatavaid tulemusi on nii vene kirjanduse kui ka vene keele uurimise alalt. Kõigepealt muidugi professor J. Lotman oma töödega semiootikast — antakse välja ülemaailmselt tunnustatud ja nõutud kogumikku «Tõid märgisüsteemide alalt». Professor Lotman on seni kõige enam ja suurimais tiraažides avaldatav TRÜ autor rahvusvahelises ulatuses. 1969. aastast alates on ta Rahvusvahelise Semiootikaassotsiatsiooni asepresident, samuti on ta valitud välisliikmena Briti Akadeemiasse. Eesti ja teiste NSV Liidu rahvaste kirjanduse suhte uuri-

jana on enim teeneid vene kirjanduse kateedri juhatajal prof. S. Issakovil, kes on üks meie ülikooli viljakamaid autoreid.

Ülikooli kaheksast probleemilaboratooriumist on pooled füüsika-keemiateaduskonnas. Keemikute tööst on laia tunnustuse võitnud eriti orgaanilise keemia kateedri juhataja, Eesti NSV TA korrespondentliikme prof. V. Palmi tegevus orgaaniliste ühendite omaduste ja struktuuri vaheliste seoste uurimisel. Tema juhendamisel koostatud heterolüütiliste orgaaniliste reaktsioonide tasakaalu- ja kiiruskonstantide tabelid on käsiraamatutena kasutusel nii meil kui ka välismaal.

Elektrokeemia laboratooriumi juhendab prof. U. Palm, tuntud oma töödega vismuti pinna uurimisel. Elektrokeemikute tööd on leidnud pidevat äramärkimist NSVL TA aastaaruannetes. Suure praktilise väärtusega on elektrokeemia laboratooriumi tööst välja kasvanud hapnikuanalüsaator, väga nõutav kalamajanduses ja keskkonnakaitserajatistes.

Füüsikuil on endiselt edukas prof. F. Klementist lähtunud luminesentsnähtuste uurimise suund. Tegutseb pooljuhtide ja luminesentsi laboratoorium. Täit rahvusvahelist tunnustust on leidnud prof. G. Vainikko arvutusmatemaatika- ja prof. Ü. Lepiku teoreetilise mehaanika alased tööd.

Kehakultuuriteaduskonna lihaslilituse probleemilaboratoorium prof. A. Viru juhendamisel koondab enese ümber hormoonide uurijad. Laboratooriumi töö on olnud aluseks Eesti paremate sportlaste treeningu planeerimisel ja juhtimisel. Eesti NSV TA korrespondentliikme prof. R. Hagelberg on olnud majandusteaduskonna tugitala juba aastaid ning on koos oma kateedriga üleliidulisel tasemel tegelnud ettevõtte rahanduse automatiseeritud juhtimissüsteemide loomisega.

Aktuaalsed on ka Eesti NSV TA korrespondentliikme prof. M. Bronšteini tööd agartaartõstuskomplekside loomise vallas.

Ühiskonnateadlastest on suurima tunnustuse osaliseks saanud filosoofiaõppejõud. Prof. J. Rebasa juhendamisel valminud tööde tsükkel tunnetuse sotsiaalsest determinatsioonist sai 1980. a. Nõukogude Eesti preemia. Palju on tõlgitud prof. L. Stolvitši esteetikakäsitlusi.

Ülikooli eksisteerimiseks on vaja nii pidevat uurimistööd üldharidusliku kooli pedagoogikas kui ka kõrgkooli pedagoogika arendamist. Dot-sent J. Mikul on valminud doktoriväitekirja, milles vaadeldakse võimalusi kooliõppe kateedri mahu vähendamiseks, piiramata neis pakutava informatsiooni hulka. Ammu on tunnustatud prof. I. Undi töid programmõppest ja dots. H. Kurmi perekonnauurimise tulemusi.

Ülikooli rektori, NSVL Pedagoogika Akadeemia korrespondentliikme prof. A. Koobi juhendamisel töötab kaks laboratooriumi: kommunistliku kasvatuslaboratoorium, juhatajaks dots. P. Kenkmann, ja kõrgkooli kompleksse uurimise laboratoorium dots. V. Ruttasega eesotsas. Nende kahe laboratooriumiga on TRÜ tõusnud meil kõrgkooli pedagoogika koordineerivaks keskkuseks. Esimene uurib üliõpilase sotsiaalset käitumist, teine aga üliõpilast, õppeprotsessi, õppejõudu ja nende vahelisi seoseid õppetöö seisukohast.

Süvendades olevat, võttes ja kavandades uusi suundi — selles ei erine ülikooli teaduselu juubeliaastal varasemast. Aga tähelepanu keskmes olakse praegu vaieldamatult ning see ergutab ja kohustab.

OTSINGUTE AEG

1839. aastal proovisid esimesed mehed teha esimesi päevapilte. Ja juba järgmisest aastast hakkas mõõda Euroopat ringlema rändfotograafide karussell, igal ajal kaasas Daguerre'i & Giroux' kastkaamera (mille hind oli juba langenud 400 frangilt 80 frangile), hõbeplaadid ja elavhõbe. Päikese käes oli juba võimalik portreefotot teha üheminutilise valgustuseajaga, ja seda suutis kannatlik patsient tugele najal vastu pidada. Esialgu olid jahimaadeks suurlinnad, kuid sedamööda, kuidas päevapiltide arv kasvas ja rahakama publiku uudishimu rauges, jõudsid fotograafid ka Euroopa äärelinnadesse ja üldse perifeeriasse. Millal jõudsid esimesed dagerrotüüpid Tallinna, on raske öelda. Registreeritud neid ei ole, maksustamise alla nad ilmselt ei kuulunud, põhiliseks informatsiooniallikaks on reklaam ajalehtedes. Kuid ajalehed ilmusid vaid paaris linnas ja kuulutamine võis olla vägagi juhuslik. Seetõttu tuleb kõigele allpool kirjapanud juurde mõelda «teada olevatel andmetel».

Esimesed (teada olevad) fotograafid Eestimaal olid Lipschütz ja Tensi, kes 21. juunil 1843. a. kuulutasid, et jäävad Tallinna veel 14 päevaks. Nimed on tundmatud, kuulutus on aga selle poolest iseloomulik, et teatab töö lõpetamisest, mitte alustamisest. Tähelepanek, kui tööd kuskil maikuus alustati, siis informeeriti publikut sellest kuidagi teistmoodi, kuulutustega tulpadel või laialikantavate lehtedega. Kui härradel Lipschütz ja Tensil ei oleks tekkinud tahtmist jääda linna veel kaheks nädalaks, siis ei teaks me nende siinviibimisest midagi. Kui palju oli aga neid, kes juba varem tulid, pilte tegid ja minema sõitsid ilma Tallinna pisiformaadis nädalalehe veergudele jälgi jätmata? Võib vaid arvata, et neid ikka oli. Dagerrotüüpi oli sellel ajal veel vähe kasutatav ametinimetuseks. Fotograafid esinesid tavaliselt mehaanikute või optikutena või peenemal puhul isegi kunstnikena. Suviti Tallinna saabunud reisijate hulgas (nende nimekirjad on osalt olemas) on ridamisi mitmesuguseid mehaanikuid ja muid huvitavaid ametimehi, kes mõne aja pärast siit jälle ära sõitsid. Ajalehes nad reklaamkuulutusi ei avaldanud, fotograafiaga võis neist mõnigi tegelda. Näiteks on andmeid, et hilisem tuntud Peterburi fotograaf Josef Weninger sõitis sinna 1843. aastal Rootsi ja Soome kaudu. Kõige tavalisem tee Helsingist Peterburi käis suvekuudel laevaga üle Tallinna. Ei taha muidugi väita, et Weninger Tallinnas laevalt maha tuli ja paar nädalat Kadriorus suvelõppu pildistas, aga võimatu see pole. Ja kui mitte Weninger, siis mõni teine või kolmas. Ja kui mitte sinna sõites, siis tagasi teel Euroopasse.

Kui niisuguste mõtisklustega, kuidas kõik võis olla, veelgi kaugemale minna, siis võiks meie tutvumised dagerrotüüpiaga viia üsna selle algaastatesse. Nimelt tuli 1840. aastal Tartu tähetorni juhatajaks Berliini astronoom professor Johannes Mädler. Mädler oli mees, kes oli fotograafiast sügavalt huvitatud. Juba pool aastat enne seda, kui Daguerre'i menetlus Pariisi akadeemias üldsusele teatavaks tehti, kirjutas Mädler pika artikli pealkirjaga «Fotograafia», kus analüüsis nii dagerrotüüpiat kui ka talbottüüpiat. (See oli esimene kord, kus sõna «fotograafia» trükiti kasutati.) Kas on mõeldav, et Mädler ise fotograafiaga tegeles? Täiesti võimalik. Fotograafia kasutamine astronoo-

mias pakkus Mädlerile ülimalt huvi. Oli ju Daguerre juba jõudnud isegi Kuud pildistada. Kui see nii oli — ja miks ei võinud see nii olla? —, siis jõudis esimene dagerrotüüpist Eestimaale 1840. a. sügisel.

Kuid tuleme tagasi teada olevate faktide juurde. Samal aastal, kui Tallinnas gastroleerisid Lipschütz ja Tensi,

fotograafi väljaselgitamisega. Kui selleks esimeseks ei olnud ka mõni eespool mainitud, Lipschütz või Kleinschneck või mõni kolmas, siis veel uute läbireisijate nimeid ei lisa meie kultuuriloole eriti midagi.

Iga uus meister tõi aga endaga kaasa midagi uut ja seda reklaamiti kõva häälega. Mida lühemaks läks poseeri-

sana Tallinna päevapiltnik ja optik Carl Borchardt.

Järgmised püsivad fotograafid hakkasid lisanduma Tartusse ja Tallinnasse 1853.—1854. aastal. Üks varasemaid neist oli farmatseut Ernst Ignatius, kunagine Tartu Ülikooli kasvandik, kes aastaid oli olnud apteekriks Veneemaal. 1853. aastal avas ta ateljee Tallinnas Laias tänavas, kus töötas kahasse kunstnik E. H. Schlichtingiga. Sügis-kuudeks ettevõtte suleti pimedate ilmade tõttu, kuid avati uuesti jaanuaris 1854. Samal aastal kolis Ignatius Tartusse ja asus samadesse ruumidesse Tõpferi majas, kus tavatsesid peatuda vennad Borchardtid. Kuid mingisugustel põhjustel loobus Ignatius varsti fototööst alati-seks.

Mõnda aega kauem töötas fotograafina Tallinna gümnaasiumi kirja- ja joonistusõpetaja Carl Lohmeier, kes alustas 1852. aastal asjaarmastajana, kuid juba õige pea tegutses kutselise fotograafina. Natuke aega katsetas ta dagerrotüüpiaga, kuid läks varsti üle talbottüüpiale. Kuna fotografeerimine paberile sai hoo sisse just 1850. aastate algul, oli Lohmeier küllaltki progressiivne fotograaf. Kahjuks suudis järjest halvenev tervis teda algul loobuma õpetajakutsest ja hiljem siirduma Saksamaale ennast ravima (1857).

Tartu esimesed kohalikud fotograafid olid mõlemad kunstnikud. August Mathias Hagen oli aastail 1837—1851 Tartu ülikooli joonistusõpetaja. Pärast pensionile minemist tegi ta pikema reisi Euroopasse ja saabus Tartusse tagasi 1853. a. sügisel. Ilmselt sellest ajast algabki ta fototöö tegevus. 1855. aastal võttis kohalikus ajalehes Hageni fotode kohta sõna kunstnik K. Kügelgen. Kui sinamaani olid meil fotograafid oma töid ainult ise kiitnud, siis nüüd tuli tunnustus nimekalt kunstnikult. Olgugi lühike ja üldsõnaline, on see siiski esimene teada olev hinnang meie fotokunsti kohta. «...Tema viimased tööd kiidavad meistrit ja selles osas, mis puudutab pildi teravust ja pooltoonide pehmust, võib neid julgelt kõrvutada välismaiste parimate fotodega, mida kiinnitavad ka arvukad proovipildid.» Ajaloomuuseumis on säilinud pool tosinat A. Hageni perekonnaliikmete fotot, sealhulgas ka käsitsi signeeritud autoportree aastast 1856. Pildid on pehmetes pruunides toonides ja ilmselt talbottüübid. Hagen oli sel ajal juba üle 60 aasta vana, pühendus peamiselt siiski joonistamisele ja fotograafiaga tegeles vist rohkem huvist.

Eespool tsiteeritud ajaleheartikli lõpus on toimetuse märkus: «...Julgeme lisada, et ka kohalik joonistusõpetaja härra Schlater juba mõnda aega fotograafiaga tegeleb ja on teinud õnnestunud ning meeldivaid päevapilte.» G. F. Schlater oli Tartu gümnaasiumi joonistusõpetaja ja tuntud litograaf. 1857. aastal müüs ta oma litograafiatöökoja Höflingerile ja pühendus peamiselt fotograafiale. On säilinud mapitais fotosid 1850. aastate lõpust, osaliselt koloreeritud ja käsitsi signeeritud. Huvitav on see, et kuigi Schlater ise oli kunstnik, töötas temaga koos eespool mainitud kunstnik K. Kügelgen. Need pildid kannavad kahekordset signatuuri: «phot. Schlater» ja «del. Kügelgen». Schlater töötas Tartus fotograafina üle 15 aasta ja viimased pildid tegi nädalapäevad enne oma surma (1870).

Samal perioodil sai Tartu juurde ka kaks võõrsilt tulnud fotograafi. Esimene neist oli Louis Höflinger, kes oma peatset saabumist reklaamis juba 1853. aastal, kuid kelle tege-

vusest on konkreetseid andmeid 1857. aastast, kui ta ositis Schlateri litograafiatöökoja. Joonestajana hakkas tema juures tööle Carl Schulz, kes juba järgmisel aastal avas ise-iseisva töökoja ja umbes samal ajal alustas tööd ka fotograafina. 1860. aastal ilmus Tartu ajalehes Schulzi ja Höflingeri vahel pikem diskussioon fotolitograafia küsimustes, kust selgub, et mõlemad pidasid ennast fotograafia alal suurteks asjatundjateks. Schulzi ateljee tegutses Tartus veel käesoleva sajandi algul, omanik oli ta poeg Aleksander.

Kohaliku päritoluga fotograaf oli ka Aleksander Kumberg, Tallinna ratsespa poeg, kellest põgusalt juttu on olnud juba varem seoses vennade Borchardtidega. Esialgu oli Kumberg, elukutselt maalier, piltide värvimeistriks. Peale Borchardtide töötas ta koos ka mitme teise fotograafiga (Kumberg ja Zimmermann 1852, Rheda ja Kumberg 1853 Tallinnas). Millal Kumberg iseseisvalt fotograafina tööle hakkas, ei ole täpselt teada. Igatahes 1855. a. töötas ta Tartus (ikka sealsamas tuntud Tõpferi majas) ja reklaamis mitmesuguseid klaas- ja värvifotosid ning grupipilte. Allkiri: fotograaf ja portreemaal A. Kumberg. Pärast fotograafi Kumbergist siiski ei saanud, sest hiljem ei ole ta nime ajalehtedest leida.

Periood 1853—1860 oli üleminekuaeg. Fotograafid ei olnud enam juhuslikud läbisõitjad, vaid noored päevapiltnikud, kes otsisid endale püsivat asukohta, sobivat partnerit ja küllaldast klientuuri. Katsetati aasta-paar ühes linnas, kui ei sobinud, siis mõnes teises. Eriti aktiivseks muutus fotoelu Tallinnas pärast 1856. aastat, mil uusi ettevõtteid asutati ridamisi. Esinevad nimed nagu Gau ja Koch (1858—1859), siis Koch üksi (1859), siis Schmidt ja Koch (1860), lõpuks Schmidt üksi (1861). Lühemat aega tegutsesid G. Petzloff (1857) ja L. Weinstock (1858). Fotograafina figureerib ka optik M. Löwenstein (1858—1859), kellest ei saagi aru, kus ta alaline elukoht oli (kui üldse oli), sest peale Tallinna kohtab seda meest peaaegu igas Eestimaa linnas. Fototöö paistab tal samuti olevat kõrvalharrastus nagu Carl Borchardtil, kuid erinevalt viimasest oli ta kurnis kõigi fotoalaste uudistega, pakkudes pilte paberil, klaasil, riidel ja muul materjalil. Ka need päevapiltnikud, kes kuskil linnas juba piisiva asupaiga olid leidnud, tegid suviti oistelisi külskäike ümbruskonda, eriti kui oli kuuldud, et kohalik fotograaf on linnast mingil põhjusel ära sõitnud. Näiteks Höflinger töötas peale Tartu ajutiselt ka Narvas, Pärnus ja Tallinnas.

1860. aastatel fotograafide rännukihk rauges. Vietsamad meistrid suruti konkurentist välja ja igas linnas tekkisid omad kindlad pilditegijad. Nimetame neist mõningaid, kelle pilte leidub Eesti suuremates muuseumides ja arhiivides.

Tallinnas leidsid koha veel kolm fotograafi. Neist esimesena ilmus Carl Schmidt (1858), aasta pärast August Ellrich. Viimane käis küll veel korra Peterburis võimalusi vaatamas, kuid 1860. aastal otsustas lõplikult Tallinna kasuks. Mõlemad üritasid töötada koos A. Kochiga, kuid Kochile ei passinud millegipärast kumbki. (Kochile ei meeldinud üldse Tallinn, ta sõitis varsti minema, hiljem töötas Tartus ja mujal.)

Nii avasid Schmidt ja Ellrich mõlemad oma ateljeed ja jäid Tallinna paljudeks aastateks. Kolmas päevapiltnik oli kohalik õpetaja Gustav Adolph Diez, kes fotograafiameti kasuks otsustas 1860. aastal. Ateljee asus Vana-Posti tänaval, praeguse kohviku «Pega-

EESTI FOTOGRAAFIA AJALOOST VIII

EESTI ESIMESED FOTOGRAAFID

VALDEKO VENDE

August Mathias Hagen, kunstnik ja fotograaf. A. M. Hageni foto 1856 (autoportree).

tuli Tallinna tagasi ka Carl Borchardt, kellest meil on juba varem juttu olnud. Fototööga hakkas ta tegelema aga alles järgmisel suvel. Andmed järgmiste päevapiltide kohta olenevad suuresti sellest, kui aktiivsed olid kuskil kohapeal üksikute ajalehtede kirjasatjad. Üheks üsna usinaks kirjasatjaks oli 1840. aastatel näiteks F. R. Kreutzwald Võrus, tänu kellele meil on küllaltki põhjalik ülevaade selle pisikesse kreislinna jooksvast kroonikast. Nii võimegi lugeda Tartus ilmunud nädalalehe «Das Inland» ühest 1845. a. varakevadisest numbrist, et läbisõidul andsid Võrus kontserdi abielupaar Kleinschneck ja et «härna Kleinschneck tõi meile ka esimese dagerrotüübi ja lasi päikesel mõned portreeid üles joonistada». On selge, et Kleinschneckid ei tulnud kontserte andma ainult Võru linna. Juunikuus esinesid nad näiteks Tallinnas, pilt tehti Kleinschnecki korteris Rataskaevu tänavas. Võrust Tallinna jõudmiseks kulust artistidel kolm kuud ja selle jooksul jõudsid nad hea tahtmisel külastada kas või kõiki Eestimaa linnu. Ja küllap see George Kleinschneck portreesid tegi igal pool, kus soovijaid leidis. Ja küllap neid soovijaidki leidis. Olen kindel, et 1845. aasta lõpuks oli dagerrotüüpi juba tuntud ja nähtud asi kõigis meie linnades. Fotoajaloo seisukohast ei olegi eriliist mõtet vaeva näha iga linna esimese

mise aeg ja paremaks piltide kvaliteet, seda arvukamaks muutus klientuur. Kui 1847. a. fotograafid Neupert ja Schenfelt läbi Eestimaa Peterburist Riia suunas liikusid, siis oli neil esialgu kavas külastada 6—7 linna. Juunis olid nad Rakveres (Narvas ilmselt maikuus), juulikuus Tallinnas, augustis Tartus. Ja sinna nad jäidki kuni 1848. a. veebruarini. Tellimuste maht oli ilmselt tükk maad suurem kui oodati. Kuid edu põhjus oli lihtne: Carl Borchardt istutas oma kliendid aparaadi ette ikka veel 30—40 sekundiks, Carl Neupert aga ainult «neljaks kuni kaheksaks pulsilöögiks». Peale selle tõi Neupert kaasa ka uue tehnoloogia — piltide kullaga katmise, mis muutis need ilmastiku- ja katsumiskindlaks. Kõik need nipid olid Euroopas tuntud juba aastaid, kuid kohapeal lõikas loorberid see, kes esimesena pärale jõudis. Fotograafia ajaloos olid need otsingute aastad, uusi ideesid ja ettepanekuid tuli igast kandist, kõik oli alles algamas ja arenemas.

Rändfotograafide periood kestis Eestimaal ümmarguselt kümme aastat: 1843—1853. Olgu siinkohal lühidalt loetletud neist mõned nimekamad, kes sellel ajavahemikul töötasid Tartus ja Tallinnas: Th. Gervien (1848), F. Mebius (1850), L. Makko (1850—1854), P. Lindgren (1851), L. Zimmermann (1852), vennad Borchardtid (1852—1855) jt. Paiksel töötas aga ikka veel ain-

Revolutsioonieelse Prantsusmaa viimane suursaadik Katariina Suure aegses Peterburi keisrikojas olevat teadnud jutustada: kui tsaarinna lemmikpuudel, nime järgi Korb, oli palee tõmbetuultes külmetanud ja koolunud, andnud majesteet korralduse: «Korb olgu topiseks tehtud». Politseiülem saanud valitsejanna sõnadest vääriti aru, oletanud, et viimase põlguse alla on langenud rikas saksa kaupmees Friedrich Johann Korb. Aga ainult truualamlik sõnakuulmine, monarhi käskude pime täitmine teeb aadlikule ja ohvitserile au ja sestap jäi täpsustada veel vaid küsimus: kas Lüübeki vabalinnas kodanik tuleb Venemaal täis toppida elusast või surnust peast.

Säärane anekdootimaiguline lugu on varmas vallandama kirjaniku fantaasialennu, andma vajalikku ajatähtsust sotsiaalseks satiiriks või konkreetselt olustikuliseks pilaks. SERGEI NAROVTSATOV (1919–1981) teeb «Absoluudi» (1980) alguses panuse jandile. Situatsiooni karikatuurist toonitatakse ja karaktereid varustatakse komejandile iseloomulike ebavoorustega. Politseiülem on lipitsev ja tõplasklik käsutäitja, hädavaresest saksa miljonär tahab maksu mis maksab vene seltskonnas kanda kinnitada, tema tütre ohvitserist peigmees on ilus ja rumal tulelipp. Nähtavasti ei klappinud selline ekspositsioon kirjaniku kavatsusega päris hästi kokku ja jutustuse keskpaiku toimub murrang. Meile esitatakse mitu lehekülge keisrikoja ajalugu ja hakatakse ribureas tutvustama tollal elanud inimesi, kes purretavad seda «kuristikku, mis haigutab kahe tõusikust sakslase — Korbi ja Katariina — vahel. Tõsisemaks, asjalikumaks muutumine ja vaatevälja järsk laiendamine tõstab jutustuse sotsiaalset kaalukust, seda kahtlemata, aga samas tekib ebasuhe materjali rohkuse ja lehekülgede napuse vahel. Olsetulemised saadetakse ja suur osa tegelasi ei suuda teiseneda kirjanduslikeks kujudeks, vaid jäävad paari ajaloolise faktiga ilustatud paljasteks nimeideks kirjaniku isikliku antipaatiatähelepanu sümpaatiatähelepanu skaalal.

«Nüüd väljatas Katariina teadvuses külma kiirena mõte, et tema võim on piiramatult.» Ja paar lõiku allpool lõpetab Tema Hiilgus Tauria vürst Potjomkin kogu loo. Ta «sõnas vaguralt ja vaimustatult: «Ab-so-luut!». See, et koera surmast alguse saanud sündmuste jada viib monarhi oma võimu absoluutsuse tunnetamisele on iseenesest vaimukas ja tõhus kirjanduslik leid ning mõistetavalt ka kirjutajapoolne hinnang ainuvalitsusele ja selle sünnitatud äraspidistele inimsuhetele. Jäägu seepärast arutamata, miks pidi Peeter Esimeselt piiramatult võimutähelepanu pärinuma ligi kolmkümmend aastat troonil, enne kui ta tole asjaolu äratundmisele jõudis.

Narovtšatov säilitab iroonilise hoiaku jutustuse lõpuni ja pakub nende kahe Korbi loos toreda puändi. «Absoluudi» mõjukuse võiks küllap kõrgekski kvoteerida, kui vahele ei segaks Jaan Kross. Tema on meie jaoks lati paika pannud, on esitanud must valgel näiteid, kuidas ajaloolisikuid kirjanduslikult portreteerida, kuidas ajaloolisikuid (ka anekdootide) belletristlikult töödelda ning lugejale serveerida, ja tema saavutatud tasemele ei ole hoopiski lihtne tõusta.

Hiljuti ilmusid kaks «Mirabilia» raamatut. Mõlemad kirjanikud on oma métier'd osavalt valdavad professionaalid, mõlemad romaaniid on adresseeritud küll erinevate huvidega, kuid laialise publikule.

Nagooniaks nimetatud Aafrika riigis on võidukas partisaanisõda tõstnud peaministriks George Grisso, kelle eestvedamisel sõlmiti Nõukogude Liiduga sõpruse ja vastastikkuse abistamise leping. Imperialistid, neokolonialistid, hegemonistid sepištavad oma käsilase kindral Ogano jõukude abil Nagoonia-vastast agressiooni ning Grisso mõrvamist,

hulka arvata: ühed kujud, on nii ümmarguseks lihvitud, et läheb raskeks neisse uskuda, teised see-eest nii nurgeliseks jäetud, et nad reedavad end iga teise sõna või teoga. Semjonov esitab korduvalt kinnitusi oma asja- ja ainetundmise kohta, kuid ei suuda siiski luua tunnet, et tõstatatud probleem oleks esitatud kogu selle keerulises toes. Aga

ja kuigi ka ameeriklanna loodud kujud jäävad lõppkokkuvõttes üsna skemaatiliseks, nõuab tema žanr vähemalt peategelaste välist keerukust. Lugu ise on tihe nii sõnastuse kui ka mõtetelt ja paneb iga pühendamatu kõrvalseisja jälgimiskannatlikkuse proovile. Aga kes mõistab ulmekirjanduse fantaasiamängudest ning ideoloogidest mõnu tun-

ENN SOOSAAR

TOLKE- RAAMATUID LEHITSEMAS

et seejärel rahvarevolutsioon verre uputada. Asi on tegelikult veelgi hullem: Washingtoni ja Pekingi pistrikud tahavad selle «Aafrika hoobiga» torpedeerida pingelõdvendust, tekitada uus kriis, viia maailm katastroofi äärelle. Plaan aetakse nurja, aga enne kui ajalehes saab ilmuda sõnum: «TASS on volitatud teatama, et neil päevil paljastas Nõukogude vastuluure ja tõkestas LKA operatsiooni...», tuleb meil ligi 270 leheküljel läbi elada julgeid jälitamisi, alatuud tapmisi, vaenlase altvedamist, valede niitide harutamist, kaheteistkümnendal tunnil õige lahenduse leidmist — kõike, mida näeb ette poliitilise kriminulli kokaraamat. Sest JULIAN SEMJONOV (sünd. 1931) «TASS on volitatud teatama...» (1979) on põnevusromaan nii taotluselt kui ka teostuselt.

Semjonov tunneb suurepäraselt oma žanri nõudeid ja nõkse. Mäng elu ja surma peale käib kahel kontinendil — Aafrikas Nagoonia naabrusas asuvas Louisbourg'is ja Moskvas — lugejale paotatakse üks tšekistide nõupidamisruumidesse, luksushotelli apartementidesse, Louisbourg'i vanglasse, miljonäri villadesse. Dokumenteerituse illusiooni peetakse seda liiki romaanide puhul eriti oluliseks. Ka Semjonov tsiteerib salajasi telegramme, desifreerib spiooniinstruktsioone, stenografeerib tähtsaid kõnelusi. Nagooniat Aafrika kaardil paigale ei panda, küll aga osutavad romaanis toetena kasutatud mõned seigad Angoola olukorrale seitsmekümnendate aastate teisel poolel. LKA värvatud agendiga sidepidamise vahendite ja viiside kirjeldamisel lähtutakse ilmselt samuti ehtsast allikast: ligilähedastelt samasugustest peidikutest, kontaktivõtmistest, sissekukkumistest on juttu olnud näiteks «Literaturnaja Gazetas».

Pinge ei tohi lugemisel langetada, lehekülgede vajalik arv peab täis saama. Mille muuga seletada, et ausal, andekal, andunud noorel doktorandil Olga Vinteril koidab alles mitu-mitu kuud hiljem, et hotell, kus ta Duboviga välismaal elas, oli luksushotell, ja kui armuke jõudis toa eest 95 dollarit ööpäevas maksta, peab ta olema välisluureagent? See äraarvamine maksab talle elu. Lugejale on pikemata selge, et terviseist pakatava sportlasliku Olga ootamatus surmas peab olema kellegi kuri käsi mängus, Vinteri ja Dubovi asjaga tegelev kindral Konstantinov aga taipab alles neljandal (!) päeval pärast mõrva, et Olga surmukeha on lahkamata (!) maha maetud. Zanrinouettest johtuvat tiritammitamist on romaanis ohtvalt. Ka tegelaste polariseerituse võiks selle

SERGEI NAROVTSATOV. ABSOLUUT. Vene keelest tõlkinud Hans Luik, toimetanud T. Kuusik. «Perioodika», 2, 1982. 43 lk.

JULIAN SEMJONOV. «TASS ON VOLITATUD TEATAMA...». Vene keelest tõlkinud Karl-Hanto Selmet, toimetanud V. Tarnaste. «Mirabilia», «Eesti Raamat», 1981. 272 lk.

URSULA K. LEGUIN. PIMEDUSE PAHEMAT KÄSI. Inglise keelest tõlkinud Krista Kaer, toimetanud R. Mägi. «Mirabilia», «Eesti Raamat», 1981. 224 lk.

TSUKTŠI MUINASJUTTE. Vene keelest tõlkinud Mall Jõgi, toimetanud A. Jaaksoo. «Saja rahva lood», «Eesti Raamat», 1980. 32 lk.

UNESNOIDUJA. Tšuktsi muinasjutte. Vene keelest tõlkinud Andres Ehin, toimetanud T. Viirand. «Muinaslugusid kogu maailmast», «Kunst», 1981. 89 lk.

võib-olla polegi see tarvilik? Eesmärk ju saavutatakse. Põnevust jätkub kuhjaga lõpuni, paadunud vaenlaste nurjatusest paljastatakse, vastuluure töötajate argipäeva paatos jääb kõlama.

Raamatusari on üks ja kaanekujunduse elementid korduvad, aga vaevalt küll et Julian Semjonovi romaani ahmijad oleksid päris needsamad, kes neelavad URSULA K. LEGUINI (sünd. 1929) «Pimeduse pahemat käsi» (1969). Semjonov lähtub maailmapoliitika teravast paevasiindmusest ja garneerib selle ehtsa miljonite-kirjaniku kombel lugemisahvatlevaks. Mõõndused karakteriarenduses, probleemianalüüsis, stiilitaotlustes jmt. kuuluvad asja juurde. Kirjanduslike kompromisside aldis on arusaadavalt ka LeGuin, aga kuna tema peibutab teiste huvidega lugejat, siis erinevad eesmärgid teenivad abinõud. Fabuleeritud põnevusele «Pimeduse pahemas käes» välja ei mängita,

da, sellele, ma oletan, tohiks LeGuini romaan pakkuda huvitavaid, virgutavaid lugemistunde.

Kõikidest arutlemistest, tõenäosusteooria arvutustest ja kinnituste otsimistest hoolimata ei ole meil seni ühtegi käegakatsutavat tõendit selle kohta, et arukat elu leidub liisaks Maale veel kusagil mujal universumis. Aga loomulikult on jaatada alati mõistlikum kui eitada. Nagu valdav enamik SF-kirjanikke, nii peab ka Ursula LeGuin elu paljusust kosmoses endastmõistetavaks. Romaan on projitseeritud mitu tuhat aastat praegusest ettepoole, tulevikku, mil kaheksakümmend kolm elamiskõlblikku planeeti (Maa teiste hulgas) on moodustanud tsivilisatsioonide liidu, mida nimetatakse Oikumeeniks. Sündmused arenevad umbes aasta vältel planeedil Gethen, kuhu Oikumeen on lähendanud saadiku Genly Ai pinda sondeerima, kas biseksuaalsed geteenlaste kultuur ja ühiskondlik korraldus on juba saavutanud sellise taseme, et neidki oleks võimalik liituda Oikumeeni ühisesse perre.

Oletame, et meie liigil siin maa peal läheb korda end siiski säilitada, et kõik need ökoloogiline, energia-, rahvastiku plahvatuse, väärtuste ja muud kriisid, mille ähvardus meie kohal lasub, suudetaks mingil moel lahendada, tuumasõdagi vältida. Aga mis saab siis edasi? Ja oletame, et ühel ilusal päeval tekib meil ikkagi võimalus ning vajadus mõne Maa-välise tsivilisatsiooni kontaktivõuturitusel reageerida. Kuidas sel juhul toimida? Kas me oleme valmis? Need küsimused huvitavad pidevalt ulmearamatute autoreid ja neid vaeb ka LeGuin. Ta on skeptik, kuid mitte pessimist. Gethen ei ole tänapäeva Maa koopias, kuid geteenlaste eluolu ahistab palju seda taunitavat — omavoli,

Eduard Vilde nim.

kolhoosi preemia

MADDE KALDALE

4. märtsil istus koos E. Vilde nim. kolhoosi kirjanduspreemia žürii — H. Ainsar, E. Eriit (esimees), N. Karine, O. Kruus, E. Molotok, O. Nappu, M. Palm, I. Post ja H. Toomingas. 1981. aasta eesti maa-ainelist kirjandust vaagides otsustas žürii E. Vilde nim. kolhoosi auhinna anda Madde Kaldale raamatu «Seitse tähte taeva sõelas» eest.

bürokraatia, riidud, nuhkimised, demagoogia, lõhestatus vaenulikeks rühmitusteks — mis on iseloomulik inimeste ühiskonnale. Aga: «Valgus on pimeduse pahem käsi ja pimedus on valguse pahem käsi.» Sellest üprist maiset päritolu maksimist loodetakse lootust ka tole kauge planeedi androgüünsetele elanikele.

Ent pöördugem tulevikku kaugele kumade juurest mineviku hämuradadele. Juba mitmendat aastat ilmutavad «Eesti Raamat» ja «Kunst» kumbki oma muinasjutuvihikute sarja. «Saja rahva lood» on jõudnud tutvustada üle kolmekümne (visti 35) rahva ennemuistseid jutte, «Muinaslugusid kogu maailmast» on olnud kuue väikeseformaadilise raamatuga aeglasem, kuid lisa on loota sealtki. Niisiis umbes nelikümne valimikku erinevate maitsetega, erineva ettevalmistusega koostajatelt ning tõlkijalt. Arusaadavalt ei saa selles hulgas olla kõik ühteväisi õnnestunud ja tasemel. Aga mitte mõned võimalikud soovida jäämised ei ilmesta pilti. Nende sarjade näol on tegemist toreda ja kiiduväärse ettevõtmisega, mida praegused lapsed meenutavad kunagi edaspidi küllap niisama sooja tundeaga nagu minuvastused «Võlupeeglit» või «Kuldvokki».

Mullu/tunamullu tutvustati kummaski sarjas ühte ja sedasama muinassiberi rahvast. «Saja rahva lood» nimetab oma raamatut lihtsalt «Tšuktsi muinasjutte», kirjastuse «Kunst» väljaanne lisab pealkirja «Unesnoiduja». Eriskummaline on maailm, kuhu need kaks raamatut meid viivad. Aga ka põnev, teadustav, mõtet kehitav oma upepallitava fantaasia ning naiivse asjalikkuse segus. Nõiad, libad ja kollid, loitsud, samaantrumm ja loverännakud — need oma mitmesugustes paiksetes variantides kuuluvad küll vist kõigi maailma muinasjutumeistrite meelisarsenali. Nagu ka tagajärjele põhjuse otsimine, olemasoleva seletamine, vaenlase tüssamisest rõõmutundmine, oma-meeste õnnistuse hagemine. Tšuktsi eksootikasse mahub üksikuid laialt tuntud motiive. «Ämblik õelnud naisele: «Kõike, mis siin kajas on, võid sa vaadata ja katsuda, ainult kotikest, mis on magamiseme kõrval, ära puutu!» Uudishimu saab sealsestki naisest võitu, kuid kummaline küll, keelust üleastumine ei too sõnakuulmatule nuhtlust kaela. Meile, kes me oleme harjunud omakandi ja üldse Euroopa muinasjutudega (õigemini nende tõotlustega), on üllatuses vahest seegi, kui harva saavad tšuktsid töötada headusele, voorusele tasu, pahele, ülekohtule karistust. Kaamosse julm tegelikkus ei näi lubavat liigset võltsoptimismi isegi mitte nende väljamõeldistesse. Kokku vaid kaks tosinat valdavalt mõneleheküljelist lugu, aga hämmastavalt palju saame teada selle kauge tundmatu rahva argipäeva, olustiku, tegevuse, looduse, uskumuste, unistuste kohta. Kompliment tšuktsi jutuvestjatele, aga kindlasti ka meie valimike koostajatele. «Tšuktsi muinasjutte» on tõlkinud Mall Jõgi, «Unesnoiduja» ümber jutustanud Andres Ehin. Vene keele vahenduse kasutamine on mõlemal juhul olnud paratamatu. Need kaks valikkogu on teineteisele heaks, nägemust avardavaks täienduseks. Sedasama võib öelda ka kahe esitusviisi — tõlkimise ja ümberjutustuse — kohta. Üks ei väära ühte, teine teist. Tõlkija on ülesandega laitmatult ja ladusalt toime tulnud ja see vahendismoodus jääb peamiseks loomulikult edaspidigi. Aga nauditav saab olla samuti ümberjutustus, mõistagi eriti siis, kui kirjastused leiavad Andres Ehini suguse nõtket ja asjatundliku pajataja.

Lootusetult vaatan lauanurgale otsitud väikesi luulevihi-kuid. Ei suuda, ei jaksa neid järjepannu taas lugeda. Konveiermeetodil luulet endast läbi lasta ei saa. Ja kas annab see juba settinud üldmuljele midagi juurde? Pealegi pole siin nagunii kõike, vaid umbes 70–80 protsenti viimastel aastatel ilmunust. Osa perioodikast, nagu «Noorus», on näppu sattunud hoopis juhti.

Omamoodi on see ehk heagi. Võin loota, et värvikam ja omapärasem osa arvuliselt mahukast noorte loomingust on just puuduva 20–30 protsendi sees.

Lootet iseloomustav? Liiga palju tehislule. Mitte eneses kantud tundest ja pingest, vaid rohkem literatuurist ja kirjandusest käima peale saanud, konstrueeritud, pooleltult sündinud luulet. Vormilt küll tihti lihvitud ja siledaks «nõksutatud».

Iial ei usu, et mu laual olevate raamatute autorid on elus oma karakterilt ja saatustelt, oma igatsuste ja veendumustega nii ahistavalt ühte

UUED NIMED RAAMATUKAANTEL

nägu. Või on alles eneseleidmise aeg...?

Eneseleidmine on tihti aga nii raske tegu, et vahel jääb surmani tegemata.

«See on nagu loterii — aina osta ja osta, ikka tühjad piletid,» ütles tuttav, uus luule- raamatuke näpus.

«Miks sa siis ostad?» küsisin.

«Ma loodan,» vastas tema.

Seep see on. Vaevast keegi neid õhukesti, enamasti ühes kuues raamatukesi niisama, prestiiži pärast ostab. Kuid 4000-line tiraaž kaob kaupluselehtidelt kähku, esikkogud reeglina kähkumini kui paljude «vanade» omad. Kui on hallid ja nõrgad ja pahad — kas panna siis see tühjade pilettide loterii seisku? Aga ehk kaob siis võiduvõimalus sootuks? Nõuda, et kirjastus laeks välja ainult peavõiduga

1. Millised on Teie arvates 1980. aastate alguse debüütide iseloomulikud jooned? Keda neist või mida nende loomingus tõstate eriti esile? Kuidas hindate meie debüütproosa ja -luule sotsiaalselt kaalukust, temaatiliselt haaret, probleemust?

2. Kuidas hindate meie noore kirjanduse praegust seisut tulevikuväljavaateid (arvestades ka perioodikas, eriti «Sõnas» ilmunut)?

pileteid? Ja 4000 inimest, kes me varmalt — iga kord ärev võidulootus hinges — need lauluvihikud ära ostame, istume ja ootame ristikäsi seda suurt võitu...

Muidugi saab kirjastus vältida tühjade pilettide liigset lasu, aga kes oskab ja võib alati ära määrata pileti väärtust või väärtusetust — üht-

selt kõikide lugejate jaoks. (Sest — andestatagu nüüd hoopis teist laadi kujund — kontserdi tuhmis kõlas on vahel suur jagu süüd ruumil. Kui ikka akustika on niru, ei pääse mõjule parimgi esineja. Mõõnan seda mõnede tarkade, kriitikute poolt tunnustatud ja realugejale abistavalt lahti mõtestada püütud luulekogude puhul, mis ometi jäätavad külmaks ja ükskõikseks.)

Miks rääkida tühjadest pilettidest ainult seoses esikkogudega? Kas mitu ja mitu korda sama nimemärgiga märgitud pilettide hulgas pole küll ja küll, noh, vaid rubla-seid nigelaid võite?

Laps on kodu peegel — üteldakse. Ons meil kodus midagi viltu või lapsed läbi-lõhki andetud?

Ehk see tulevik nii must polegi. Noortel proosakatel on

oma täisvõiduga pilet — Mihkel Mutt. Ei tahaks jagada mõneti levinud kartust, et kordamisega kirjutab ta enast peagi madalseisu. Selleks tundub tal olevat liiga palju kriitilist meelt + enesearmastust.

Rein Raulalt kipun mina luulest rohkem jutukogu ootama. Heas mõttes on meelde jäänud Imre Siili lood, eriti sõnatäpne ja soe «Papi, ta mammi.»

Luules tõstaksin teiste hulgast välja Linnar Priimäe varem ilmunud («Noori autoreid 77») tundehoogsad ja erudeeritud sonetid. Tema hilisemaid asju — luulet — pole lihtsalt pihku sattunud.

Tahaksin loota, et raks-rusikaga-lauale poiss Ilmar Trull sõjaväes luulest ei võõrdunud. Usun Ingel Taala tulevikuluulesse ta seni loodu naiseliku soojuse ja jõu pärast, tema pesamaa terviklikkuse ja aimuva pean-laulma tungi pärast.

On seda head vähe või küllalt, ei tea. Ehk kõige parem lihtsalt puudub mu laual?

MILVI SEPING

«Tuulejahvataja» (A. szé-lörlő. Észet elbeszélők. Európa Könyvkiadó, 1981) on juba neljas kogumik, mis viimaste aastakümnete vältel ungari lugejale eesti kirjandust tutvustab — 1969. a. ilmus antoloogia «Az észet irodalom kistükre» («Eesti kirjanduse väike peegel»), 1973. a. lühimaanide kogu «A bálvány» («Puujumal») ning 1975. a. luuleantoloogia «Észet költők» («Eesti luuletajad»). Eesti novelli on esindatud 27 kirjaniku ning 30 teosega. Autorite valik on üsna ulatuslik: 1886. a. sündinud F. Tuglase 1947. a. sündinud M. Saadini; enam esindatud on siiski vanem põlvkond — 2/3 kirjanikest on vanemad kui 50-aastased.

Kuna kõite koostaja Győző Fehérvári on eesti kirjanduses täiesti kompetentne, siis pole mõtet hakata arvustama tema valikuprintsiipi. Tulemusrikkam on ehk viimaste tutvustamine — nii nagu neid on mõistnud esmajoonel ungari kriitikud, kelle arvates esmaseks sihiks on ilmselt anda läbilõike eesti novellist, silmas pidades selle teema- ning stiilimuutusi.

Kogumiku avab A. Jakobsoni 1941. a. kirjutatud novell «Väike kangelane». Kriitik Árpád Göncz on seda esile tõstnud kui sõjatemaatika kõige iseloomulikumat pala, mis assotsieerub oma aja vene nõukogude kirjanduse stiilitaotlustega. A. Hindi jutustus «Viimane vandraiuja» on ungarlastele rääkinud uue ning traditsioonilise suhte kujunemisest kalurikülas, J. Krossi

EESTI NOVELL UNGARI KEELES

«Michelsoni immatrikuleerimine» on aga läbi mineviku-prisma vaadatuna sellest, mis on oluline ka praegu. Seni ilmunud retsensioonid on pea-aegu üksmeelselt «Michelsoni immatrikuleerimist» tõstnud esile kui kogumiku üht tipp-teost, oma osa on selles ka kindlasti Zsuzsa Rabi heatasemelisel tõlkel. Nüüdiseja vajakajäämisi käsitlevad P. Kuusbergi «Võõras või õige mees», L. Prometi «Kindrali haugasammas» ning E. Maasiku «Linnask ja teised». R. Sirge «Rabamännid» ja F. Tuglase «Põgenemine» on kirjutatud küll eri aegadel, kuid mõlemad käsitlevad hirmu geneesi ning selle mõjumehhanismi. Kriitikud on rõhutanud ka looduse suurt osa mõlema novelli atmosfääri kujundamisel. Mere-temaatika iseloomustab H. Sergio ning J. Smuuli novelle.

János Pusztyai on analüüsinud veel üht teemavaldkonda eesti kirjanduses («Kritika», nr. 1, 1982): «Nii mõneski novellis loome lootusetult rikutud, mõttetuks muutunud elust. Näib, et Eesti tegelikkusse, ning seega ka kirjandusse, on imbutud sellised nähtused nagu üksindus ja võõrandumine. Tihtipeale ei leia inimene ühiskonnas oma kohta, mõnikord aitavad selle-

le kaasa ka objektiivsed tingimused. Kutsumus enamaks, eneseuinutamine, mõõdupuu liiga kõrgele asetamine viivad tragöödiini. Kuid inimene, kes raskustega kohtudes alla annab, on nõrk ning hale, on mugavam ja lihtsam langeda nende tasemele, kellest ta peaks üle olema. Kirjanik ei anna süvaanalüüsi, ta vaid diagnoosib, sunnib mõtlema (Kallas, Kaugver, Traat, Unt).»

Meeldiva üllatusena on kriitikud kogenud, et eesti novellile pole viimastel aegadel olnud võõras ka absurd ning grotesk. K. Saaberi, R. Saluri, M. Saadi, A. Valtoni ning M. Undi novellide sellelaadseid ilminguid näeb kriitik Zsigmond Gerencséri olevat ees antud kogumiku autoritest ka juba J. Smuuli ning P. Viidingu loomingus.

Kriitikud on leidnud palju huvitavaid paralleele. Nii on A. Göncz seostanud M. Raa novelli «Tuulejahvataja» (sellest ka novellikogu nimi) ja A. Valtoni «Mustamäe armastuse». Kriitiku arvates annavad just need kaks novelli, teineteist täiendades, kõige parema ettekujutuse eestlasest. Mõlema kirjaniku täpne psühholoogiline lähenemisiis, vaiksehäälne pehme iroonia, natuke nukker naeratus,

millega kirjanikud oma kangelaselähenevad, distantstunne, mis pole hetkekski julm, soojus, mis ei muutu kunagi sentimentaalsuseks, annavad ka pildi eesti kirjanikust, keda iseloomustavad lähedus loodusele ning inimesele, kujutamisiis ja -võtete kasin otstarbekus, elamustepagasi usaldatus ning iga-suguse pealiskaudsuse sihikindel vältimine.

A. Gönczi retsensioon («Nagyvilág», nr. 1, 1982) vaadeldakse eesti kirjandust ka laiemas kontekstis: «Kui novellikõide annab eesti kirjandusest tõetruu pildi, siis on meil tegemist väga kõrgetasemelise kirjandusega, mida võib paigutada Skandinaavia, vene ning Kesk-Euroopa kirjanduste lõikumiskohale. See on kõrge moraalse tundelävega kirjandus, milles puuduvad nii prohvetlik tulius kui ka l'art pour l'art'i tumusjooned, kuid mis räägib oma koha tunnetamise sügavusest. Kokkuvõetuna — see on inimest teeniv kirjandus, mis tagasihoidlikkusest küll iial välja ei ütle, kuid kunagi ei unusta, et ta oma rahvast teenib.»

Paljud kõite autoritest on ungarlastest lugejale juba tut-tavad, kahtlemata on Gy. Fehérvári silmas pidanud ka

seda. Kui teada, et «Popi ja Huhuu» ning «Maailma lõpus» ilmusid ungari keeles 1969. a. siis on F. Tuglase novelli «Põgenemine» valik motiveeritum. Sama kehtib ka paljudel teistel juhtudel, kui valik esimesel silmapilgul hämmastama paneb. Üldiselt on kogumikus avaldatud uued tõlked, kuid mõned neist on ungari keeles ilmunud juba ka varem — näiteks J. Krossi «Michelsoni immatrikuleerimine» (ilmus ajakirjas «Nagyvilág», nr. 6, 1974; 1978. a. nägid ungarlastel sellest ka teelavastust) ja A. Valtoni «Mustamäe armastus» («Nagyvilág», nr. 4, 1979).

Pole kahtlust, et koostamisel on Gy. Fehérvári pidanud silmas ka ungari kirjandust ning lugejat. Tänu just sellele võib Zs. Gerencsér öelda: «Lugejat üllatab esmajoonel see, kui kergesti saab tõmmata paralleele eesti ja ungari kirjanduse sisu ning vormi muutumistesse.» («Üj Tükör», nr. 21, 1981). Laiale lugejaskonnale teeb see kõitega tutvumise märgatavalt kergemaks ja huvitamaks.

Seega on tegemist raamatuga, mis eesti kirjandust ungari lugejale taas lähemale viib. Opidada võib aga koostamisprintsiipidest — Eestis koostatud võõrkeelsed kogumikud ei ole välislugejat alati piisavalt arvestanud. Kirjanduse tutvustamisel pole see aga pisi, seda on näidanud ka «Tuulejahvataja» hea vastuvõtt Ungaris.

IVAR SINIMETS

Käesolev päikeserohke märtsinädal on olnud taas tõlkesidemetihendamise nädal. 8. märtsil saabus Tallinna kümme-kond eesti kirjanduse tõlkijat, tutvustajat ja uurijat Soomest. 9. märtsil avati Kirjanike Majas järjekordne eesti kirjanduse tõlkijate seminar, seekord osalejateks meie põhjanaabrid — Marianne Bargum Soome Kirjanduse Informatsioonikeskusest, luuletõlkija Pirkko Huurto, luuletaja ja tõlkija Kirsi Kunas, Soome Tõlkijate Liidu esimees Heikki Kaskimies, Helsingi ülikooli soome kirjanduse adjunktprofessor Kai Laitinen, tõlkijad Eva Lille, Martti Rauhala ja Juhani Salokannel, kirjastuse «Tammi» osakonnajuhataja Matti Saurpää ja Helsingi ülikooli norra keele lektor, praegu Tallinnas end eesti keele alal täiendav Turid Farbregd.

Eesti kirjanduse sõpru Soome lahe põhjakaldalt

Seminari puhuks oli avatud näitus viimaseil aastail ilmunud eesti raamatuid. Jaan Kross avasõnu lausumas.

Seminari avas Jaan Kross, seejärel kõneles Kirjastuskomitee esimehe asetäitja Vello Lindsalu soome kirjanduse tõlkimisest eesti keelde. Endel Mallese ettekande teemaks oli eesti kirjanduse levik viimasel kümnel aastal. Soomlaste nimel kõneles Kai Laitinen. Öhtupoolikülalastel A. H. Tammsaare Majamuseumi. Kolmapäeval tutvuti F. Tuglase Majamuseumiga ning kuulati muuseumi saalis ettekandeid eesti luulest (Ain Kaalep) ja nelja-keelse luulekogu «Puri» tõlkimisest (Vladimir Beskman, Kai Laitinen, Kulle Raig). Neljapäev mõõdus Tartus, kus tutvuti ülikooliga, Kirjandusmuuseumiga ja TRÜ uue raamatukoguga.

Täna toimub Kirjanike Majas seminar ametliku osa lõpetamine, kuid kohtumised kirjanikega ja tutvumine linnaga jätkuvad veel laupäeval ja pühapäevalgi.

Uute tehnikate iseloomustustes jääb kõlama, et nad on teravamaid aistinguid pakuvad, on laadalikumad, karnevallikumad; nad on vähem indiviidile kui massile adresseeritud, vähem isiksuslikku eneseväljendust kui standardsete hoiakute ja meeleolude propagandat võimaldavad. Tahvelmaali ja graafika sünd renessansipäevil ja õitseng järgmistel sajanditel on aga tingitud muu hulgas just sellest, et nad pakuvad eriti suuri võimalusi isiksuslikuks eneseväljenduseks; nad on olnud inimese unikaalsuse, üksikisiku kordumatuse ja väärtuse visuaalseteks sümboliteks ja toeks kogu oma ajaloos vältel. Vaimne ja hingeline eneseväljendus on maalikunstis olnud õnnelikult ühendatud materiaalse tööga, meelelise objekt loomisega. Maalikunst on olnud pea, südame ja käe harmooniline ühistöö, mille humanistlikku tähendust on raske üle hinnata. Järelikult võib maalikunsti surmaga leppida ainult niivõrd, kui võrd ollakse valmis vähemaks tingima või loobuma euroopaliku humanismi põhiväärtustest. Et üks osa avangardismi ideoloogiat selleks mitte ainult valmis olid ja on, vaid ka kirglikult kaasa aidata tahavad, pole õnneks mingi tõend maalikunsti tegelikust väljasuremisest. Vastupidi: kui avangardism on sunnitud lahtri ütlema maalikunstist (kunstiliigist, milles ta võib-olla kõige efektsamad ja kuulsamad võidud saavutas), mõjub see just avangardismile endale hävitavalt, on pigem tema enda ammendumise tõend.

Avangardismi hüljatud maalikunsti elujõu üks kaudseid tõendeid on pidev huvi kasv vanema maalikunsti (sealhulgas avangardismi klassika, s. o. XX saj. I poole moodsa maalikunsti) vastu. Ei meil ega ka mujal ole kunstimuuseumid ja näitusesaalid kunagi kokku meelitanud säärast publikuhulka kui praegu. Kunstiteoste hinnad näitavad tõusu, mis enamasti ületab inf-

⁶ Näiteks mõned rekordhinnad 1980. a. lõpust kuulsalt Sotheby oksjonilt Londonis: P. Picasso «Akt voodil» (1907, 37x37 cm) — 170 000 naelsterlingit, H. Matisse (97x60) 85 000 £, E. Munch 70 000 £, W. Kandinsky akvarell 40 000 £ jne.

⁷ Muuseum, huvitav on ka termini «modernism» saatus. Nüü-kogude kunstiteaduses on see olnud käibel summaarse mõistena, mis haarab tavaliselt kogu moodsat kunsti ja ühtlasi sisaldab selle negatiivset hinnangut. Suhtelise laialivalguse ja kirjelduse ning hinnangu eraldamatuse tõttu on seda terminit meile esteetiliselt mõnikord ka kritiseeritud ja tema populaarsus näib meil seetõttu pisut vähenenud olevat. Paradoksaalselt on sama termin Lääne kunstiteaduses just viimasel ajal ja analoogiliselt umbmääras, negatiivselt väärtustavas tähenduses käibele tulnud. Kahtlemata väljendades avangardismivastaseid hoiakuid.

Praegune salonginäitus paneb mõtlema erinevatele kunstnikusaatustele. On kunstnikke, kelle väljendus-tahe ja -viis ühtivad mingil hetkel — õnnelikemal juba stardihetkel — sellega, mida oodatakse ja mis on aktuaalne. Neile saab osaks kõige kiire-rem tunnustus, mis sest, et vahel küll ajutine. Teised võivad end tasapisi üles töötada ja nii püsivamgi tunnustuse võita Varju kipuvad jääma need, kelle väljenduslaad erineb tunduvalt ajastu kunsti põhihoovusest, on sellest kas taga või sootuks kõrval. Ometi võib just nende kunstilisi veendumusi kinnitada teadmine, et arusaamised ning maitsete võivad üllatavalt muutuda ja pole kunagi täpselt teada, kelle või mille kasuks.

Enno Lehis (s. 1912) sai kunstnikuks hilja. Ta varasem kutse ja kutsumus olid seotud muusikaga (õppis 1930–1934 konservatooriumis), kujutav kunst on talle niisiis hiline nähtus. 1951, juba 39-aasta-

1980. AASTATE ALGUSE LÄÄNE KUNSTIST

JAAK KANGILASKI

latsiooni.⁶ Mõnevõrra otsesem samasuunaline tõend on kas või see, et enneolematult levib maalikunst kui hobi, või see, et neoavangardismimõjulise maalikunsti jäetud vaakumit püüavad täita teised kunstiliigid, üritades läheneda maalikunstile kas või oma (senise) spetsiifika unustamise hinnaga. Näiteks tarbekunst, eriti tekstiil, on lähenenud traditsioonilisele maalikunstile või keraamika skulptuurile.

Otseselt kinnitab maalikunsti elujõudu aga uus maalikunst ise. Olukorras, kus avangardism on maalikunsti hülgamas, valitseb seal muidugi üsna süsteemitu, kirev, võib-olla eklektiline pilt. Äkki on kõik vormisüsteemid, kõik stiilid ja laadid, millele avangardismi ideoloogia oli andnud kindla ajalise, arenguloolise järjekorra ja sellest tuletatud väärtuse, peaaegu ühehäälselt ja võrdväärselt. 1970. aastate lõpul ja 1980. aastate algul on küll reklaamitud mõnda uut voolukest, nagu mustrimaal (*pattern-painting*), mida prantsuse kriitik G. Boudaille nimetas «Kunstikurmeeste leitudat» viimaseks «meremaks». Kindlasti oligi selle voolu tekkimisel kaurmeestel taas oluline osa, sest sobib ju mustrimaal jälle kodukaunistuseks ning järelikult müügiks, kuid ühtlasi on ta (tõsi küll, ainult tagasihoidliku ulatusega) tahvelmaali taas elustamise ilming. Talle on omane, nagu suuremale osale praegushetke maalikunstist, kontaktotsimine varasema maalikunstiga, konkreetselt juugendliku ornamentalismi ja foorliku elurõõmsa värviküllusega.

1980. aastate alguses elavad edasi kõik varasemad, järelikult ka seitsmekümendate aastate voolud ning hüperrealism, kontseptualism, story-

art jt. Püsivad ka mitmesugused minimalismivariandid, kuid tundub, et askeetlik geometria taganeb ekspressiivsema, maalilisema tõlgenduse ees. Üks probleeme paljudele minimalistlikele kunstnikele näivad olevat pildi ruumi ja reaalse ruumi vaheline analüüs ning eksperimendid nende ühenduse loomisel, näiteks maalidele kollaažina elemente lisades, mis pildi pinnast välja ulatuvad ja teose reljeefitaoliseks muudavad.

Ühtki üldnimetatud kunstinähtust ei saa pidada valitsevaks vooluks; nad on üksnes elementid ebamäärases, lausa kaootilises, kuid väga produktiivses ja elujõulises maalikunsti üldpildis, milles õieti kõik senise maalikunsti ideed, kohati omavahel segunedes, kõrvuti võivad esineda. Kõige tüüpilisemaks üldiseks taotluseks võib pidada siirast, ehkki tihti kobavat ja kohmakat püüt väljendada maalikunsti vahenditega kunstniku suhtumist oma kaasajasse maailmasse, selle probleemi-cesse. Ekspressiivse alge tugevnenemist võib näha nii abstraktestes kui ka loodust jäljendades püüdvates pildides. Olukorras, kus loodust jäljendava maalikunsti traditsioonid (ka kunsti kõrgkoolides) on üsna murenenud, aga stiililine eneseväljendussoov tugev, on ootuspärane libiseda naiivsesse, mõnikord lausa dilettantlikuna mõjuvasse ekspressionismi. Üks võimalus on, et toetutakse avalikult mõnele klassikalise kunsti suurmeist-rile või stiilile. Näiteks norra kuulsamaid maalijaid O. Nerrum (sünd. 1944) jäljendab järjekindlalt ja küllalt heal tehnilisel tasemel Caravaggio või Rembrandti vormisüsteeme oma maalides, mille motiivid on võetud Lääne nüüdsest eluproosast või kõmulis-

test sündmustest («Andreas Baaderi mõrvamine», 1979). Kuigi selline looming lausa šokina võib mõjuda, jääb valdavaks siiski parasiitluse mulje. Tavalisem ongi, et tänapäeva kunstnik üritab luua isiklikku stiili toetudes mitmetele lähema või kaugema mineviku vooludele või -ismidele. Peale ekspressionismi ja selle uusasjaliku variandi on populaarsemad eeskujud metafüüsiline maal (ruumikuju-tus, sümbolised detailid), sürrealism (ühenäolik fantastika ja grotesk), pop-kunst (kaas-aja reaalsed, värvivalik). Vormi originaalsuse kõrval huvitavad teda rohkem näiteks ökoloogia, sõja ja rahu, konkreetse poliitika, feminismi jne. probleemid. Seetõttu, esmakordselt peale pikki aastakümneid, on tekkinud võimalus vaadelda Lääne kunstnik-ke mitte mõne kindla -ismi esindajaina, vaid liigitada ja analüüsida nende töid just temaatika ja ideelise suunit-luse põhjal. Autorite seisukoht avaldub nimetatud teemade käsitleluses mõnikord lausa primitiivselt otseütlevalt, ena-masti siiski liigagi ebamääras-tele assotsiatsioonide lootes. Säärase temaatilise kunsti kõrval võib näha küllalt palju ka selliseid teoseid, mille põhisisu näib olevat lihtsalt meelelise maailma (taas)avas-tamine realismi ja impressio-nismi maalilisi võtteid kasu-tades.

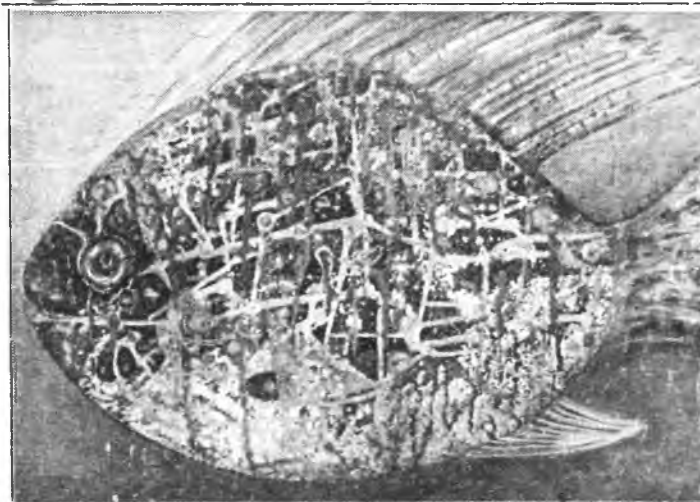
Kokkuvõtteks võime veel kord rõhutada: maalikunsti suhteline hülgamine avangardismi poolt pole viimase jõu, vaid nõrgenemise tunnus-märk ja õnneks on õigem ikkagi mitte maalikunsti, vaid avangardismi kriisist kõnelda.⁷ Seda kinnitab ka kas. või põgus pilk teiste kunstiliikidele. Näiteks arhitektuuris olid 1970. aastad samuti pettumiste ja ümberhindamiste ajajärk. Kunagine konstrukti-vistide ja funktsionalistide unistus totaalselt uuest arhi-tektuurist, mis vastanduks loodusele ja senisele ehitus-kunstile (näiteks nn. CIAM-doktriin 1928. aastast), ei rahulda meieaegsete arhitektide enamikku. Ausse on hoopis tõusnud mõisted, nagu «ehi-tuslik kontekst» ja «tradit-sioon». Ei unistata superlinna-dest ja pilvelõhkujatest, aga ka mitte koopaalamutesse või metsaoni tagasi pöördumisest. Octamatult väärtuslikuks ei ole saanud mitte ainult aja-loolised stiilid, millega uusi ehitisi püütakse ühendada ja sobitada, vaid ka historitsism ja eklektika. Skandinaavia suuremates linnades on nii arhitektid kui avalik arvamus rohkem erutatud väikeste puu-majade ja majaouede säilita-misest ja renoveerimisest kui kõrghoonete, magistraalide või väljakute rajamisest. Ka moe-kunstis, olgu siis just rõiva-moest või kodukujundusest,

pole kaua olnud sellist eba-kindlust «õige» moejuone kuu-lutamisel, ükskõiksust moes-olemise ning tolerantust mit-mesuguste stiilide üheaegsuse ja segunemise suhtes.

Koos sellega, et avangardis-mi ideoloogia ei suuda enam luua absoluutset «ajaskaalat», ei paku ta ka enam vaielda-matuid ruumikoordinaate. Avangardismi mõtteilmas on loomulik veendumus, et kusa-gil on kultuuri arengu metro-pol(id), «rännaku eesliin», mille suhtes kõik ülejäänud keskused on provintslikud. Kunagi oli metropoliks Pariis, siis New York või kolmnurk Pariis — London — New York. Tundub, et Lääne-Euroopa ja Jaapan pole kunagi pärast Teist maailmasõda olnud USA kultuurist vähem sõltuvad kui praegu. Traditsioonide pres-tiizi tõus tugevdab paratama-tult ka rahvusliku alge osa-tähtsust kunstis, vastandina kosmopoliitilisele avangardile. Sellises olukorras on ainult väike liialdus öelda, et täna-päeval on kõige suurem provintslikkuse provintslikkuse pärast muretseda.

Omaette küsimus on, kas avangardismi praegune kriis on analoogia näiteks tema lan-gusele kolmekümendate aastate teisel poolel või on tegu millegi tõsisemaga. Kuigi tule-vikuennustamine üldse ja kunsti arengu kohta eriti on riskantne ja tänamatu, kal-dun viimase oletuse poole. Tundub, et avangardismi areng on olnud seotud mitmesuguste ideoloogiliste ja psühholoogi-liste kaalutlustega, eriti nn. piiramatu kasvu müüdiga, millele 1970. aastate ühiskond-lik reaalsus on andnud otsus-tavaid hoope. Lihtsameelse progressiivse kriisi näib pöördumatuna ja selle valguses osutuvad võrdelt naiivseteks nii fatalistlikud kui ka volun-taristlikud tulevikumudelid, mis mõlemad on muu hulgas andnud toitu ühtedele või teistele avangardistlikele voo-ludele. Karmimad majandusli-kud ja sotsiaalsed olud, sajan-di lõppu kuhjuvad vastuolud, sunnivad tõenäoliselt ka kunstnikke maailmasse teisiti suhtuma, rohkem osalema reaalses vastuoludes ja võit-lustes ning suunavad neid võib-olla teistsugustele rada-dele kui järjekindel avangar-dism.

Avangardismi kriisi tõdemisest ei maksaks aga sugugi tuletada negatiivset hinnangut kõigile tema rohkem kui sa-jandi kestnud ajaloo etappi-dele, nagu ei maksa sellest, et elu surmaga lõpeb, järelda-da elu väärtusetust. Avangar-dism on alati olnud vähemalt Lääne haritlaskonna meelsuse indikaator ja väljendaja, aga muidugi loonud ka kunsti-väärtusi, mis oma ajast üle ulatuvad ning tulevikuski hindamist, kasutamist ja eda-siarendamist leiavad.

VALVE JANOV

sena lõpetas ta kunstiinstituudi. Ent siiski on Enno Lehis võinud rõõmu tunda nn. suu-rest hetkest, mil tema viis akvarelli teha vastas sellele, mida akvarellist oodati. Mõitlen 1950.—1960. piiriaastaid, kui kriitikas, külalisraamatuis ja suusõnal süüdistati eesti akva-relli halluses ja kuivuses, sel-lele aga vastandati läti akva-relli temperamentsust ning voolavust. Enno Lehis oli see, kes pani ka eesti akvarelli voolama, tõi sinna küllastu-nud, täieksõnalised värvid. Va-hepeal on maitse jällegi pöö-rde teinud ning heledat-värvitu-t ja kuiva vesivärvipilti vaadatakse päris leebe pilguga, kui mitte huviga. E. Lehis pole moe- ja maitsemuutuste järgija, kord omaksvõetud sümpaatiaist peab ta truult kinni. Tema valdavalt suure-formaadilised, ruudukujulised akvarellid on ikka sulavad, rohe-vee ja rohe värviga maalitud, niisiis pigem värvi-meelolud kui konkreetse paiga kujutused. Valitud vahen-deid ja tõekspidamisi tunnus-

ENNO LEHIS

tades võib neist eristada pilte, kus elamus ja meeleolu kunsti-ks tihenenuna vaatajani jõuavad, aga ka selliseid, mis pelgalt seina ilustavaks mait-sekaks värvimänguks jäävad-ki.

Valve Janov (sünd. 1921) on kunstnik, kelle looming on äärmiselt introvertne, sisse-poolse suunatud ja suletud, seega siis kitsama publiku maalija. Tartu kunstiinstituudi lõpetamisele 1948 järgnesid tööaastad veterinaarialabora-

SUUREST ISAMAASÕJAST OSAVÕTNUD

KUNSTNIKE ARUANDENÄITUS

Nelikümmend aastat tagasi, 1942. aasta raskel sõjatalvel otsustas Nõukogude valitsus koondada tagalasse evakueerunud ja armeesse mobiliseeritud eesti näitlejad, kirjanikud, muusikud ja kunstnikud Jaroslavl — selleks, et säilitada ja arendada rahvuslikku kunsti ja et kunstnikel oleks ka sõja-aastail võimalikult soodus töötada. Märtsikuus sündisid Eesti Riiklikud Kunstiansamlid, üksteise järel alustasid tööd muusikute, rahvatantsijate ja kujutavate kunstnike loomingulised kollektiivid. «Eesti kunsti ajaloost» võib lugeda, et ettevõtmised Jaroslavl kunstnike kollektiivi loomiseks algasid 1942. aasta aprillis ja kestsid 1943. aasta alguseni, mil loodi Eesti Nõukogude Kunstnike Liit. Liidu organiseerimisbüroo hakkas taas tegutsema juba Jaroslavl kollektiivi koondudes, peagi õnnestus sinna üle tuua enamik tagala-kunstnikest ja luua kontakt väeosades viibijatega. Skulptorid rakendati tööle Moskvas. Viimasel näitusel esinevad veteranidest töötasid Jaroslavlis Priidu Aavik, Arnold Alas, Märt Bormeister, Eduard Einmann, Evald Okas jt., sõja lõpuni jäid armeesse Enn Koemets, Valerian Loik, Arseni Mölder, Kalju Nagel, Oskar Raunam, Agu Pihelga...

Omaaegsete rinde- ja tagalakaaslaste ühisesinemised kord aastast on nüüd saanud juba traditsiooniks. Kindlasti virgutab see igatüüpi loomingulist aktiivsust, tõstab nõudlikkust ja lisab tööõhku. Ühtlasi esindab sääranne ühisesinemine ka üht põlvkonda, kelle sünniaastad langevad peamiselt sajandi kahte esimesse kümnendisse. Et tegu on vanema, väljakujunenud kunsti-põlvkonnaga, siis on ka näituse kogupilt väljakujunenud ja tasakaalukas, otsingute asemel näeb küpset kogemust, teisenemise asemel valitud teel süvenemist. Laitmatu tehniline tase ja professionaalsus peabki seda ekspositsiooni üldjoontes iseloomustama. Kahekümne üheksast esinejast on üheksal professori- ja peaprofessori- ja tagala-

Paul Luhtin. V. I. Lenin (linool, 1982)

aegu pooled on (või on olnud) tegevad kõrgkooli kunstipedagoogidena. Kahekümne üheksale esinejale oli ka ruumi piisavalt ja nii võis jälle veenduda, kui soodsalt ülevaatliku ettekujutuse saab igast kunstnikust nelja kuni kuue töö eksponeerimisel. Meeldisid üllatusigi oli näitusel varuks. Kõigepealt muidugi professor Evald Okas.

Enn Roos. Poisi pea (keraamika, 1982)

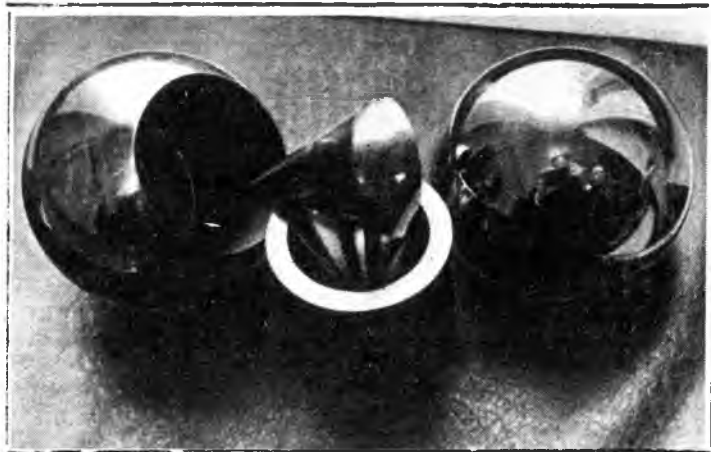
Poja portree tunnistab kunstniku maalilist kõrgvõrmi, ent üllatav on just lapsi kujutav tušijoonistuste sari. Neis piltides näeb toda virtuoslikku ja nõtket joonistumaneeri, mis alati on E. Okase eksliibristes ja graafilistes aktides silma köitnud. Seekord on kujutatav joon oma vabadusest lausa ülemaalik, luues lapsefiguuride ja mänguasjade ümber vallatuid kurve. Nooruspäevade tunnetusvärskuse on väga meeldivalt alal hoidnud ka prof. Enn Roos, seda näitavad kaks tõsiselt head keraamilist skulptuuri: tundlikult modelleeritud poisikese pea ja vanameistri varasema loomingu parima traditsiooni järgiv lamav pödravasikas. Tihendatud looduselamust on tunda Ilmar Torni väikestes õlipastellides («Vihmane päev», «Päikese päev»), Enno Lehise akvarellides («Muhu maastik», «Hilissügis»), Agu Pihelga looduseainelistes õlimaalides («Sügis metsa kohal»). Tõsised ja meeleolukad on A. Peegi anoodsõovitulehed («Börsi käik», «Vana turu kael»), ootamatult tabav on karakteristika A. Pilari E. Meiertali portrees. Maailiselt värske on ka Magda Bormeistri Tallinna katuste vaade. Nii mõnedki kunstnikud on proovinud luua pildisarju, õigemini anda kordusmotiivi kaudu monumentaalsem käsitlus kujutatavast. Nii liidab prof. Arnold Alas Pangodi, Juusa ja Kaarna järve pildid omamoodi trip-tühhoni, kus silmapiiri joon ühte jookseb ja kuppelmaastik mingi ühtselt mõjuva rütmi loob. Prof. Ilmar Kimm seevastu maalib kolm erimeeleolulist linnavaadet, ikka üht ja sama motiivi, vana postkontori ja Pärnu maantee nurka kujutades («Tuisk», «Märtsipäev», «Hommik»).

Niisiis väärivad esinejate tarumuse täit lugupidamist Kui vahel õppejõukoormus, ühiskondlikud kohustused või aastad takistavadki osa võtmast kevad- ja sügisnäitustest, siis ilmselt ei taha ükski veteranidest kõrvale jääda ühisesinemisest, sest see on ju põlvkonna- ja sõjakaaslaste näitus.

JAAK PIRN

1980. ja 1981. aasta

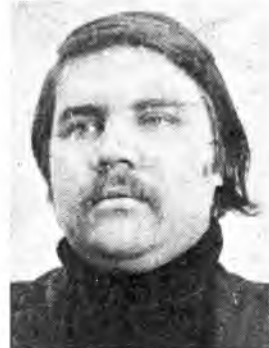
DISAINIAUHINNAD

MATI OUNAPUU

HEIKKI ZOOVA

VILLU JÄRMÜT

TÕNU KALLAS

Eesti NSV Riikliku Kunstiinstituudi tööstuskunstkateeder otsustas oma loovjõudude virgutamiseks kehtestada kaks ERKIDISAINI preemiat — üks instituudi lõpetanule aasta jooksul saavutatud parima loomingutöö eest, teine aasta parima üliõpilastöö eest, kusjuures võetakse arvesse ka õppeväliseid töid.

Esimesteks laureaateks 1979. a. olid TÕNU RIIT, kes tollal esines disainitud ehte näitusega, ja JORI KASS, kelle puhul arvestati silmapaistvaid loomingulisi tulemusi kogu õppeajal.

1982. a. algul otsustasid kateedri pedagoogid jagada 1980. a. ja 1981. a. preemiaid järgmiselt: 1980. aastal MATI OUNAPUULE kaastöö eest Piritas Purjespordikeskuse sisekujunduse loomisel ja linnakujundusgrupi töö juhtimise eest; HEIKKI ZOOVALE eriti kõrge tasemega diplomitöö — siidtrükkide valmistamise — ja selle rakendamise eest (A. H. Tammsaare Memoriaalmuuseumi käsitrükkitehnikas tapetid).

1981. aastal: VILLU JÄRMÜTILE plakati eest, mis Eesti NSV plakatiloomingus tähendavad uut taset ja mis ka Balti liiduvabariikide näitusel märgiti ära peapreemiaga, ning TÕNU KALLASELE diplomitöö — «Saivo» slaalomisaapa mudeli eest.

See preemia on seni ainus, millega on märgitud meie vabariigi tööstuskunstialaseid saavutusi.

EESTI NÄITUSTE SINISES PAVILJONIS

[PIRITA TEE 28] ON AVATUD VABARIIKLIK

NOORTENÄITUS «INIMENE JA KESKKOND».

Miljard Kilg. «Hotellid» (õli, 1982)

tooriumis ja usutavasti jäi tal kuni 1971. aastani aega ja energiat loominguks üksnes töö kõrvalt. Näitustel hakkas V. Janov pidevalt esinema 1959. suhteliselt hilja, kuid mitmeti soodsalt ja sulameeleolulisel ajal. Tema pildid erinesid aga nii tuntavalt selle aja aktuaalsemaist suundadest, et ta jäi tähelepanust kõrvale, vahepeal isegi taunituks.

Fraegune väljapanek hõlmab küll viimaste aastate töid, ent see pole kunstniku kujunemise ülevaate saamiseks eriti oluline, sest Valve Janovi kasv on olnud suurte muu-

tusteta, ühtlane aastast aastasse. Vale olekski otsida teisenemist kunstnikult, kes küllalt vara ja küllalt kindlalt on välja kujundanud esteetilise kredo. Valve Janovi kunsti-maailm on tegelikult kitsas: lilled, kalad, maastikud, mõned Paul Klee laadi kompositsioonid. Ometi saab selle maailmaga kokkupuutunu rikkamaks — nii nagu see ikka on isikupärase inimesega tutvudes. Kaasa mähkib veel psühholoogiline võlu: väga suletud sisemaailma ootamatu avanemine. (Muuseas, käekirjatundjad teavad öelda, et käekiri, kus tähtedel

pole pikki, väljaulatuvaid silmuseid, reetvat suletud iseloomu. Midagi sellistaolist on Janovi bukettides — nende vorm, siluett ja äärejoonis on äärmiselt kompaktsed, ükski vares ega õis ei tungi välja!) Esteetiline printsiip valitseb selles suletud maailmas häirimatult, sellele on allutatud eriline, ornameenteeriv kujutusviis, mahe ja summutatud värv. Iga pilt on kaunis lõpetatud tervik kuni raamini, mis enamasti ornamendiga ilustatud või sobivalt värvitud. Siin on romantikat, nostalgiat ja tundeid, kõike parasjagu, ilma sentimentaalsuse ja kitsimaiguga.

Ja veel: sageli on kurdetud, et Tartu kunstnikel puudub kirjastustega ladusa koostöö võimalus. Peamine kahjukanataja on siiski raamatu ostja — tasub meenutada, kuidas L. Vallimäe-Margi illustreeritud «Midrimaa» rikastas meie lasteraamatu rabekirevat ja poeesiata pildimaailma. Aga Valve Janovi andes on midagi samasugust.

ANNI MOKS

LÜHIDALT

Karjala Kujutava Kunsti Muuseumis Petroskois oli kuu aega avatud tuntud Soome kunstniku Tapio Tapiovaara graafikateoste ja mosaiiktööde näitus. Kunstniku pikaajalises loominguks on domineerinud teemadeks rahu, töö ja solidaarsus. Enne Teist maailmasõda lõi ta fašismi- ja sõjavastaseid teoseid ning käsitles neis ka Hispaania kodusõda. Tapio Tapiovaara on laialdaselt

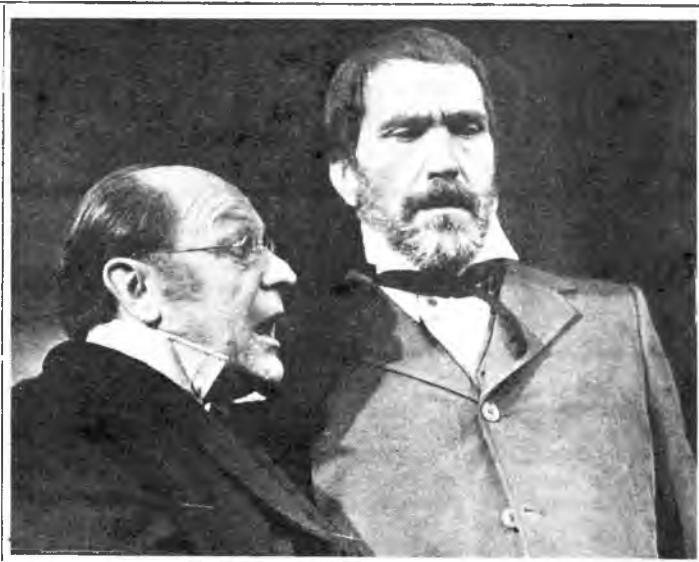
kujutanud ka rahvaelu ja eepose «Kalevala» aineid sündmusi. Ta on muu hulgas illustreerinud ka Eino Leino ja Pentti Haanpää teoseid. Peale graafikateoste on ta loonud medaleid, puugravüüre ja maale. Kunstnik on külastanud Nõukogude Liitu palju kordi, käinud ka Baikali ääres. Tapio Tapiovaara kinkis oma kaks «Kalevala»-ainelist teost mainitud Petroskoj muuseumile.

TEATRIKUU ESIETENDUSI

Noorsooteatris esietendus 7. märtsil V. Višnevski «Optimistlik tragöödia». Lavastaja Kalju Komissarov, kujundus Jaak Vausilt. Pildid: Vainonen (Tõnu Kark) ja Komissar (Marje Metsur).

6. märtsil esietendus «Vanalinna Stuidios» A. Suhhovo-Kobõlini satiriline pamflett «Tolmik», mille lavastaja on teatri kunstiline juht Eino Baskin, kujunduse tegi Moskva karikaturisti Sergei Tjunini kavandite alusel Maimu Vannas, muusikaliine kujundus ja esitus Roland Pikhofilt. Parempoolseid pildid: Varavin (Heino Torga) ja Muromski (Ago-Endrik Kerge).

Ajakiri «Teatr» (nr. 1, 1982) avaldas V. POTAPOVI kirjutise «Loomingu kompassiks on leninlik parteilisus», mis on pühendatud 10. aasta möödumisele kirjandus- ja kunstikriitika kohta käivast NLKP Keskkomitee otsusest. Kirjutises käsitletakse teatriteaduse ja teatrikriitika päevaprobleeme. Et selles leia-
vad käsitlemist meil taas üsna aktuaalsed klassikasse suhtumise ning klassika tõlgendamise probleemid, siis avaldame nime-
tatud artikli selle oia.

Me elame ajal, mil tänapäeva inimene püüab süveneda klassikapärandsisse ning teatri- ja loomimeistrid otsivad uusi loominguviise teid pärandi avamiseks, et selle rikkustest saaksid osa rahvahulgad. Ideeline ja esteetiline järjekestvus ühenduses kunstilise arengu progressiivsete traditsioonidega on nõukogude ühiskonna vaimse palge ja kultuurilise ülesehituse seadus.

Meie lähenemine möödani-ku kunstpärandle on ja jääb järjekindlalt lähtuvaks klassisipositsioonilt, on läbi imbutunud konkreetsest historisist vaimust. Selle aluseks on leninlik õpetus kahest kultuurist, antud rahvuse eesrindliku demokraatliku kultuuri elementide vastandumisest kodanlike, reaktiivsetele kultuurile klassiühiskonnas. Meie partei ja riigi geniaalne rajaja naliastas oma töodes rahvuskultuuri kui ühte hoo-
vuse käsitluse ebatäpsust, olemust ja andis ka mineviku silmapaistvate kunstnike loomingu vastuolude marksistliku analüüsi, osutades nende vastolude ja ajaloolis-sotsiaalse ühiskonnaloole omaval-
helisele seosele.

Lenini Tolstoi-artiklite seeria on üks marksistliku esteetilisest mõtte tippu. Suure kirjaniku looming ja maailmatunnetuse kogu keerukuse ja vastuolulisuse leninliku analüüsi metodoloogia pole ka praegu minetanud oma printsiipiaalset tähtsust.

Selles võime veenduda ikka ja jälle, jälgides F. Dostojevski kunstilise ja ideelise pärandi aktiivset mõtestamist meie kriitika ja kirjandusteaduse poolt. Suure kirjaniku 160. sünniaastapäeva tähistamine möödunud aastal lõi selle laia külapinna. Ajakirjanduses ilmus rohkesti huvitavat ja kasulikku. Ent ei saadud läbi ka katsetada äärmastada Dostojevski loomingus ja vaadetes seda, mis pole kooskõlas meie ideede ja põhimõtete, ning upitada esiplaanile juhuslikumat tema pärandis, spekulatiivselt interpreteerida kirjaniku mõt-

KUIDAS SUHTUDA KLASSIKASSE?

teavaldusi ja ideoloogiliselt sugugi mitte süütuid arutlusi vene kultuuri erilistest mesiarollist, käsitledes seda kui nähtust, kuhu ei mahu klassi-
positsioonilt lähtuv sotsiaalne diferentseerimine.

Jah, fakt jääb faktiks — Leninilt õppida on hädavajalik igahelale, kes tahab minevikupärandis eristada elavat surnust, progressiivset reaktiivisest, kes tahab nüüdis-
aja kunstiprotsessi keerukamates ilmingutes selgusele jõuda.

Klassikalistes teostes kätkeb midagi olulist kõikideks aegadeks, need aitavad tunnetada inimvaimu suurust, tema kustumatut janu ilu ja täiuse järele. Aja kulgedes avanuvad neis senitundmatud tahud.

Teater on olemuselt alati nüüdisaegne ja kindlalt lülitunud tänase päeva atmosfääri. Vaevalt saab siin rakendada klassika lavalettoomise universaalseid retsepte. Teatritegelane ei tohi muutuda arhiivari sarnaseks, kes hoiab seda, Lenini väljendi kohaselt nagu vana dokumenti. Teatris on traditsioon elav siis, kui seda kehtastavad lavakunstnikud loominguviisid otsingud, erksad mõtted, mis on aldis aja kutsele.

Dramaturgiaklassika, tuntu-
tud operite ja balletide lava-
lettoomisel on nõukogude teater kogunud kogemusi ja traditsioone, mis on toonud talle teenitud autoriteedi nii omal maal kui ka rahvusvaheliselt.

Nõukogude kunsti parimate saavutuste kõrval, mis määravad tema praeguse arengutaseme, on kahjulikud äärmused eriti lubamatud. Ühelt poolt on selleks tiivutu, rutiinne mõte, mis pakub vaatatale kas elust pulbitseva originaali elutu jäljendi, või selle ammaste lavastuste viletsa koopia. Teiselt poolt aga subjektiivne omavoli, mis sünnitab klassikateoste niisuguse lavaversiooni, milles ideeline ja esteetiline sisu on moonutatud ning kogu kun-

tiline struktuur deformeeritud.

Klassika tahtlik moderniseerimine eesmärgil lähendada seda nüüdisvaatajale ja kuulajale on viljatud. Kunstlikud paralleelid ja vägivaldsed assotsiatsioonid, mida hiljuti ja praegugi veel mõningad lavastajad harrastavad, tunnistavad, et need lavastajad saavad primitiivselt aru niihästi kaasaja probleemidest kui ka surematuse pitseri ja oma aja palgejoontega klassika väärtustest. Elav klassika on tugev oma üllas inimese kontseptsioonis, humanistlikus paatoses, unistuses sotsiaalsest õiglusest, kõlbelses hoiakus, mis peitub teose kunstilises olemuses.

Meenutades praegu nii kriitika kui ka vaatatajate tuliseid vaidlusi mõningate klassikalavastuste puhul pole põhjust — niisugune seisukoht aga ajakirjanduses esines — kan-
da terav kõnelus «režiisuri omavolist kirjanduslike algallikatega» «väljamõeldud probleemide» hulka. Arvan, et probleem pole veel sugugi kõmuliste diskussioonide tuha alla mattunud, vaid koputab veel korduvalt meie kriitika-
tsehhi uksele.

Mõistagi on õigus ühe hiljutise artikli autoril, kes ütles, et «teater elab ainult niikaua, kuni taganemist kaanonist ei peeta ketserluseks». Kogu asi on selles, kuhu taganemine viib. Taganeda tuleb nii, et jõuda lähemale kõigele klassikas peituva, avada klassikateoste uusi mõtte ja eetilisi sügavusi. Kuid taganedes püüab ju mõni ambitsioonidega eksperimenteerija jätta seljataha varemed. Võidelda ei tule mitte klassikuga, vaid klassika eest, täpsemalt aga — koos klassikuga, sest lõpupele lõpuks suudab ju klassika nii või teisiti enda eest seista.

Reserve ja impulsse värskeks ja sügavaks tõlgendamiseks, mis viiks kaugemale teatristampidest ja samal ajal oleksid kindlalt seotud traditsioonidega, tuleb otsida šedöövrist endast, tema rikkustest.

Hoidlik suhtumine dramaturgia- ja muusikaklassikasse, suurte loojate kavatsustele truus jäämine oli ja jääb meie kunsti eetiliseks printsiibiks, selle printsiibi omaks võtmise ja mõtestamise aktiivsus aga kunstniku parteilisuse, tema ideelise ja kutsealase küpsuse väljenduseks.

Kolmandat korda anti Soomes välja Ida Aalbergi nimelised preemiad. Nende üle aasta vältajate preemiad saajateks olid tänava näitlejad Eila Pekonen ja Jussi Jurikka. Ida Aalbergi nimelise medali pälvis kauaaegse teatritöö eest Matti Aro.

Soome Arvustajate Liidu uueks esimeheks valiti toimetaja Hilka Eklund.

KROONIKAT

1. MÄRTSIL avati pidulikult XIX vabariikliku teatrikuu kesksed üritused Rapla rajoonis.

L. Koidula nim. Pärnu Draamateatris oli ülelinnaline teatrivolinike kokkutulek, kus kokkuvõtteid tutvustati teatri lähimate loominguplaanidega ning neile esitati O. Kooli näidend «Kes paljajalu käib».

Nukuteater alustas võõrustetendusi Põlva ja Võru rajoonis lavastusega «Va eesel, tuttav eajas».

Vanemuises jälgisid valmiva uuslavastuse «Deemon» peaproovi H. Kulmani nim. Kutseskeskkooli ja Tartu Pedagoogilise Kooli õpilased. Toimus vestlus teemal «Ooperi tee lavale» ja kohtumine lavastaja O. Viilmaaga.

Teatrikuu pidulikult avatud üritusi ka meie vabariigis teistes teatrites.

2. MÄRTSIL kohtusid Rakvere Teatri näitlejad vaatatajatega Juuru kultuurimajas, esitati M. Pernitsa nüüdisnäidend «Akvaaarium».

L. Koidula nim. Pärnu Draamateater andis külalisetenduse Tihemetsa Sovhoostehnikumi aj. klubis M. Lassila «Targaks neitsiga». Leidis aset kohtumine ja šefluslepingu uuendamise.

TRA Draamateatri näitlejad L. Mesikäpp ja A. Orav kohtusid tootmiskondide «Kommunaar» töötajatega.

Viljandi Draamateatri «Ugala» direktor E. Kose kohtus Valga raiooni «Kommunisti» sovhoosi töötajatega, kes olid sõitnud tutvuma uue teatrimaja ja vaatama lavastust «Rahva sõda». Etendusel viibisid ka Joensuu teatri näitlejad Soomest.

3. MÄRTSIL kohtusid TRA Draamateatri näitlejad L. Mesikäpp ja A. Orav ning teatri kirjandusala juhataja K. Haan Tallinna Kergetööstuse Tehnikumi õpilastega. Sama teatri õhtune etendus, J. Smuuli «Polkovniku lesk» oli reserveeritud Harju rajooni Kuusalu kolhoosi kollektiivile.

Eesti NSV Riikliku Vene Draamateater andis külalisetenduse «Tasumine» Narvas, kus pärast etendust oli selle arutelu.

RAT «Vanemuises» oli traditsiooniline kutsesalekku päev Tartu linna 9.—11. klasside õpilastele koos Tartu Kutsenõuand-
laga. Õpilasi tutvustati lähemalt teatri mitmete tööaladega.

Ugala külalisteks olid TRÖ õppejõud, kellega vestles direktor E. Kose. Külalised vaatasid etendust «Mäekuru varjus» ja «Ahvikäpp».

4. MÄRTSIL oli Vene Draamateatri statsionaarne etendus «Keegi peab lahkuma» reserveeritud Eesti Merelaevanduse töötajale. Külalisetendus «Tasumine» anti Sillamäe kultuurimajas, kus oli ka kohtumine vaatatajatega.

Rakvere naistelekoos esines vestlusega «Teatri osa-

tähtsusest naise elus» Rakvere Teatri peanäitejuht R. Trass.

Nukuteater andis kaks etendust Kohtla-Järve V. Kingisepa nim. Kultuurimajas. Pärast teist «Karjapoiss on kuningas» etendust toimus teatrikülastajate konverents pedagoogide osavõtul.

Mitmeid üritusi korraldas RAT «Vanemuine», kes esines kahe lavastusega Kehtna NST klubis, Tartu Pedagoogilises Koolis esineti loenguga «Nõukogude Liidu paljurahvuseline teater». Kodulinna 10. keskkoolis oli külaliskes vanemuislane M. Kristel, päevasel «Deemoni» proovil aga viibisid parimad keskkooliõpilased.

Noorsooteatris arutas Tallinna koolide teatritrühvilliste ringi teatri kaht hiljuti va-minud uuslavastust — L. Razumovskaja «Armast õpetajat» ning M. Karusoo koostatud ja seatud «Meie elulugusid». Üritust juhtis teatrikriitik L. Vellerand.

L. Koidula nim. Pärnu Draamateatri teatripäev oli šeflusale kalurikolhoosi «Pärnu Kalur» Treimani osakonnas. Kunstilise külakosti kõrval prooviti jõudu ka spordis.

Ugala teatri näitlejad esinesid omapoolse kavaaga kohtumisel Viljandi IV keskkoolis.

5. MÄRTSIL toimus RAT «Estonias» ülelinnaline rahvusvahelisele naistepäevale pühendatud aktus. Osavõtjale esitati P. Tšaikovski ballett «Luiked järve».

Eesti NSV Riikliku Teatri- ja Muusikamuseumi eestvõtmisel olid Kirjanike Majas koos vabariigi koolide õpilased — J. Smuuli loomingule pühendatud kirjandivõistluse võitjad, kes Kunstihoones külastasid ka J. Smuulile pühendatud näitust, kus seletati jagasid kirjandusteadlase O. Tonts ja muuseumi teadussekretär A. Päel.

Eesti NSV Riikliku Noorsooteatri etendus «Mälestusi isast» oli reserveeritud raamatutööpradele.

TRA Draamateatri näitleja T. Aav kohtus Rapla rajooni teatrikülastajatega Kehtna NST klubis.

Rakvere Teatri näitlejad kohtusid tsemenditehase «Punane Kunda» töötajatega kohalikus klubis.

Eesti NSV Riikliku Vene Draamateatri näitlejad kohtusid Balti Manufaktuuri töötajatega, kellele esitati lavastus «Õhtusõök vilele».

6. MÄRTSIL oli Vene Draamateatri kohtumine oma šefluspartneritega, Tallinna tehase «Dvigat» töötajatega ja Pärnu Draamateatri kalurikolhoosi «Pärnu Kalur» töötajatega.

Tallinna Ohvitseride Majas alustas külaliskesinimesi Leninigradi Muusikaline Komöödiateater lavastusega «Raske on olla seersant». Kolme päevaaja anti kokku viis etendust.

Esmakordselt sai teoks spetsiaalse teatrirongi tulek Raplast Tallinna, reisijateks rajooni teatritrühvillised, kes tulid vaatama RAT «Estoniasse» S. Prokofjevi ooperi «Kihlus kloostris» esietendust. Teatrirongi tunniajast teekonda alustas sisustada Eesti NSV teenelised kunstnikud E. Abel, T. Aav, S. Nõmmik ning R. ja L. Kotkas. Raplasi olid Balti Jaama tervitama tulnud Kultuuriministeeriumi, RAT «Estonia» ja TRA Draamateatri ning ETÜ esindajad.

7. MÄRTSIL kohtus Nukuteater «Tartu Autohoides» kollektiiviga, kellega sõlmiti vastastikune šeflus- ja koostööleping. Teater esitas tärklastele lavastuse «Va eesel, tuttav eajas».

9. MÄRTSIL korraldasid RAT «Estonia» töötajad spordipäeva Piritasportikeskuses, kellega hiljuti sõlmiti šeflusleping.

TRA Draamateatris esietendus L. Prometi näidend «Eise, Teeba prints» A.-E. Kerge lavastuses.

Vene Draamateatri näitlejad H. Contreras ja A. Tsukerman kohtusid Tallinna 26. keskkoolis ja esitasid luulekava.

Rahvusvahelise Teatrikriitiku-
te Liidu (AICT) kongress peeti
möödunud aasta novembris Tel
Avivis. Kongressi ajal peeti
sümposiumi teemaks oli «Teatri
uus publik». AICT-i plenaar-
istungil valiti liidu esimeheks
uuesti Peter Selem (Jugoslaavia).
Veel otsustati plenaaristungil
tuqevdada liidu Informatsiooni-
ja kirjastusvõimalusi. AICT-i uus
juhatus otsustas pidada järgmise
kongressi México 1983. aastal.

TEATRIPANORAAM

Tänavu toimub Rahvaste Teatri festival suvel, 26. juunist 6. juulini Bulgaaria pealinnas Sofias. Festivali mänüakavva on pakutud üle 50 lavastuse, millest valiku teeb ITI sekretariaat koos korraldajatega.

TEATRIKU ESIETENDUSI

TRA Draamateatris esietendus Lilli Prometi näidend «Else, Teeba prints», mille lavastas A.-E. Kerge, kujundus on A. Undilt. Nimiosalist, Else Lasker-Schülerit kehastab Velda Otsus.

Nukuteatris valmis Rein Aquri kätte all uus lavastus: E. Ignatavičuse «Tuhkurhobuse saatus». Näidend on kirjutatud P. Cvirka jutustuse ainetel, nukud ja dekoratsioonid kavandas leedu kunstnik Birutė Cvirkienė, muusikaline kujundus on Raimo Kangroilt. Nukkudega mängivad Olaf Paesüld, Malle Peedo, Piret Aqu-Sikkel, Heino Seljamäe ja Tõnu Raadik (parempoolseil pildil).

Küll on hea pärast rodu instseneeringuid ja lavakompositsioone vaadata jälle näidendit — spetsiaalselt teatrile kirjutatud teost! Vladimir Tendrjakov on tuntud küll esmajoones jutustajana ning eesti keeldegi on temalt järjest proosat tõlgitud: «Ivan Tšuprovi lange mine», «Ühepäevaliblikas», «Kohtumine Nofretetega», «Agoonia», «Kevadviretused». Kuid Tendrjakov on astunud kirjandusse just konfliktiteooria vastu võideldes ning on silma paistnud oma karmi realismi ja teravate probleemidega. Nii pole tal raskusi olnud ka draama kirjutamisel — näidend «Tasumine» (kas poleks «Arveteõidendus» õigem vaste, arvan, et originaaltitli «Расплата» tõlkimine «Tasumiseks» on märksa vähem täpne) läheb rinnutsi raskete probleemidega. Juba teose alguski on jahmatavalt äkiline — kui klassikalises dramaturgias tavatsetakse näidendeid lõpetada surmastseeniga, siis Tendrjakov koguni alustab tapmisega: poeg laseb maha oma isa. Tapia on algusest saadik teada ning kriminulli arendamiseks teed suletud. Tavaline detektiivlugu muidugi Tendrjakovi mastaabiga kirjanikku ei huvitagi, kuid ka «Tasumises» hakatakse otsima süüdlasi. Ja selgub, et pealtnäha sirgjooneline lugu osutub keeruliseks ning süüdlasi ilmneb tõepoolest mitmeid. Juhtub midagi niisugust nagu Ardi Liivese näidendis «Infarkt», kuid Tendrjakovil õnnestub tungida oma tegelaste hinge märksa sügavamalt ning jõuda välja suuremate üldistusteni. Algab siingi küll draama olmetasandilt (tapetud isa on joodik), kuid varsti jõu-

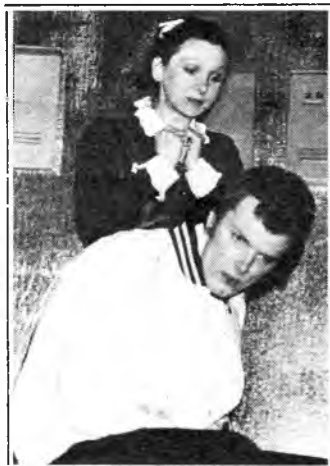
takse välja kuritöö ja karistuse filosoofiliste tasanditeni ning meenub muidugi ka Dos- tojevski oma vastava teosega. Tegelaste erinevate meenutuste kaudu muutub tapetud isa samuti tegevuses osaliseks, ehkki ta ise rambivalgusesse ei ilmu.

Eesti NSV Riiklikus Vene Draamateatris on «Tasumise» lavastanud A. Tsukerman ja kujundanud kunstnik Marianne Kuurme. Võib-olla lavakujundaja on liialt rõhu asetanud karistuse kujundile — tema tsinkplekist ukseid loovad tõepoolest tugevaid assotsiatsioone vanglaga, kus küll osa stseene peabki etenduma. Kuid «Tasumises» pole esmatahtsusega kurjategija karistamine, vaid tema teo motiivide ja kuritegu võimaldanud asiaolude selgitamine. Ja nii tahaks mõne stseeni taustaks teistsuguseid värve, teistsuguseid dekoratsioone. (Üheainsa lavakujundi kasutamine on küll kaua moes olnud (pealegi ökonoomne!), kuid alati ei osutu selline tsentraliseeriv, kõiki vähemtahtsaid motiive hüljav või alistav lavakujunduse printsiip ideaalseks.)

«Tasumine» kujutab endast ju õigupoolest diskussiooni ning tegelastegi nimekirjas pole esikohal mitte objekttegelane — koolipoisist tapja Kolja Korjakin (Oleg Rogatšov), vaid tema käitumise üle vaidlevad kooliõpetaja Pamjatnov (A. Iljin) ja kohtu-uuriija Sulimov (J. Sarkissov).

J. Sarkissov näitab uurijat areneva tegelasena: esimestes etteastetes jätab Sulimov ebasümpaatse mulje, ent peatselt peab vaataja oma arvamus korrigeerima, sest Sulimov ei osutu ükskõik-

«TASUMINE» EESTI NSV RIIKLIKUS VENE DRAAMATEATRIS

Nikolai (O. Rogatšov) ja Sonja (J. Jegorova).

seks ametnikuks, vaid tedagi huvitab järjest rohkem see, miks mõrv teoks sai. Ja seega sama küsimus huvitab ka saalis istujat.

A. Iljini klassijuhataja on

kaasakiskuv esimestes stseenides, kus tal Koljat kirklikult kaitstes õnnestub oma usuga inimesesse nakatada vaatajaidki. Natuke kahvatumaks jääb stseen kooliklassis — võib-olla küll seetõttu, et kõik õpilased pole suutnud küllalt ilmekalt avaldada oma suhtumist probleemisse.

Noore näitleja O. Rogatšovi joonistatud Kolja ei sära värvidega, vaid mõjub pigem graafiliselt — ent siiski suggestiivselt. Nauditav on jälgida Kolja pingelist stseeni II vaatuses koos Sonja Potehhinaga (L. Sinkarjova). See on mõjukas armastusstseen võimsalt saali voogava traagilise meeleoluga — viististi selle lavastuse kõrgpunkt.

Tragöödiatessegi on autorid paigutanud pinge lõdvendamiseks ja rütmi muutmiseks koomilisi episoodide. «Tasumises» langeb see ülesanne joodikutele Solomonile (H. Contreras) ja Danilole (P. Vnukov). See kontrastne paar võimaldab tõepoolest mõneks minutiks unustada traagilist kollisiooni ning isegi naerumuskleid liigutada. H. Contreras ongi viimasel ajal tähelepanu juhtunud äratama joodikutüüpidega: kui «Vanajušini lastes» nägime teda lõdva elupõletajana, siis Tendrjakovi draamas on Solomon saanud huvitava lüüriilise, isegi natuke filosoofilise alatoon. Võime uskuda, et Solomon on olnud kunagi huvitav ja tark inimene, aga nõrga iseloomu tõttu end järk-järgult käest lasknud. P. Vnukovi pätt Danilo on aga hoopis vastandlik — täiesti vaimuvaene. Eks neid ole võinud sõbrustama panna

ainult pudel — see kuratlik seisuste ja suutmiste nivelleerija.

Oluline tegelane näidendis on ka isatapja ema Anna Korjakina, kes on paljugi süüdi. Galina Agu on sellel lihtsameelse, vastuoluliste joontega naise olulisi portreejooni eluliselt edasi andnud, kuid ta häälekool on tublisti kehvem kolleegidest: vähemalt eestlase kõrvaga teatrihuvilisel on nii halva diktsiooniga öeldud sõnu raske tabada.

Mõnedest vähematest soovidaajadest hoolimata on Tendrjakovi «Tasumine» Riiklikus Vene Draamateatris kaasakiskuv, mõtlemapanev lavastus. Sündmustiku süngusest hoolimata ei jäta see nii masendavat muljet kui Noorsooteatri «Armas õpetaja», kus noorte mõtlematu teguviisi tõttu hukkub samuti inimene — õpetaja. Küllap seepärast, et V. Tendrjakov on analüüsivam ja filosoofilisem kui noorema põlvkonna kirjanik L. Razumovskaja. «Tasumise» lavastaja A. Tsukerman on oma loomingulisel teel selle teosega pika sammu edasi astunud. Igatahes tahaksin «Tasumist» kutsuda vaatama senisest rohkem ka eestikeelset publikut — TRA Draamateatri vähestetenduste tõttu peaks sellel talvel Tallinnas leiduma rohkesti teatrihuviliste reserve. Teravaid ja aktuaalseid probleeme armastava V. Tendrjakovi nimi võiks pärast tema huviäratanud novelle, jutustusi ja romaane meelitada ka teatrisse!

OSKAR KRUUS

Teatrikuu esimene nädlavahetus tõi P. Pinna nim. Rahvateatri perele külalisi Soome lahe põhjakaldalt. Saabujateks olid sealpoolse ühe tugevama isetegevusteatri, Tuus-Teatri (asub Tuusula maakonnakeskuses Väinöläs) näitlejad. Nad tõi kaasa E. Vilde «Vigased pruudid» (E. Pihlakase instseneering), mille mulju sügisel lavastas külalisena P. Pinna nim. Rahvateatri peanäitejuht Valter Luts. Soome kriitika võttis lavastuse hästi vastu. Nüüd vaatas ka sinne publik seda soome keeles mängitud Vildet mõnuga, tekst ja tükk ju paljudele tuttav ning teada. Vastuvõtt oli soe.

Külaliste etendus oli tehtud mõneti suurema tinglikkusest. Selles ei olnud kuigi võrd kinni olustikulises küljes, eelkõige oli puutud tabada karakterite olemust rahvaliku lustmängu laadis ning ammendada situatsioonikoomikast tulenevaid võimalusi. Põhilises see ka õnnestus — oli mängulist leidlikkust, oli meeldejäädavalt tabatud karakteri jooni. Mulke kõrgelt hindavas Lipuvere Mardis, keda

kehastas Helge Teikari, oli isepäisust, jõudu ja veenvust ning osatäitjas võis aimata suurte kogemustega näitlejat. Hiljem see selguski — ehitustöölaine Helge Teikari on selle teatri üks põliseid kandetalasid — rohkem kui 25 aastat Tuus-Teatris näitlejana ja lavastajana tegutsenud. Ent samas on märgitav lavastuse ansambliühendus. Toredad paarid moodustasid Lipuvere peretütred Miina (Hilikka Kontkanen) ja Leena (Riitta Saario), eriti aga paistsid terviklike väljapeetud karakteritena silma Mulgimaalt tulnud kosislased Jaak (Reino Tuominen) ja Enn (Simo Roimela), kelle tõsimeelne iseteadvus ning petetud uhkus kenasti esile toodi. Peretütartele südamevalitustest, õilsameelsetest külanoorukitest Kärje-Juhanist (Juho Maula) ja Joosepist (Jarmo Taattola) tõusis eriti esile viimane. Intrigi käivitajana (peretütartele esitamine vigastena) ning tegevuse tühina mõjus ta otsekui Figaro oma nupukuses ja liikumise kerguses, nii sõnas kui kalulus. Muidugi jääb lavastuses võimalusi karakterite ehk

Leena (Riitta Saario), Lipuvere Mart (Helge Teikari) ja Miina (Hilikka Kontkanen).

VILDE TEOS SOOMLASTE ESITUSES

veelgi eredamaks väljamängimiseks, ent ikkagi oli see terviklik etendus inimestelt, kes oma igapäevase töö kõrval on valinud harrastuseks näitekunst.

Tuus-teatril on 300 kohalise saaliga oma teatrimaja, mis talgude korras hiljaaegu ümber ehitati. Aastas tuuakse lavale 3–4 teost, 4gati etatakse kümme korda, suvitatakse mängitakse oma suveteatris, püsivalt selleks kohandatud palgas. Osalejate entusiasmist kõneleb ehk seegi, et ei peeta paljaks proovidele eelneva 25–30 kilomeetri kauguseltki.

Kahe teatri kokkusaamine oli tore. Ilmselt mäletatakse veel kaua pärast etendust toimunud kahe teatri näitlejate segaansamblina koosmängimisi, «Vigaste pruutide» üksikute stseenide läbivõtmist, koos naermisi ja arupidamist.

Külalisi tervitas ja tänas meeoluka teatriõhtu eest Eesti NSV Teatriühingu poolt Ants Päiel.

ENN KALDA

HEINZ RÜHMANN

80

Lääne-Saksa kuulus teatri- ja filminäitleja ning režissöör Heinz Rühmann sai pühapäeval, 7. märtsil 80-aastaseks.

Essenist pärit mitmekülgse mehe näitlejateed algas Lobe-teatris Breslaus, hiljem esines ta üha suureneva menuga Hannoveri, Bremeni, Müncheni, Berliini ja Viini lavadel. Filmiilmus Heinz Rühmann juba tummfilmi päevil. Mele kinosõbrad said suure naljamehega tuttavaks kolmekümnendate aastate alguses arvukate komöödiafilimide kaudu. Teatmeteosed mängivad Rühmanni osatäitjana vähemalt 30 filmis. Sõiajärgseil aastail mängis Heinz Rühmann veel vähemalt 15 filmis. Heinz Rühmann kuulub juhtivate osatäitjate hulka oma maa filmis. Teatris ja televisioonis, ta on ka mitmete filmide režissöör. Paljudes filmides esines Heinz Rühmanni partnerina tema abikaasa Herta Feller (1916–1970). Heinz Rühmanni elukäigu ja näitlejatöö kohta on kolme aastakümne kestel ilmunud mitmeid raamatuid.

● 12. lk. ● nr. 11 [1963] ● 12. märts 1982. a. ●

OPUS NOVUM

RENÉ EESPERE. LASTEMUUSIKA

R. Eesperi ei ole ammu enam tundmatu nimi eesti nõukogude kaasaegses muusikas. Meeldiv, et helilooja on viimastel aastatel oma loomingu pööranud suurt tähelepanu ka lastele. Mitu aastat tagasi oli meil võimalus näha teleriekraanil lastesaadet «Reis raamatute maailma», mille muusika autor René Eesperi. Ka oli talle mõeldud nimetatud saade või kodus kasvav laululembene pisipere, igatahes mainitud saate jaoks kirjutatud lauludele «Olen raamat» ja «Kõu hüppenõoriga» lisanud peatselt uued laulud «Väiksemast väiksem», «Soe sadu», «Tederähestik», «Puhh mis Puhh» jt. Ja sellega oligi esimene, kümnend palast koosnev tsükkel valmis.

Tsükli tervikuna kuulates jääb aga mulje, et vokaalpartii on siin suhtunud veel mõningase ettevaatusega. Helilooja nagu otsiks alles õiget

meloodilist joont, ehkki juba siingi kahes laulus «Väiksemast väiksem» ja «Puhh mis Puhh» kõidab meloodia võlv lihtsus. Rõõm lastele kirjutada kingib sünni veel kahele kümnend palast koosnevale tsükli-le, kusjuures ei jää märkamatuks järjepidevus rõhutada saateansambli osa kõigi 30 laulu puhul. Helilooja on kasutanud C. Orffi instrumentaariumi, täiendades seda mitmete pillidega (harf, tšello, viiul, fagott, flööt). Kui C. Orff kui muusikapedagoog arvestas kirjutamisel eeskätt õpilaskeskrite mängutaset ja sellest tingituna oli C. Orffi seadete rohkem muusikakasvatustlik tähtsus, siis R. Eesperel on kindlalt esikohal kunstiline kujund. Mitmete laulude puhul on orkestratsioon vägagi nõudlik. Selleks, et need teha õpilastele mängitavaks, tuleks neid tunduvalt lihtsustada («Imelugu», «Vaata hoolega», «Päikesele», «Tondilossis»).

Mõnede laulude puhul on helilooja siiski püüdnud arvestada õpilaste pillimängutaset ja keelpillide partii kasutanud võimalikult rohkem mängimist lahtistel keeltele. Sellest tingituna on laulude «Reis kõrbe» ja «Väike valge laev» tesseituur pisut kõrge. Kui välja arvata eespool mainitud elava loomuga «Imelugu», «Vaata hoolega», «Tondilossis» ja «Reis kõrbe», siis valdav osa lauludest on väga rahuliku, voolava, jutustava karakteriga. Raske on neist mõnda esile tuua, kuna iga laul on omamoodi võluv.

R. Eesperel näib olevat suurepärase võime tuua kuulajani mis tahes meeleolu, tänu teksti ja muusika orgaanilisele terviklikkusele. Kord viib ta meid muinasjutumaale, kord mängudemaale... Ühise joonena läbib neid laule aga suur meloodilisus. Kui väljendada enda subjektiivset arvamust, siis minu meelilauludeks on

muutunud «Väiksemast väiksem», «Okasroosike», «Ootus», «Unemaal». Eriti kaks viimast loovad mingi erilise hell-nukra meeleolu.

Hea laulu loomise eelduseks on hea tekst. Selle leidmine on vaevanõudev töö enamikule heliloojatest. R. Eesperel seda muret pole. Kahe viimase tsükli laulude tekstid kirjutas helilooja ise, välja arvatud Puhh mis Puhh. Need on võetud A. A. Milne'i raamatust «Karupoeg Puhh» (värsid tõlkinud L. Rajamets).

Teataval määral on isegi hämmastav, kuidas heliloojad senini polnud endi jaoks avastanud väikest Karupoeg Puhhi. Nüüd aga on olemas neli laulu pisikesest paksukesest, alata mingisse veidrasse olukorda sattuvast, lõpmata sümpaatsest karupojast. Ja usun, et need, kellel on olnud võimalust kuulata «Piruka mõistatamise laulu» ning laule «Puhh mis Puhh», «Puhh ei nuta» ja «Külma ilma õuelaul», ühinevad minu arvamusga, et Puhh võis ümiseda ainult nii ja mitte kuidagi teisiti. Tänu neile lauludele leidisin taas tee A. A. Milne'i raamatu juurde ja veetsin paar mõnusat tundi Karupoeg Puhhi ja tema sõprade seltsis. Vaimusilmas väljatas isegi pilt, kuidas lähen kaupluse «Heli» ja ostan plaadi, millel loetakse katkendeid «Karupoeg Puhhist», vahelduseks R. Eespere viisitatud Puhhi üminad.

Miks mitte? Mudilaspere oleks sellise kingituse eest heliplaadi-stuudio onudele ja tädidel väga tänulik.

Vaadates laule esitajate poolt, ei maksa end petta lasta näilisest lihtsusest. Meloodiad on tõepoolest väga selged ja kiiresti meelde jäävad, kuid nõuavad lauljalt pikka fraasi, väga ühtlast, voolavat, pingevaba laulmist. Eriti nõudlikud selles suhtes on «Kodumaine viis» ja «Valgel maal».

Peale laulude kuuluvad kolme tsükliks ka kuus instrumentaalpala. Ainuuksi pealkirjad kajastavad nende karaktereid, näit. «Kahvanääd», «Kukepoks», «Unelaul», «Saamisõit». Kõik väga värvikad lausa loodud kuulamispaladeks lasteaias või koolis.

Mis siis kokkuvõttes on see, mis võib R. Eesperel «Lastemuusikas»? Kas instrumentaariumi värske kõla ja oskuslik kasutamine või võime näha maailma lapse silmadega — seda maailma, kus mäng on tõsine asi ja tõsised asjad muutuvad lihtsaks, või...?

Palju tarvitatud ütlemine puu istutamise kohta oleks sobiv kohandada siin selliseks: «Helilooja, kes on kirjutanud lastele kas või ühe hea teose, pole asjatult elanud.» Aga kui noorel heliloojal on neid lühikeste ajaga (kahe aastaga) valminud kolmkümmend?

EDA NEIDER

NÕUKOGUDEMAA KONTSERDISAALIDES JA MUUSIKATEATRITES

Sarjas «NSV Liidu rahvaste muusika õhtud» toimus Taskeendis sisukas kontsert läti tänapäevamuusikast. Esines Usbeki NSV Riiklik Sümfooniaorkester, dirigendipiduri Lati Ooperi- ja Balletiteatri peadirigent Aleksandris Vilmanis, kavas vanameister Adolfs Skulte sümfoonia poeem «Lained», ka kirjani-kuna tuntud Margeris Zariņš «Partiita barokkstiilis» ning kahe noorema põlve tunnustatud autori, Pēteris Plakidiise Muusika klaverile, keelpilliorkestrile ja timpanitele (solist autor) ja Imants Kalniņš populaarne Neljas sümfoonia.

Hiljuti Tallinnaski laulnud Leningradi Glinka-nim. Koorikapell Vladimir Tšernušenko juhatusel oli Moskva helilooja Valeri Kalistratovi uue oratooriumi esiettekandjaks. Teos on kirjutatud segakoorile, solistidele ja lugejale. Oratooriumi «Kuldväravad» teksti on koostanud helilooja ise Vladimir-Suzdali folkloori põhjal, tolle ajastu vaimu tõepärasemaks edasandmiseks kasutanud materjali ka iidsest nooditöökirjutusest ja vanadest talupojalauludest.

Tuntud uiguuri helilooja, Ka-sahhi NSV rahvakunstnikul ja Alma-Ata konservatooriumi pro-

fessoril «Kuddus Kužamjarovil valmis Kolmas sümfoonia. Esiettekande leidis aset Alma-Atas. Paljuski toetub ka see teos uiguuri rahvamuusikale. Kužamjarovi kõrval on nüüd muusika-avalikkusele tuntud juba ka uiguuri dirigendi Gaziz Dugaševi ja noore helilooja Sanjat Kibirova nimed.

Hooaja algul toimus Valgevene Filharmoonias noore valgevene helilooja Vladimir Dorohhhi oratooriumi «Valgevenemaa» esiettekande, esitajaks Sirma-nim. Valgevene Akadeemiline Koorikapell ja Valgevene NSV Riiklik Sümfooniaorkester.

Uzeir Hadžibekovi nime kandev Aserbaidžani NSV Riiklik Sümfooniaorkester tähistas oma asutamise 60. aastapäeva. 1938. aastast kuni tänaseni seisab orkestri ees kunstilise juhi ja peadirigendina NSV Liidu rahvakunstnik, riiklike preemiate ja Jawaharlal Nehru nim. preemia laureaat Nijazi. Juubelikontsertide sarjas esines orkester ka Moskvast. Aserbaidžani muusikast esitati Nijazi riikliku preemia pälvinud sümfoonia muusika «Rast», Arif Melikovi «Metamorfoosid», Fikret Amirovi poeem «Nizami mälestuseks», Kara Karajevi sümfoonia poeem «Leili ja Medžnun», kaastegev oli rahvusvaheliste konkursside laureaat pianist Farhad Badalbeili.

Moskva Suure Teatri balletitrupp näitas Taskeendis oma üht viimast uulavastust, koreograafilist kompositsiooni «India poeem». Paar hooaega tagasi oli

see teos esietendunud just Na-voi-nimelises Usbeki Ooperi- ja Balletiteatris Taskeendis. Oma-näoline teos leidis laia avalikkuse tähelepanu ja nii tee k Nõukogudemaa esilavale. Balleti muusika autoriks on noorema põlve usbeki helilooja, ka ooperite autorina tuntud Ulugbek Mussajev.

Dmitri Sostakovitši 75. sünniaastapäeva tähistamiseks kandis helilooja kõik viisteist keelpillikvartetti ette Borodini-nim. Keelpillikvartett Moskvast. Ettekanded leidsid aset Moskva konservatooriumi väikeses saalis. Selle suure loomingulise töö avalikkuse ette toomine on hinnatav ka muusikaajaloos seisukohalt: õnnestus ju Borodini-kvarteti helilooja eluajal talle endale ette kanda peaaegu kõik kvartetid, saades autorilt niilviisi hindamatult näpunäiteid.

1985. AASTA ÜLDLAULUPEO KOORILAUUDE VÕISTLUS

Taidluskooride uue, tänapäevamaatilise repertuaari saamiseks ning Eesti NSV 45. aastapäeva tähistamiseks organiseerib Eesti NSV Kultuuriministeerium koostöös Eesti NSV Heliloojate Liidu ja Eesti NSV Kirjanike Liiduga koorilaulude võistluse.

Võistlusest võivad osa võtta kõik Eesti NSV professionaalsed ja taidlusheliloojad.

Võistlusele esitavad laulud peaksid kajastama nõukogude rahva tööd NLKP XXVI kongressi otsuste elluviimisel rahvaste sõprust, võitlust rahu eest. Võistlusele võib esitada vennis-rahvaste revolutsiooni- ja töölaulude seadeid ja töötlusi.

Laule võib esitada kõikidele

kooriliikidele: nais-, mees-, sega-, laste- ja poistekoorile, ka ühendkoorile.

Võistlusele esitatud laulud ei tohi olla varem trükitis ilmunud või avalikkusele esitatud. Tekst võib olla varem avaldatud, kuid sellisel juhul ei kuulu auhindamisele.

Võistlustööd esitatakse ühes eksemplaris hästi loetavas käsikirjas, tekst lisatakse eraldi lehel masinakirjas.

Võistlustööd varustatakse märgusõnaga, andmed helilooja ja teksti autori kohta (perekonnanime, ees- ja isanimi, sünniaasta, töökoht, elukoht) lisatakse tööle sama märgusõnaga varustatud kin-nises ümbrikus. Avaldatud laulude teksti autori nimi märgitakse võistlustööl.

Võistlustööde esitamise tähtaeg on 15. oktoober 1982. a. Võistlustööd hindab Eesti NSV Kultuuriministeeriumi poolt moodustatud žürii. Žüriisse ei või kuuluda võistluses osalevad autorid.

Võistlustööd hinnatakse kooriliikide kaupa:

üks esimene preemia: muusika eest 300 rbl., teksti eest 150., kaks teist preemiat: muusika eest 200 rbl., tekst 100 rbl.; kolm kolmandat preemiat: muusika 150 rbl., tekst 50 rbl.

Seade või töötluse eest makstakse preemiat 50% ulatuses. Tingimustele mittevastavad võistlustööd hindamisele ei kuulu.

Žüriil on õigus vastava taseme-ga tööde puudumisel jätta osa

preemiaid välja andmata või need preemiaid üldsumma ulatuses ümber jagada. Žürii otsus jõustub pärast kinnitamist Eesti NSV Kultuuriministeeriumi kolleegiumil. Kolleegiumi otsus on lõplik ja avaldatakse ajalehes «Sirp ja Vasar».

Auhinnatud laulude trükitis avaldamine või avalik ettekandmine võib toimuda kehtivate autoriõiguste eeskirjade kohaselt. Preemiat jäädud tööd tagastatakse autoritele nende nõudmisel hiljemalt kahe kuu jooksul pärast võistluse tulemuste avaldamist.

Võistlustööd saata aadressil: 200 001, Tallinn, G. Otsa 5, Eesti NSV Kultuuriministeeriumi Klubiliste Asutuste ja Rahvakunsti Valitsus.

Möödunud aasta viimaste reisi-de hulka jäid RAT «Estonia» solisti MATI PALMIL esinemised Leningradi Riikliku Filharmoonia väikeses saalis, kus esitas F. Schuberti tsükli «Talvine teekond», klaveril Aleksandr Maikapar Moskvast, kaks kontserti Jaroslavis ja üks Vjaznki Lastemuusikakoolis, kavas Händeli, Schuberti, Verdi, Bellini, Tšaikovski, Sviridovi, Villem Kapi ja Artur Kapi laulud.

Veebruarikuu alguses esitas M. Palm sama kava kahel korral Uhtas ja kaks korda Gorkis. 13. ja 14. veebr. osales ta Verdi «Reekviemi» ettekandes Leningradi Filharmoonia suures saalis. Dirigeeris Arvids Jansons. Esituskooosseisus olid Leningradi Riikliku Filharmoonia Sümfooniaorkester, Läti NSV Akadeemiline Koor (dirigent Imants Zepitis), solistideks Solveig Raja (13. veebr.), V. Greidane (14. veebr.), Karlis Zariņš ja Nijolė Ambrazaitytė.

Jaauariikuu õppeaheaega Konservatooriumis kasutas klaveripedagoog ADA KUUSEOKS esinemisteks väljaspool vabariiki. 12. jaanuaril mängis ta Barnauli Televisioonis ja järgmisel päeval kohaliku filharmoonia saalis. Edasi järgnesid aga neli kontserti kargel põhjamaal, Norilski ümbruse kunsti- ja muusikakoolides. Lisaks Mozarti, Chopini ja Tšaikovski loomingule esitas Ada Kuuseoks ka H. El-leri «Liblika», Teise sonaadi ja R. Eesperel «12 prelüüdi» teine viihik.

«DEEMON» RAT «VANEMUISES»

6. märtsil esietendus RAT «Vanemuises» A. Rubinstein'i ooper «Deemon». Dirigent on Erich Kõlar, lavastaja Olo Vilimaa, kunstnik Meeri Säre. Nimiosas esinevad Tõnis Uibo ja Lembit Soone, Tamara — Silvia Vestmann ja Evi Vanamõlder. Kaasa teevad veel Väino Karo, Taisto Noor, Lehte Mark, Oiga Bunder, Evald Tordik ja teised.

Piltidel (vasakul) Silvia Vestmann ja Tõnis Uibo ning stseen lavastusest.

RAIVO VELSKRI fotod

ÕNNITLEME!

MARTIN KRÜUS,
kauaaegne puhkpil-
lõrkestri juht,
muusikaõpetaja ja
metsasarvemängija.
Sai 2. märtsil 70-aas-
taseks.

ERNA PUURAND,
kirjastuse «Perioodi-
ka» endine kauaaeg-
ne pearaamatupida-
ja. Sai 10. märtsil
70-aastaseks.

VALDIK TAMM,
RAM-i kauaaegne
laulja, Eesti NSV
Riikliku Filharmoo-
nia noodikogu hoid-
ja. Saab täna 70-aas-
taseks.

ROLAND PIKHOF,
Eesti NSV Riikliku
Filharmoonia kaua-
aegne solist, Eesti
NSV teeneline
kunstnik. Saab 14.
märtsil 60-aastaseks.

NAIMA SUUDE,
nahakunstnik, Eesti
NSV Riikliku Kunsti-
instituudi nahkehis-
töö kaateedri õppe-
jõud. Saab 14. mär-
tsil 50-aastaseks.

HORRE ZEIGER,
J. Kreuksi nim.
Noorsoo Kultuuripa-
le estraadiorkestri
kauaaegne dirigent
ja helilooja. Saab
14. märtsil 50-aasta-
seks.

ANDRES SAAR,
Eesti NSV Riikliku
Ehituskomitee esi-
mehe esimene ase-
täht. Saab 15.
märtsil 50-aastaseks.

AUTASUSTAMISI

○ Kauaaegse viljaka teadus-
liku tegevuse eest ja seits-
mekümnennda sünnipäeva pu-
hul väärts Eesti NSV Teadus-
te Akadeemia korrespondent-
liige, Eesti NSV teeneline
teadlane professor Eerik Ku-
mari Eesti NSV Olemnõuko-
gu Presiidiumi aukirja.

○ Kauaaegse kohusetruu töö
eest ja seoses pensioniikka-
joudmisega pälvitsi TÕO-
VETERANI medali Tartu Riik-
likust Ülikoolist Jefrosine
Jaska, Ludmilla Kokin,
Maria Matina, Ilme Me-
sipuu, Grigori Muhhin,
Veinart Põkk, Harald-Fer-
dinand Teeveer; Eesti Te-
legraafi Agentuurist Julia
Karmina.

○ Kauaaegse viljaka loomingu-
lise töö ja pedagoogilise
tegevuse eest ning seitsme-
kümne viienda sünnipäeva
puhul (veebruari) anti Tallin-
na Riikliku Konservatooriumi
professori kohusetähtsusele, Eesti
NSV teenelisele kunstnikule
Herbert Laanele Eesti
NSV Ministrite Nõukogu ja
Eesti NSV Ametiühingute Nõu-
kogu auhik.

○ Eesti NSV Kultuuriminis-
teeriumi aukirja pälvitsid:

— kauaaegse tulemusrikka töö
eest Eesti NSV Riikliku Loo-
dusmuuseumi peavarahoidja
Laine Repnau;

— kaheksakümnennda sünni-
päeva puhul ja pikaajalise
eeskujuliku töö eest Eesti
NSV Riikliku Loodusmuuseumi
nooremteadur Elisabeth
Peik;

— seoses kuuekümnennda sün-
nipäevaga ja kauaaegse ko-
husetruu töö eest J. Smuuli
nim. Võru Keskraamatukogu
vanemmetoodik Armilda Ka-
nep;

— kauaaegse kohusetruu töö
eest ning seoses pensionile
minekuga Eesti NSV Riikliku
Filharmoonia režissöör-lavas-
taja Karl Tuberk;

— seoses Võru Rajooni Kul-
tuurimaja «Kannel» draama-
kollektiivi 30. ja Võru Rahva-
teatri 20. aastapäevaga ning
pikaajalise eduka tegevusega
isetegevusliku näitekunsti
arendamisel Võru Rahvateatri
näitleja ja asutajaliige Ljubov
Asi;

— pikaajalise eduka tegevuse
eest isetegevusliku näitekunsti
arendamisel Võru Rahvateatri
näitleja ja lavastaja Aksel
Asi;

— pikaajalise tulemusrikka
töö eest ja seoses 30. tööjuu-
beliga raamatukogus Pärnu
Rajooni Keskraamatukogu di-
rektori asetäitja lastetöö alal
Vilve Michelis;

— kuuekümnennda sünnipäeva
puhul ja kauaaegse hea töö
eest V. Kingissepa nim. TRA
Draamateatri seadmete teeni-
duse ülem Georg Kallipe.

○ Eesti NSV Riikliku Kirjas-
tuse, Polügraafia ja Raamatu-
kaubanduse Komitee aukirja
said:

— kauaaegse kohusetruu töö
eest ja seoses vanaduspensio-
nile minekuga Vabariikliku
Raamatukaubastu kaubandus-
osakonna juhataja Erm Lund;

— kauaaegse kohusetruu töö
eest ja seoses pensionile mi-
nekuga Tallinna Bikkolektori
vanemraamatupidaja Meeta
Lund;

— seoses viiekümnennda sünni-
päevaga ja kauaaegse kohuse-
truu töö eest trükikoja «Kom-
munist» vanemmeister Vilma
Uusberg;

— pikaajalise kohusetruu töö
eest ja seoses pensionile
minekuga Eesti NSV Riikliku
Raamatupalati kontrolllek-
semlaride osakonna juhataja
Leida Püss;

— pikaajalise kohusetruu töö
eest ja seoses pensionile
minekuga Eesti NSV Riikliku
Raamatupalati direktori ase-
täitja Linda Ploompuu.

FILMIUUDISEID

Ikka ja jälle pöörduvad filmi-
tegljad tagasi maailma kirjandus-
klassika juurde. Lääne-Berlinis
käivad ettevalmistused «Nibe-
lungide saaga» uue ekraaniva-
riandi väärtamiseks. Hispaanias
teeb Alfonso Ungria filmi Cer-
vantes maailmakuulsast roma-
anist «Don Quijote». Balzac'i ro-
maani «Cardigani hertsoginna»
hakkab Prantsusmaal filmima
Jacques Deray. Peasäälseks on
ta kutsunud Marina Vlady. Hol-
landis teeb Paul de Lussanet
filmi Knut Hamsuni romaani
«Müsteriumid» järgi. Hollandi
näitleja kõrval osalevad ka
prantslanna Andrea Ferreol ja
Rita Tushingham Inglismaalt.

Budapestis väärtab Marcel Blu-
wal telefilm Mozarti elust. Tege-
mist on Prantsuse ja Lääne-Sak-
sa kineastide ühistööga. Kuulsat
heliloojat kehastab Christoph
Bautzev. Kaasa mängivad veel
Jean-Claude Brialy, Louise Mar-
tini, Michel Bouquet, Peter Pas-
setti ja Walter Reyer.

Saksa FV-s on valmimas film
Goethe'ist elulõigust, pealkir-
jaks «Goethe ja proua Vulpus».
Christiane Vulpuse osas on Ma-
ria Schell ja kirjanikku ennast
mängib Dieter Borsche.

Uut filmi väärtab Ameerika re-
žissöör Martin Scorsese. Filmi
tegevustik toimub showbusinessi
maailmas ja selle nimel on
«Komöödiakuningas». Peasäälseks
esinevad Robert de Niro ja Jer-
ry Lewis.

Tuntu näitleja ja režissöör
Jack Lemmon hakkab tegema
filmi edukast Broadway-lavatu-
kist «White Chicks».

Prantsuse filmikunsti vana-
meister Eric Rohmer alustas fil-
miga «Lenduri naine» uut tsük-
lit, milles ta püüab analüüsida
noorema generatsiooni problee-
me. Kulgi teos võitis San Sebas-
tiani filmifestivalil grand prix'i,
ei suutnud ta võita Pariisis publi-
liku poolehoidu.

RAT «ESTONIA»

Reedel, 12. III kl. 19 «Aasta-
ajad — Prometheus»; kl. 19
«Operett läbi aegade» (Rapla
KEK-is); laup., 13. III kl. 19
«Töötused, töötused...»; pühap.,
14. III kl. 12 «Tuhkatriinu»; kl.
19 «Traviata»; esmasp., 15. III
kl. 19 «Luikede järv»; kl. 20
«Operett läbi aegade» («Järva-
kandi Tehaste» klubis); kolmap.,
17. III reserveeritud etendus;
neljap., 18. III kl. 19 «Bastien
ja Bastienne»; «Teatridirektor»;
reedel, 19. III kl. 19 «Opereti-
sõprus» (kaastegevad Riia Ope-
retteatri ja RAT «Estonia» so-
listid); laup., 20. III kl. 19 «Ope-
retisõprus» (kaastegevad Riia
Operetteatri ja RAT «Estonia»
solistid); pühap., 21. III kl. 12
«Operetisõprus» (kaastegevad
Riia Operetteatri ja RAT «Esto-
nia» solistid); kl. 19 «Attila».

V. KINGISSEPA NIM. TRA DRAAMATEATER

Reedel, 12. III kl. 17.30
«Pöördoolitund» (S. M. Kirovi
nim. näidiskaluri kolhoosis); kl.
20 «Vedelvorst» (Järvakandi
Tehaste a/u. klubis); laup., 13.
III kl. 19 «Polkovniku lesk»
(Kirjanike Majas, Harju tn. 1.
reserveeritud); pühap., 14. III
kl. 12 «Kuri kuningatütar» (Tal-
linna Ohvitseride Majas); teisip.,
16. III kl. 19 «Raha Mariale»
(RAT «Estonia», reserveeritud);
kolmap., 17. III kl. 20 «Lesed»
(Kivitolli kultuurimajas); neljap.,
18. III kl. 19.30 «Lesed» (Narva
Kultuuripalees «Energeetik»);
reedel, 19. III kl. 19.30 «Lesed»
(Jõhvi Kultuuripalees «Oktoo-
ber»); laup., 20. III kl. 20 «Ve-
delvorst» (Juuru kultuurimajas);
pühap., 21. III kl. 20 «Vedel-
vorst» (Haapsalu kultuurimajas).

EESTI NSV RIIKLIK NOORSOOTEATER

Reedel, 12. III kl. 17.30 «Läbi
halli aja» (reserveeritud eten-
dus väikeses saalis); kl. 24 «Löö
laulu, vastas jumal, löö laulu,
väike mees» (Viljandi Draama-
teatri «Ugala»); laup., 13. III
kl. 12 «Läbi halli aja» (Märia-
maa keskkoolis); kl. 20 «Ma ar-
mastasin sakslast» (väikeses
saalis); pühap., 14. III kl. 18
«Meie elulood» (reserveeritud
etendus Salme t. 12); esmasp.,
15. III kl. 19 «Hamlet» (lavas-
tamine Alankolkas külas» (Salme
t. 12); kl. 20 «Meie aja kangela-
ne» (väikeses saalis); teisip., 16.
III kl. 19 «Optimistlik tragöödia»
(Salme t. 12); kl. 20 «Alati Teie
Rosa» (väikeses saalis); kolmap.,
17. III kl. 19 «Nukumäng» (Sal-
me t. 12); kl. 18 «Mälestusi
isast» (reserveeritud etendus
väikeses saalis); kl. 20 «Mälestu-
si isast» (väikeses saalis); kl. 20
«Armas õpetaja» (Rapla kultu-
urimajas); neljap., 18. III kl. 19
«Armas õpetaja» (Salme t. 12);
kl. 20 «Rästiku pihtimus» (väike-
ses saalis); reedel, 19. III kl. 20
«Pandimaja» (väikeses saalis);
kl. 20 «Armas õpetaja» (Haapsa-
lu kultuurimajas).

EESTI NSV RIIKLIK VENE DRAAMATEATER

Laup., 13. III kl. 19 «Vana ma-
ja»; kl. 20 «Vanjušini lapsed»
(«Ugala» teatris); pühap., 14. III
kl. 19 «Püha Susanna ehk Meis-
rite Kool»; kl. 16 «Vanjušini lap-
sed» (Valga kultuurimajas); teisip.,
16. III kl. 19 «Tasumine»; kolmap.,
17. III kl. 19 «Metsise
pesa»; neljap., 18. III kl. 19
«Teeskajad»; kl. 19 «Retro»
(Paldiskis); reedel, 19. III kl. 19
«Igaviku seadus»; laup., 20. III
kl. 15 «Ma muutun talvel ja su-
vel» (väikeses saalis); kl. 19
«Retro»; pühap., 21. III kl. 19
«Tasumine».

«VANALINNA STUUDIO»

Raekoja plats 14

Reedel, 12. III kl. 19.30 «Toi-
mik»; laup., 13. III kl. 12 «Kan-
ge mees»; kl. 19.30 «Toimik»;
pühap., 14. III kl. 12 ja kl. 19.30
«Kes aevastas?».

EESTI NSV RIIKLIK NUKUTEATER

Laup., 13. III kl. 12 reserveer-
itud etendus; kl. 15 «Tuhkur-
hobuse saatust»; pühap., 14. III
kl. 12 ja kl. 15 «Kukkur kahe
krossiga».

RAT «VANEMUINE»

TEATRISAALIS: reedel, 12. III
kl. 19 «Sõnnitund»; laup., 13. III
kl. 19 «Bahaduri pruudikink»;
pühap., 14. III kl. 12 «Kauka ju-
ma», kl. 19 «Sevilla habemeaja-
ja»; esmasp., 15. III kl. 12
«Kremli kellad»; kl. 19 «Põrgu-
põhja uus Vanapagan»; teisip.,
16. III kl. 12 «Laudalüürika»;
kl. 19 «Südamevalu»; kolmap.,
17. III kl. 12 «Tõde ja õigus»;
kl. 19 «Härra Puntila ja tema
sulane Matti»; neljap., 18. III kl.
19 «Ülem-Austria»; reedel, 19.
III kl. 19 «Seitse venda»; laup.,
20. III kl. 19 «Bahaduri pruudi-
kink»; pühap., 21. III kl. 11 ja
kl. 14 «Loomade karneval»;
«Petja ja Hunt»; kl. 19 «Ma lan-
gesin esimesel sõjasuvel».

KONTSERDISAALIS: reedel, 12.
III kl. 19.30 «Musta Mandri ka-
supoeg»; pühap., 14. III kl. 12
«Silva»; kl. 19.30 «Õhtu Smuuli-
ga»; neljap., 18. III kl. 19.30
«Silva»; laup., 20. III kl. 18 «Mu
kodu on punaste pihlade all»;
kl. 20 «Süda on mul vaevas»;
pühap., 21. III kl. 12 «Lahtihü-
pe»; kl. 17 muusikasalong
rõdusaalis; kl. 20 «Sonetid. Ele-
giad» — rõdusaalis; teisip., 16.
III kl. 16 «Musta Mandri kasu-
poeg».

KULALISETENDEUSED: reedel,
12. III kl. 12 «Härra Puntila ja
tema sulane Matti» (Viljandi
Draamateatri «Ugala»).

L. KOIDULA NIM. PÄRNU DRAAMATEATER

Reedel, 12. III kl. 19 planeerit-
ud esiletendus; laup., 13. III
kl. 19 «Vassa Zeleznova» (vilma-
seid kordi); kl. 12 «Draakon»
(«Ugala» teatris); pühap., 14. III
kl. 18 jälgige erireklaami; kl. 18
«Kes paljajalu käib» (Haapsalu
kultuurimajas); esmasp., 15. III
kl. 18 «Reis Sotapotaale»; kl.
19 «Meie linnake» (ENSV Riikli-
kus Vene Draamateatris); teisip.,
16. III kl. 19 «Truuduse
magus koorem»; kl. 13 «Reis So-
tapotaale» (Auderanna klu-
bis); kolmap., 17. III kl. 19
«Vaste-Patuste alev»; kl. 12
«Reis Sotapotaale» (Pärnu-
Jaagu pi kultuurimajas); reedel,
19. III kl. 19 «Kõik on läbi»; kl.
18 «Vanem poeg» (Pärnu-Jaagu
pi kultuurimajas); laup., 20. III
kl. 20 «Kes paljajalu käib» (Rii-
sipere kultuurimajas); pühap.,
21. III kl. 18 jälgige erireklaami.

VILJANDI DRAAMATEATER

Pühap., 14. III kl. 12 «Rahva
sõda»; esmasp., 15. III kl. 17
«Iiri muinasjutud»; teisip., 16.
III kl. 19.30 «Jane Eyre»; kl.
19.30 «Laulan sõbraks õõ ja
pääva» (RAT «Vanemuise» kont-
serdisaalis); kolmap., 17. III re-
serveeritud.

RAADIOTEATER

Laup., 13. III kl. 15 I pr. «Õn-
nesadam», kuuldemäng M. De-
nabi jutustusest; pühap., 14. III
kl. 15 SR «Trummilööja saatust»
(esiletendus); neljap., 18. III kl.
19.40 SR «Bella», kuuldemäng V.
Kovačevići jutustusest.

V. I. LENINI NIM. TALLINNA KULTUURI- JA SPORDIPALEE

KONTSERDISAAL: reedel, 12. III
kl. 15 ja kl. 19.30, laup., 13. III
kl. 15 ja kl. 19.30 esinevad VIA
«Muzöki», solist Tatjana Antsi-
ferova ja «Apelsin».

SPORDISAAL: laup., 13. III
kl. 15 ja kl. 19.30, pühap., 14. III
kl. 15 ja kl. 19.30, teisip., 16. III
kl. 19.30, kolmap., 17. III kl.
19.30, neljap., 18. III kl. 19.30,
reedel, 19. III kl. 19.30 Moskva

Riikliku Jäähalleti etendused
«Jäähantasia».

«ESTONIA» KONTSERDISAAL

Pühap., 14. III kl. 12 abone-
ment nr. 4 (2. kontsert). Esineb
ERSO, dirigent Jüri Alperen.
solist Jüri Gerretz (vilu), lektor
Zanna Dozortseva (Moskva), ka-
vas: Sibelius Viulikonstert.
Enescu, Rumeenia rapsodia nr.
1, Kodály süit ooperist «Häry
János»; kl. 19.30 Toivo Nahkuri
klaveriõhtu, kavas Debussy,
Prokofjevi ja Chopini loomingut;
teisip., 16. III kl. 19.30 abone-
ment nr. 22 (6. kontsert); kol-
map., 17. III kl. 19.30 esinevad
ansambli «Vitaamiin», «Rande-
vuu» ja «Kapeli» (kontsert on
pühendatud ELKNO XIX kong-
ressile); neljap., 18. III kl.
19.30 sümfoniakontsert, esi-
neb ERSO, dirigent Redentor
Romero (Filipiinid), vilu solist
Stojka Milanova (Bulgaaria RV),
kavas: Romero «Filipiinide pld-
did», Beethoveni Viulikonstert
ja Sümfonia nr. 7; reedel, 19.
III kl. 19.30 esinevad TRK keel-
ja puhkpillieriaia üliõpilased.

RAEKOJA SAAL

Reedel, 12. III kl. 19.30 esitab
Moskva pianist Lev Vlasenko
Ferenc Liszti loomingut; reedel,
19. III kl. 19.30 Levon Ambart-
sumjani viluõhtu, kavas Mo-
zart, Tšaikovski ja Prokofjevi
loomingut.

KADRIORU LOSS

Laup., 13. III kl. 16 ERSO keel-
piliikvartetilt Beethoveni, Elleri
ja Sostakovitši kvartette.

KIEK IN DE KOK

Pühap., 14. III kl. 17 esinevad
Tallinna Muusikakeskkooli õpe-
lajad E. Saviak (klaver) ja
Tauno Saviak (flööt), kavas
Bach, Martinu.

A. H. TAMMSAARE MEMORIAALMUUSEUM

Kadriorus, Koidula 12-a.
Näitus «Tselloni saare batik-
pildid. Sri Lanka kunstniku Su-
mana Dissanayake teosed».

E. VILDE MEMORIAAL- MUUSEUM

Kadriorus, Roheline aas 3.
Eksponeeritud kirjaniku vil-
mane korter ühes püsinäitusega
tema elust ja loomingust.

TEATRI- JA MUUSIKA- MUUSEUM

Laup., 13. III kl. 16.30 muu-
seumitund. Esinevad Muusika-
keskkooli õpilased (õpet. E. Paju
ja M. Katšuba); pühap., 14. III
kl. 16.30 muuseumitund. H. El-
leri ja E. Tubina klaveriloomingut
esitab Vardo Rumessen.
Kontsert on pühendatud H. El-
leri 95. sünniaastapäevale.

NÄITUSESAALID

KUNSTMUSEUM: näitus
«Eesti kunst», «Vanad meistrid»
«Eduard Viiralt Alfred Rõude
koos», Albert Eskli teoste näi-
tus. Teisipäeval suletud.

EESTI NÄITUSED. SININE PA-
VILJON: vabariiklik noorte
kunstnike tööde näitus «Inimene
ja keskkond». 17. märtsil vii-
mast päeva.

KUNSTISALONG: Enno Lahise
juubelinäitus ja Valve Janovi
maalid.

TARBEKUNSTMUSEUM: Eesti
tarbekunst. Näitus «XVIII—XX
saj. fajaans ja portselan Eesti
NSV Riikliku Kunstimuuseumi
kogudest». Teisipäeval ja kolma-
päeval suletud.

KIEK IN DE KOK: näitused
«99 fotograafi» ja fotograaf
«Fakt» Tšuvši ANSV-st. Esma-
päeval suletud.

RAEMUUSEUM (Raekoja 4/6):
näitus «Vana vask» ja «Tallin-
na laeka- ja lukuseppade töid
XV—XIX sajandist».

TARTU RIIKLIK KUNSTMUU-
SEUM: näitus «1920.—1930. aast-
ate eesti kunst».

TARTU KUNSTNIKE MAJA:
noorte grupinäitus.

KUNSTMUSEUMI FILIAAL
KOHTLA-JARVEL: Maret Oveti
graafika ja ekliibrised.

TEISED MEIST

Jaapani ajakirja «Gengo» («Keel») käesoleva aasta esimeses numbris ilmus sarjas «Maailma ajalehed» artikkel «Eesti». Loo autor on keeleteadlane Kazuto Matsumura, kes mullu ka ise Eestis viibis. Alustuseks pakub ta sõnasõnalises tõlkes lõigu prof. Paul Aristest kõnelevast kirjutikist möödunud aasta 9. juuni «Noorte Häälest». Illustratsioonideks sama ajalehenumbri esiküljel, Kaljo Põllu pilt Tartu ülikoolist tema asumisajal ja Tartu 950. aastapäeva tähistamiseks trükitud postmark. Antud on ülevaade eesti keelest, selle levikust ja kõnelejaist. Eesti keele aremine on tihedalt seotud rah-

vusliku liikumise ajalooga. Kaasaegne kirjakeel kujunes välja umbes käesoleva sajandi kolmekümneenda aastaks, kuid keelel veel arenguks sisemisi reserve (oleks tulnud tulnuks). Keele eriparaks on astmevaheldus. K. Matsumura juhib tähelepanu sellele, et sama ajakiri on varemgi eesti keelest juttu teinud (1979. a. 4.—9. number).

Edasi on juttu päevalehtedest — peale ELKNÜ häälekandja «Noorte Hääle» ka «Rahva Häälest», «Õhtulehest» ja «Edasist».

Artikli teine pool räägib põhiliselt Tartu ülikoolist ja selle lähenevast juubelist, mida septembris tähistatakse. Autor rõhutab ülikooli tähtsust väikesematele soome-ugri keele kõnelevatele rahvastele, kel emakeelne kõrgkool puudub. Mordvalastest, maridest, udmurtidest keeleteadlased on põhiliselt oma hariduse saanud Tartus prof. Aristee käe all.

OLI JA ON

10. märtsil toimus meie vabariigis järjekordne ühtne poliitpäev teemal «Nõukogude ametiühingud on kommunismi kool». Poliitpäeva raames kõneles NLKP Keskkomitee liige, EKP Keskkomitee esimehe sekretär K. Vaino Tartu Riikliku Ülikooli partei-, ametiühingu- ja komsomollaktiivile ning kohtus õppejõududega. Leidsid aset EKP Keskkomitee büroo liikmete ja liikmekandidaatide ning meie vabariigi teiste juhtivate töötajate kohtumised tööliskollektiividega. EKP Keskkomitee sekretär R. Ristlaan kohtus Eesti NSV TA Keele ja Kirjanduse Instituudi töötajatega.

4. märtsil lõppes Moskvas NSVL Ajakirjanike Liidu V kongress, kus aruandekõnega esines liidu juhatase esimees V. Afanasjev. Kongressil võttis läbirääkimiste sõna Eesti NSV Ajakirjanike Liidu esimees, ajalehe «Rahva Hääl» toimetaja Henno Tõmning. Juhatase esimesel pleenimil valiti ta juhatase üheks sekretäriks.

5. märtsil toimus Tallinnas XV Üleliidulise filmifestivali organiseerimiskomitee järjekordne istung. Arutati filme konkursiläbivaatuste programme, filmimeistrite kohtumisi töötajatega ja muid küsimusi. Istungit juhatas festivali organiseerimiskomitee esimees, Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja A. Green.

Tähistameks ENSV Riiklike Kunstiansambli loomise 40. aastapäeva ja seoses Eesti NSV kunstipäevadega Jaroslavis avati sealse kunstiummuise eesti kultuuri kunsti näitus. Väija on pandud sadakond tööd kunstnike Evald Okase, Eduard Einmanni, Aino Bachi, Richard Sagritsa, Adamson-Ericu, Arnold Alase, Paul Luhteni, Märt Bormeistri, Priidu Aaviku, Ernst Kollomi, Boris Lukatsi jt. loomingust. Näitus jääb avatuks kuuks ajaks.

Juubelieelseses Tartu Riikliku Ülikooli saabus teade ajaloo-õpetuskonna teadusprodekaani, üldajaloo kateedri professori ajaloodoktori Helmut Piirimäe hiljutisest valimisest Upsala ülikooli filosoofia audoktoriks. Põhjamaade vanima ülikooli kõrge tunnustuse osaliseks saanud Tartu õpetlase kauaaegses teaduslik-pedagoogilises tegevuses on Rootsi ajaloo uurimisel ja õpetamisel olnud tähtis koht. H. Piirimäe on ka ühingu «NSV Liit—Rootsi» eesti osakonna juhatase presiidiumi liige ja Eesti NSV Teaduste Akadeemia juures asuva skandinavistika probleemkomisjoni esimees. Upsala ülikool on kutsunud H. Piirimäe käesoleva aasta 4. juunil toimuvale audoktorite promotsioonile ja 6. novembril Tartu ülikooli asutamise 350. aastapäevale pühendatud aktusele.

Heisingi Ülikooli valis audoktoriks Eesti NSV TA Ajaloo Instituudi kultuurialaloo ja etnograafia sektori vanemteaduri ajaloodoktori Ants Viirese. Teadlane on pikema aja jooksul uurinud eestlaste ja teiste Baltimaade rahvaste ainelise kultuuri ajalugu (peamiselt liiklus- ja transpordivahendeid, puutöödust ja taluhoitisi) ning koostanud ja toimetanud ülevaateid eesti rahvakultuuri. Uurimistööd andsid uusi ja täiendavaid materjale läänemeresoome rahvaste rahvakultuuri arenemiskäikude kohta.

NSV Liidus viibis kontserdimatkal Stokholmi Ülikooli Akadeemiline Sagakoor Rootsi Heliloojate Liidu esimehe Eskil Hemmergi juhatusel. Kavas oli muu hulgas ka Veljo Tormise koorilüü «Ingerimaa õhtud».

Eesti NSV Ehituskomitee Kultuurimälestiste Riikliku Projekteerimise Instituudi osakonnad on sotsialistlikus võitluses Leedu NSV ametivendadega Vilniuses. Tehti kokkuvõtteid mulluse töö kohta ning võitlaks tulid meie vabariigi projektierijad. Trakais said kokku kome Balti liiduvabariigi ehitismälestiste restaureerijate esindajad. Ka seal anti võitja nimetus kõige põhjapoolsematele meistritele. Teiseks jäid Läti ja kolmandaks Leedu ametikaaslased.

1981. a. II poolaasta töötulemuste põhjal kanti Hiumaa rajooni autahvile teiste hulgas Kõrgessaare raamatukogu juhataja Leida Piilbergi ja Kärda Lastemuusikakooli õpetaja Aune Orgi fotoportreed.

Läti NSV-s Stačkas käis grupp Kohtla-Järve kunstnike ja muuseumitöötajaid. Kaasas oli kunstinäitus üle pooleaja teosega, kohtuti kohalike kunstnikega. Jne. Grupi koosseisus olid kunstnikud Aleksander Igonin ja Leili Pure, Põlevikivi Instituudi töötaja Lea Livšits, kunstnikoliitliiklane Tamara Breideks, Mati Raitse, Juri Orlov ja Jüri Kass, mitmed Põlevikivimuuseumi töötajad jt. Külalised vennasvabariiki on üks paljudest Kohtla-Järve kultuuriasutuste üritustest NSV Liidu moodustamise 60. aastapäeva puhul.

Mahtsa Talurahvamuuseumi direktor on nüüd Tiia Schmitte (sünd. 1947), kes 1976. a. alates töötas muuseumis kultuurimälestiste kaitse meetodidena.

Eesti NSV Kooriühingu asutamiskongressi (27. ja 28. märtsil) eel oli Haapsalu rajooni kooride ja orkestrite esindajate koosolek, millest võttis osa 60 inimest. Delegaatideks valiti rajooni koorilaulu vastutav instruktor Enn Oja, rajooni kultuurisagakonna juhataja Andres Kaus, koorijuhid Aade Nurme, Maaja Kuntu ja Helga Kariis, «Kuliste» sagakoori lauaja Laine Tõnnemaa ning Lihula ja Virtsu puhkpilliorkestri juht Urmas Olave. Järgel peetud koosolekul viibis ühingu organisatsioonikomitee esindaja, Eesti NSV teeneline kunstitegelane Ants Oleja. Kongressile valisid koosolekijad rajooni esindama Ants Sõdi, Enno Heinmaa, Kaarel Tetsmanni, Heli Martini, Lembit Vingi, Heino Iivese, Hugo Alteri, Heino Juhanson ja Hilja Toome.

Sonda 8-kl. kooli ja Eesti NSV TA Emakeele Seltsi ettevõtmiste toimub laupäeval, 13. märtsil algusega kell 13 nimetatud koolis rahvaluulepäev. Peale kooli direktori, ES-i tegevliikme Meinhard Laksi avasõna räägib mardil ja kadripäeva kommetest tänapäeval VIII kl. õpilane Angus Annuk. Vokaalansambel õpetaja Galina Kõivu juhatusel esitab eesti rahvaluule ainetel koostatud «Laske kadrid tuppä tulla», Kuusalu mardiohtut tutvustab rahvamuusikaansambel «Leegajus» Igor Tõnuristi juhatusel. Rahvatantsude kogumist vestleb KKI nooremteadur Kristian Torop, aitaavad rahvatantsiansambli «Leigari» tantsijad. Põhja-Eesti rahvaluule, -mänge ja pillilugu esitab ansambel «Leegajus». Kokkuvõtte teeb ES-i rahvaluulesektiooni esimees, KKI vanemteadur Ingrid Sarv.

ESTICA

■ Leigari Kirjanike Liidu ajakirjas «Piamok» (nr. 1, 1982) on avaldatud Kalina Malejeva jutuaajamine multimedialist «Varna '81» festivali žürii liikme Donjo Donevi ning Ivan Vesehinovi. Juttu on ka P. Pärna ning R. Raamatu filmidest. Multimedialist «Suur Tõll» on mainitud kui teost, mis mõningas mõttes demonstreerib ja kaitseb formalistlikke võtteid: «Oma kujundite provokatsioonilisusega kutsus «Suur Tõll» esile diskussiooni selle hinnanguid, kuid kui vastuolulised need ka poleks, ei saa

alahinnata selle skemaatilist, kuid mõjuka ja kujunditelt originaalse teose kunstilist väärtust, ei saa jätta tunnustamata selle resonantsi multimedialsete kujutamisevõtetega. ■ Moldaavia NSV Haridusministeeriumi väljaandele ilmuv ajakiri «Russki Jazok v Moldavskoi Skole» avaldas oma jaanuarinumbri J. Sumakovi artikli «Igor Severjanin Kišinjovis». Teatavasti külastas luuletaja oma Toila-perioodil korduvalt Kišinjovi, mis kajastub ka paljudes ta luuletustes.

UUSI RAAMATUID

TALLINNA 1. KESKKOOL 1631—1981.
NSV Liidu vanima keskkooli minevik ja tänapäev.

Ülatusliku allikaine alusel koostatud populaarse esituseks koguteos käsitleb Nõukogude Liidu vanima keskkooli ajalugu, peegeldades ühtlasi keskhariduse üldist arengut Eestis kooli asutamise tänapäevani. Kaastamist lelavad haridusolud, võimude hariduspoliitika, õppetöö sisu ja korraldus, õpilaskonna koosseis, pedagoogide kaader, kooli osa eesti kirjanikele kujunemise protsessis, eestikeelsete trükitiste väljaandmisel, kirjanduse levikule aluse panemisel ja teaduse viljelemisel. Antakse ülevaade ka kooli hoonete arhitektuurist. Lehekülgedel «Kooli kasvandikud» oma koolist ja koolile ühildarile» võtavad sõna Heinrich Riikola, Paul Arist, Iko Maran, Ilmar Üplik, Ilmar Sikemäe, Armas Kuldsepp, Leonid Parašin, Erich Kõlar jpt. Venekelse resü-

meega. Koostanud Endel Laul, autorid: Ahto Kennik, Endel Laul, Allan Liim, Jaak Naber ja Väino Sirk. Kujundanud Peeter Kass. fotod: Viivi Ahonen, Peeter Kraas, Jaak Loonde, Lembit Peegel, Erik Ralküla, Arvo Rõõmus, Avo Sillasoo, Enno Välgial, Kirjastus «Valgus». Trükitud 6000 eks. 312 lk. Hind 3.10 rbl.

Ine Viiding. PEREKONNA AU. REPORTAAR OPERATSIOONILAUALT.

Raamatus toodud mõlemad lood kuuluvad dokumentaalse proosa žanri. «Perekonna au» avab autentse kirjavahetuse kaudu ühe sajandilguse noore naise tragöödia, mille põhjustajaks on tolle aegne dogmaatiline seksuaalprobleem. Publistika alal Juhan Smuuli nimelise asutapreemia pälvinud jutustus «Reportaar operatsioonilaualt» käsitleb tänapäeva südamekirurgia saavutusi. Kõrvuti piltidega haiglast, arstidest, patsientidest, ravimeetoditest jne, puudutab autor ka mitmeid teravil probleeme. Kujundanud Ants

Sade. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 32 000 eks. 144 lk. Hind 50 kop.

Fjodor Abramov. KODULÄTTED.

Valimik sisaldab kaheksa NSV Liidu riikliku preemia laureaadi Fjodor Abramovi jutustust ja lühijuttu: «Puhkubused», «Pelageja», «Alka», «Noorjah», «Viimane jaht», «Ükskord sügisel», «Pliiterisse sarafani tooma» ja «Karujah». Kirjanik käsitleb neis kaasaegse ja lähema mineviku Põhja-Venemaa külaelu ainekust läheduses eeskätt sotsiaal-etiilisi probleeme. Tõlkinud Paul Mõtsküla, kujundanud Aarne Mesikäpp. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 12 000 eks. 264 lk. Hind 1.10 rbl.

Vaie Pilvistu. HINGEAKEN. Luuletusi.

Miks te tulete, mu laulud läbi päevastöö, läbi une ja öö poete püest paberile? Naenda ja nutta elu lühike ahal sünni ja surma vahel.

Debüütikogu sisaldab mõtte- ja loomust, mida iseloomustab erk looduse talu ning hele nukrus. Kujundanud Milvi Torim. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 4000 eks. 64 lk. Hind 20 kop.

Konstantin Stanjukovitš. MAKSIMKA.

Konstantin Stanjukovitš (1843—1903) on üheks silmapaistvaimaks mereelu kujutajaks XIX sajandi vene kirjanduses. Mereteemalliste jutude eest sai ta 1901. a. Puškini kirjanduspreemia. Jutustuses «Maksimka» päästavad vene meremehed Atlandi ookeanil laevaõnnetuse üleelanud neegripoisi, kellele pannakse nimeks Maksimka ning kes osutub nutikaks ja tublikuks poisiks ja saab peagi kõigi lemmikuks. Jutustuses

on värvikalt kujutatud meremeeste eluolu, näidatud, kuidas meri muudab inimese paremaks, kasvatab neid, karastab iseloomu. Eesti keeles on ilmunud K. Stanjukovitši «Merejutud», «Korsunil» ümber maailma» ja «Kummelise saladuse jälil». Tõlkinud Jüri Piik, kujundanud Anatoli Strahhov. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 32 000 eks. 48 lk. Hind 20 kop.

Arkadi Gaidar. LJONKA DEMITSENKO.

Vene nõukogude lastekirjanduse klassiku Arkadi Gaidari (1904—1942) eesti keeles seni avaldamata lookesed punaarmeele Ljonka Demitsenko vaprustest ja leidlikkusest Koduaja lahingu.

Vene keelest tõlkinud Boris Ohlo, pildid joonistanud Väino Tõnisson. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 36 000 eks. 16 lk. Hind 10 kop.

«KEEL JA KIRJANDUS» nr. 2.

Märgib Eesti NSV rahvakirjaniku J. Smuuli tähtpäeva Ülo Tontsi kirjutisega «Kirjanik ja tema aeg», alapealkirjaga «Lähenevise teemal» «Juhan Smuul ja eesti nõukogude kirjandus» ning Ülo Tuuliku meenutusel «Juhan Smuul — nagu teda tundsin». Lillil Prometi juubeli puhul kirjutab temast kui romaankirjanikust Pärt Liias. Edasi jätkub Smuuliteema. Rutt Hindrikus on andnud kirjaniku «Mina — kommunislik noor» poeemid genees. Helgi Vihma ja Heidi Vihma «Muhu monoloogid» ja Muhu murrak.

Rubriigis «Publikatsioonid ja materjale» on toodud välja- võtteid Juhan Smuuli kirjutistest ja muist (välja kirjutatud Ita Saks), «Jaise raamatu» saatesõnad leedu- ja rootsikeelsele väljaandele ning kirju kolleegidelt Juhan Smuulile (kommenteerinud ja tõlkinud O. Jõgi). Meuaarde lehekülgedel meenutab kokkupuuteid Koguva mehega Aira Kaal. Raamatu test on seekord vaatluse all Ingal Taala luule esikkoogu «Merest tõusnud» (rets. Valeria Villandi). 56 lk. Hind 45 kop.

«HORISONT» nr. 3.

Numbrist loeme TRÜ juubeliga seoses ajal-kand. Märt Tānava kirjutist «Ajalugu on aegade tunnistaja...», kirjutikke «Taimsete arstimate otsingul» (med.-kand. Harri Jānes), «Kleopatra nöela» eksirännakud» (ajal.-kand.

Hilda Kink), «Taungi lapsest» esimese inimeseni» (koostanud Mall Laur), kõneluse Läänemaa Mihklist pärit maailmaklassiga bioloogist Jakob Johann von Uexküllist (Kalevi Kull) jm. 38 lk. Hind 50 kop.

«MEIE REPERTUAAR» nr. 2. simees (H. Muller), instrumetaalansambli U. Loobi «Kontrastid», solistile ja vokaalansambli «Talvelaul» ning vokaalansambli «Lauldes leian ma sind» (U. Loop), Solistile ja vokaalansambli on toodud H. Zeigeri «Päasukeste lend» (H. Karmo) ning akor-

Ильзе Шевчук. ПАРТИЙНОЕ РУКОВОДСТВО ТЕАТРАМИ ЭСТОННИ.

VOT-i dotsendi Ilse Sevtšuki raamat sisaldab peatükid: «Teatrite võrgu edasiarendamine ja lavakunsti kaadri kinnistamine», «Eesti NSV Teatriühingu loomine ja selle tegevuse partellide suunamine», «Partei tegevus teatritöötajate ideelis-poliitilise ja professionaalse taseme tõstmisel», «Partei meetmed kriitika tõhustamiseks teatrikunsti arendamisel», «Repertuaar on teatri hing» ja «Rahvahulkaade lähendamine teatrikunsti saavutustele». Kaane kujundanud A. Mesikäpp. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 1000 eks. 352 lk. Hind 1.40 rbl.

ФИЛОСОФСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ИСТОРИЧЕСКОЙ НАУКИ. Труды по философии.

Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised. Vihik 599. Kogumik sisaldab kaheksa artiklit autoritelt: E. Loone, V. Iljuseškin (Moskva), A. Uibo, R. Blum, B. Gubman (Kalinini), V. Minakov (Vilnius), Z. Jermatsane (Jelgava), A. Aarelaid-Tart. Trükitud 500 eks. 148 lk. Hind 1.30 rbl.

AKSEL KIPPER. PERSOONALNIMESTIK.

Sarja «Nõukogude Eesti teadlased» kuuluvast väljaandest on antud ühilevaade akadeemik A. Kiperi teaduslikust tegevusest (E. Saar), teadlase eluloo, daatumid ning nimestik, kuhu on koondatud A. Kiperi tööd (aastalt 1930—1977) ning kirjandust A. Kiperi kohta. Tekst eesti ja vene keeles. Koostanud G. Osman. Eesti NSV TA Teadusliku Raamatukogu väljaanne. Trükitud 300 eks. 58 lk. Hind 10 kop.

NSV LIIT. 100 KOSIMUST JA VASTUST.

Raamatusse on koondatud valik välismaalaste küsimusi NSV Liidu kohta ja antud neile vastused. Raamat on ilmunud ka araabia, bulgaaria, dari, farsil, hiina, hispaania, hollandi, inglise, itaalia, jaapani, korea, kreeka, mongoli, norra, poola, portugali, prantsuse, puštu, rootsi, rumeenia, saksa, serbohorvaadi, slovaki, suahili, taani, tšehhi ja ungari keeles. Tõlkinud M. Leemets, kaane kujundanud A. Kangur. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 8000 eks. 112 lk. Hind 20 kop.

INIMENE, SÕIDUK, TEE.

Lüklusalase käsiraamatu on koostanud Harry Taidre. Autorid: K. Aleksius, K. Aru, V. Kermes, L. Koger, A. Lõhmus, M. Pelt, E. Piirsoo, E. Reha, R. Saart, E. Saik, U. Sibul, V. Soosaar, H. Taidre, V. Tamming. Kolmas, täiendatud trükk. Kaas: V. Sinikaev. Kirjastus «Valgus». Trükitud 30 000 eks. 304 lk. Hind 1.60 rbl.

Jevgeni Krivošejev. NARVA.

Turistidele mõeldud väljaanne on illustreeritud mustvalgete ja värvilistest fotodega. Raamat sarjas «Eesti NSV». Vene keelest tõlkinud E. Heldna. Kunstiliselt kujundanud A. Mesikäpp, fotod: S. Migdal. Kirjastus «Perioodika». Trükitud 6000 eks. 72 lk. Hind 50 kop.

Sama. Inglise keelde tõlkinud Irina Laduseva. Tiraaž 100.

Sama. Saksa keelde tõlkinud V. Sepp. Tiraaž 1000.

J. D. Salinger's. «THE CATCHER IN THE RYE» (homerreading aid). Kirjaniku novelli «Kuristik rukkis» on abimaterjalina koduseks lugemiseks kohandanud Lidia Tšehanovskaja. E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilise Instituudi väljaanne. Trükitud 200 eks. 40 lk. Hind 10 kop.

TÖSTE JA TRANSPORDITÖÖD. Väljaanne sarjas «Tõekaitse-tööjuhendid». Koostanud Uno Annus. Vene keelest tõlkinud Kalju Turvaste ja Jüri Kanger. Kirjastus «Valgus». Trükitud 8500 eks. 128 lk. Hind 50 kop.

«KEEMIA» nr. 1. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Toimetised. Sisaldab tosinakond kirjutist eesti- ja ingliskeelsete resümeeidega. 84 lk. Hind 80 kop.

«ARTIKLITE JA RETSEPTIIOONIDE KROONIKA» nr. 11. November, 1981. 208 lk. Hind 65 kop.

dionile K. Vaceki «Tants kahele». Koreograafia lehekülgedel kirjeldatakse Heino Aassalu eesti naisrühmatantsu «Vainu». ENSV Rahvaloomingu ja Kultuuritöö Teadusliku Meetoditöökese väljaanne. 64 lk. Hind 40 kop.

Küllastades Tallinna, peatus tuntud soome kirjanik Väinö Linna «Viru» hotellis. Kord lifti kasutades sattus ta juhuslikult kokku seal öömajal olevate Soome turistidega. Üks neist uurinud tükk aega Väinö, müksanud siis sõpra ja pomisenud: «Perkele, neil virolaistegi on oma Linna.»

«Ei, toveri, sa eksid,» ütelnud sõber. «Neil on kaks Linna, Reet ja Ivo.»

Cervantest tunneme elukõige kui kirjanikku. Vaid vähesed teavad, et mees tegeles erinevate rahvaste ja rahvuste murdeluule süstematiseerimisega ja kogumisega. Oma rännuteel sattunud ta koguni Abruksa saarele. Astunud läbi ka Tuulikute tarest. Saarlaste küllalishkuse vastu on raske midagi muud pakkuda. Peale kõige muu pakkusid Jüri ja Ülo rännumehele ka Saaremaal villitud «Tuuliku» pudeoli. Hüva märjake päästnud muidu nii kidaekse Cervantese keelepaelad valla ja improviseerides, nagu tal alati kombeks oli, jutustanud ta loo ühest hidalgost, mehest, rändurist, pseudoaferistist; lühidalt, loo mehest, kelle sünnikoduks La Muchu.

Murdeluulekogude kõrvalt pääses trüki hiljem ka Tuulikute talus jutustatud lugu, mis, tõi küll, osaliselt parandatud ja veel kord parandatud kujul meie lugejatelegi tuttav on.

Juhtus nii, et Mati Unt — see on tõesti erandlik nähtus tema juures — hilines oma esitenduse peaproovile. Tol ajal (lühikest aega) samas teatris administraatorina töötanud

Mihkel Mutt heitis Mati Undile vaid põgusalt sõnatu pilgu.

Tekkinud olukorra lahendas Mati Unt ise, pöördudes Mihkel Mutt poole, just nagu polekski midagi juhtunud, küsides: «Ma ju tean? Sa kirjutad romaani? Ja see pole mingi saladus. Samuti nagu seegi, et sa ei suuda otsustada, mida teosele pealkirjaks panna. «Hiirtest viidud» ja «Hiirte pöörises» pole kindlasti halvim, aga samuti mitte ka parim variant. Mõtle, ole hea mees, midagi muud.»

Mihkel Mutt jäi mõttesse.

ENN KARU

Kui Dostojevski Tallinnast loominguliselt komandeerimist taas kodu poole olla suundunud, peatunud ta ühes teeäärse postijaamas, et hõbuseid vahetada ja veidi keha kinnitada. Pikisilmi vaadanud ta Narva poolt tulevate teele, kust ta oma lemmikmuusikut Jaak Joalat tulemas oodanud, kes sel õhtul samas eimestama pidanud. Lõpuks hakanud kaugusest paistma tolmupilv ja varsti ka uljalt ratsul kap-pav Joala.

«Nakonets viidna,» hõisanud suur sõnameister rõõmsalt. «Viidna, viitna,» pomisenud isekeskis kohalikud, kes mõh-kugi aru polla saanud.

Aga Viitna nimi jäänudki sest ajast kohale külge.

TOOMAS EHASALU

JYRKI PELLINEN

PRANTSUSMAA PRESIDENT

MUINASJUTT

Oli kord maa, mille nimi oli Prantsusmaa. Ja Prantsusmaa see oligi.

Ja seal valiti just presidenti.

Tänav oli täis autosid, aga president kõndis autode kõrval. Räägiti, et ta olevat alati jalgsi käinud.

Sealkandis elas üks vana veoauto, mida sõitmiseks enam ei kasutatud, ja ta juhtus nägema presidenti päris enese kõrvalt mööda minemas. «See ongi see president,» ütles ta kohe. Ta oli oma elu jooksul näinud nii palju inimesi, et tundis presidendi kohe ära. Ta avas oma akna ja ütles:

«Kas see pole härra president?» Aga tema hää kadus rahva hulka.

«Nojah,» ütles president sellele vaatamata sõbralikult. «Mul on ainult natuke kiire,» lisas ta ja patsutas veoautot küljele.

«Või nii,» ütles auto, «hüppa peale, hüppa peale,» lisas ta, sest ta ei osanud enam midagi muud ütelda.

«Aitäh küüdi eest,» vastas president ainult.

Kui president oma kabinetti oli jõudnud, võttis ta sulle pea ja kirjutas: «Veoautole eraldada uus koht.» President oli endaga rahul, aga mõne aja pärast ta märkas, et oli unustanud veoautolt küsida, kuhu see tahtnud oleks. Ja president kirjutas jälle: «...ja selle koha võib ta ise valida.»

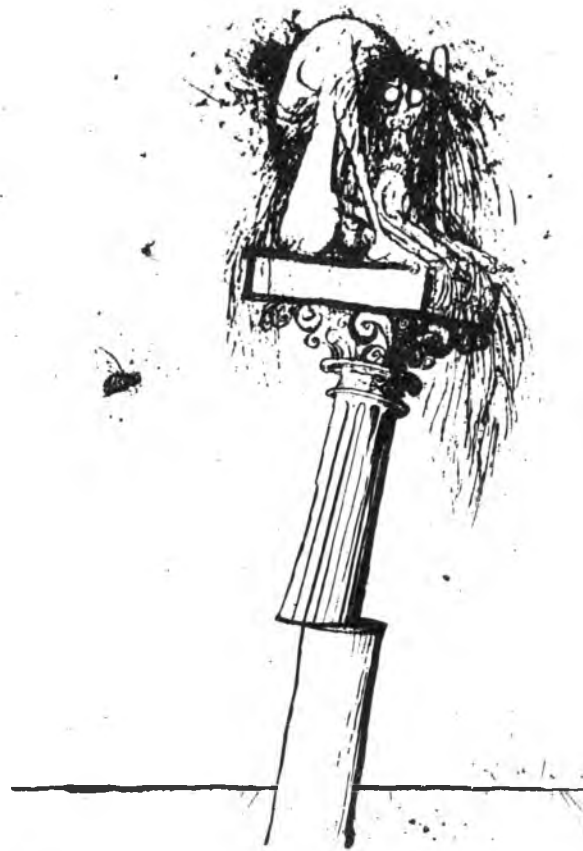
Niisugune oli Prantsusmaa president. Ja see oli ta esimene tegu sel päeval.

Soome keelest tõlkinud
ANDRES HEINAPUU

«Onu, las ma loen sulle mõned oma luuletused ette. Ma tahan veenduda, kas minu luulet mõistab iga loll.»

NEPRAKTA

Keegi ei mõista mind!

RONALD SEARLE

HARDI VOLMER

KODANIKU LOOD

Oma peatuse tundis kodanik ära seetõttu, et buss seal kinni pidas. Talvisel ajal, reipalt välja hüpanud, libises ta alati ja lõi pea vastu peatuseviita kaunistavat prügikasti ära. Suvisel ajal oli äratundmisega hoopis lihtne. Sellel prügikastil, kuhu vastu ta talviti kukkus, oli värv laiguti maha kulunud.

Mõnikord oli sedamoodi, et uni ei tulnud. Lihtsalt jäi tulemata ja kõik. Teinekord läks ta aga ise enne minema.

Seda ei olnud, et kodanik maha oleks sülitanud. Ikka kas lakke või siis hoopis kuhugi kõrvale.

Oma elus oli kodanik valmis taluma kõikvõimalikke rasku-

si. Naised välja arvatud. Seevastu leidis naisi, kes teda meeleldi talusid, 120 kilogrammile vaatamata.

Usinasti kontakteerus kodanik ümbritsevaga. Tundis rõõmu lähedastest kontaktidest teise sugupoolega, unistas kontaktidest Maa-väliste tsivilisatsioonidega. Ometi sai ta kõige kirkamad ja vahetumad elamused ikkagi tavalisest seinakontaktist.

Ükskord öösel koju minnes läks tal täbarasti. Sattus pargis pätega kokku. Otsis mis ta otsis, aga peale mõnekümne kopika polnud pätil kodanikule midagi anda.

Juhtus kord, et sõber suri. Mõne aja pärast anti talle postuumselt teada, et koos sõbra eluküünlaga kustus ka 250-rublane võlg kodaniku võlaraamatus.

SERGEI TJUNIN

TOIMETAJA L. LAKS
TOIMETUSE KOLLEGIUM: J. ALLIK, V. GROSS, K. IRD, J. KAHK, J. KANGILASKI, K. KIISE, J. KOHA, M. PORT, A. PÄIEL, E. REKKOR, L. REMMELGAS, A. TAMM, I. TORN, Ü. TUULIK, P. UUSMAN ja D. VAARANDI.

Toimetuse: 200 001 Tallinn, Pikk t. 40, postkast 388. Telefonid: toimetaja — 441-416, toimetaja asetäitja — 601-924, vastutav sekretär — 601-703, publitsistika- ja kultuuritöö osakond ning kunstiosakond — 601-905, kirjandusosakond — 442-484, muusikaosakond — 443-311, teatriosakond — 601-246. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuks 1 rubla ja 29 kop. Otsiknumbri hind 10 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika», Tallinn, Pikk t. 73.

«Sirp ja vasar» («Серп и молот») орган Министерства культуры и творчества Эстонской ССР. Издательство «Периодика». Tallinn, ул. Пякк, 73.

EKP Keskkomitee Kirjastuse trükkkoda. Tallinn, Pärnu mnt. 67-a. Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 61 500.

Teel. nr. 907

Индекс 69786
(«Серп и молот»)

«СИРП И ВАСАР»

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10